

ЛЕЗГИ

Газет

Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед чIал хуьх!

1920 – йисалай акъатзава

N 8 (10913) хемис 20 – февраль, 2020 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Аялар - чи къилин девлет

“Аялар чи къилин девлет я ва абуруз чна ерилу чирвилерни гун лазим я”, малумарна Дагъустандин Къил Владимир Васильева Махачкъалада Россиядин Федерациядин просвещенидин министр Сергей Кравцован ва образованидин илимдин рекъяй гуьзчивалдай Федеральный къуллугъдин регъбердин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Анзор Музаеван иштираквал аваз кыле фейи совещанидал. Идан гъакъиндай “Лезги газетдиз” РД-дин Къилин ва Гьукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъди хабар гана.

Къейд авун лазим я хьй, Дагъустандиз федеральный дережадин чиновникер мугъманвиле авай чIавуз абур республикадин Къил Владимир Васильевахъ галаз гьурушмиш хъана. Мугъманар республикадин меркезда къведай вацра ишлемишиз вахкудай са мектебдизни фена. Махачкъалада Дуствилин къвале лагъайтIа, “Дагъустан Республика 2020-йисуз государстводин сад тир экзамен кыле тухуниз гъазурвиле гъакъиндай” месэладай кар къилиз акъуддай властдин органрин, чкадин самоуправленидин органрин руководителрин, депутатрин, педагогрин иштираквал аваз гегенш совещание кыле фена.

Республикадиз датIана куьмекдин гъил яръи авунай Владимир Васильева Россиядин просвещенидин министерстводин ва Рособназдордин тIварцихъ разивилин келимаяр лагъана. Ада Дагъустанда образованидин рекъяй аквадай хътин къвалах тухванвайди ва къе федеральный чиновникри и къвалахдиз рази жедай къимет гуник муниципалитетрин лайихлу пайни квайди къейдна. Республикадин регъберин фикирдалди, и къвалахдин мадни чIехи лайихлувал Дагъустандин гележег ва дамах тир аялриз вини дережадин чирвилер гуникай ибарат я.

Дагъустандин Къили къейд авурвал, республикада образованидин хиле гьеле-

лиг гъал тавунвай хейлин месэляяр ама, а месэляйрал машгъл хьун герек я. “Чавай пуд сменада тарсар тухунал сакIани эхир эцигиз жезвач, чавай гьелелиг мектебра вири аялриз лазим тир гьалда хуьрекар гунин месэлани гъализ жезвач. Им чи рикIин тIал, чна гъална къанзавай месэля я. И кардай зи ва и залда авай гъар са муниципалитетдин къилин хиве жавабдарвал гъатзава. Чун и месэладив лап мукъуфдивди эгечIун герек я. Муракаб месэляяр гъалун гъиле къадай чIавуз чна и кар чалай чи вири къуватар саналди желб авурла къилиз акъудиз жедайди аннамешун герек я”, - малумарна Владимир Васильева.

Ада мадни алава хъувурвал, 2023-йисалди Дагъустанда “Образование” милли проектдин сергъятра аваз 33 мектеб эцигун пландик кутунва. Гъа и вахтунда, республикадин регъберди къейд авурвал, эцигна акъалтIар тавунвай имаратрин къадар тIимиларунин къвалах давамарда. “Куьне бюджет ахцIуруниз куьмек гайивилей алава яз агакъай такъатрин гъисабдай чна эцигун яръгалди фенвай дараматрин къадар тIимиларунин месэля гъалзава. А объектрал кIуки гъун патал чара ийизвай такъатрин къадар 40 миллиард манатдилай алатзава. Са акъван еке харжияр тавуна, чавай аквадай хътин нетижа къазанмишиз жеда”, - къейдна РД-дин Къили.

Ада мукъвал тир вахтара республикада образованидин 17 имарат - аялрин 5 бахча ва 12 мектеб эцигунин къвалахар акъалтIарун фикирдиз къачунвайдакайни лагъана. Абурукай къве мектеб “Образование” милли проектдин сергъятра аваз эцигзавайди я. Са куьруь девирда республикада чирвилер гудай 300-далай виниз идараяр ремонтнава. “Муниципалитетри и кар патал 15 процентдилай тIимил тушиз такъатар чара ийизва, пулдин са къадар такъатар спонсорри гузва. Мад 2 миллион манат республикадин бюджетдай ахъайзава. Са бязи карчияр бюджетдин такъатар желб тавунин месэлятдал атана. Абуру мектебар чпин къуватралди дуьзгун

къайдадиз гъун къетIнава. И кардай абуруз рикIин сидкъидай сагърай лугъуз къанзава. Жемиятди мектебрихъ чин элкъуьрун - им лап еке метлеб авай кар я”, - къейдна Владимир Васильева.

Республикадин регъберди мадни малумаривал, алатай йисуз республикадин бюджетдай чара авур 50 миллион манатдин такъатрин гъисабдай 50 касдив агакъна муаллимар хуьрерин чкайра къвалахиз рекъе туна. ЦIинин йисуз и мурад ар патал чара ийидай такъатрин къадар 130 миллион манатдив агакъдайвал артухарнава. Дагъустандин Къил инанмиш тирвал, къабулзавай серенжемри хуьрерин мектебра педагогвилеин кадрин патахъай къитвал аваз хъунин месэля гъалдай мумкинвал гуда.

Владимир Васильев муаллимрин чирвилериз (дережадиз) талукъ месэладай къилди акъвазна: “Чна педагогвилеин чирвилер гуниин ери хкажун герек я. Чина педагогар виниз тир еридин пешекарар хъун важиблу я. За и кардал къватI хъанвайбурун фикир желбзава”.

Мад са месэля мектебар акъалтIарзавайбурун патал къвалахдин чкайр тешкилунихъ галаз алакълуду я. Дагъустандин Къилин фикирдалди, алай вахтунда гьеле къелзамай, чпихъ хъсан чирвилер авайди къалурзавай аялар гележегда гъина кар-кеспидик кутадатIа, гъа кардин патахъай гиламаз фикирна къанда.

ЦIинин йисуз вилик акъвазнавай кар алай месэляйрин жергедик РД-дин Къили Государстводин Сад тир экзамен виниз тир дережада аваз тухунин месэлани кутуна.

“Чи къилин девлет чи аялар я. Гъавилей за ЕГЭ тухунив лап жавабдарвилелди эгечIун талабзава. Нетижаяр винизарна къалур тавуна, аялриз басрухар тагана, анжах абурун патахъай къайгударвал авуналди, и кардив рикI гъаз эгечIуналди месэляяр гъална къанда. Чна и къвалах гъикI тухвайтIа, гъадалай чи гележегнин аслу жеда”, - къейдна В. Васильева.

Къасумхуьрел са куьнедиз Россиядин Игит Зейнудин БАТМАНОВАН тIвар гуниз талукъарнавай мярекат кыле фена. Ам ачухуналди, райондин къил Нариман Абдулмуталибова З. Батманован уьмуьрдин ва зегъметдин рекъикай, адан къегъалвиликай гегенш рахунар авуна.

Россиядин Игитдикай мярекатдал отставкада авай полковник Абдулаким Гъажимурадов, “афгъанвийрин” советдин председатель Ислеман Ризаев рахана. Игитдин уьмуьрдин юлдаш Жамиля Батмановади ва стха Батман Батманова, Зейнудин Лукмановичан руьгъдиз гъуьрмет авунин лишан яз, цIийиз арадал атанвай куьчедиз адан тIвар гунай Нариман Абдулмуталибоваз сагърай лагъана.

Н. Абдулмуталибова, Б. Батманова, Ж. Батмановади перде алудуналди, Игитдин шикил алай ва тIвар хъенвай мемориальный къул ачухна.

Нумрадай къела:

ЖЕМИЯТ

Нетижайри умуд кутазава, амма...

Эгер чна вирида, лап хъсан крарилай чешне къачуз, тIимил харжияр авуна, тарифлу нетижаяр къазанмишиз, терроризмдиз, экстремизмдиз талукъ яз агъалийрин арада гъавурдик кутунин къвалах гегъеншарайтIа, гъа са вахтунда чи уьмуьрдихъ, яшайшидихъ галаз къан тийизвай идеологиядин таъсирдик акатайбуру дуьз рекъел хкидай серенжемар артухарайтIа, гъалар мадни хъсанбуру, къулайбуру жеда.

► 4

“ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН” - 100 ЙИС

Милли журналистика: “ЦIийи дубня”

Гъажибегар хътин рухвайрин къаматар рикIелай фидайди туш. Адан гъахъвални, Н. Самурскийдин хъиз, 1956-йисуз арадал хкана. Вич хайидалай инихъ 100 йис алатайла, адакай чи алимри, писателри, литературоведри (Дж. Н. Агъмедова, Гъ. Гъ. Гашарова, масабуру) хъенвай хейлин ктабар, къиметлу ахтармишунар ахкъатна.

► 5

ТАРИХ

Ярагъ Мегъамед. Са къундармадал эхир эцигин...

Ярагъ Мегъамед эфенди тек са лезги халкъдин ваь, вири Къилбепатан Дагъустандин, Кавказдин халкъарин тарихдин эменни я. Къилбепатан Дагъустандин гъар са халкъдиз ам вичинди я лугъудай ихтияр ава.

► 6

ЭКОНОМИКА

Къайгъусузвал багъишламишдач

Газдин сетар ва тадаракар хатасуз къайдада хъунин асул шартI абуруз махсус (и рекъяй пешекарар тир) карханади вахт-вахтунда технический рекъяй къуллугъ авун я. Гъаниз килигна, къаепера авай газдин тадаракар газовикрив ахтармишиз тун важиблу я.

► 7

МЕДЕНИЯТ

Ватанпересвилеин адетрин руьгъдаллаз

Дагъустандин халкъари ватанпересвилеин адетар гъамиша виридалайни вине къаз хъайиди я. ЧIехи несилприн тежрибади шагъидвалзавайвал, хизандин, тухумдин намусдал леке гъидай крар тавун - им ватанпересвилеин тербия гунин къвалахдин асул бине я.

► 9

ЧIАЛ

Эминани Сулеймана гайиди...

Амма чIал хуьниз талукъ мярекатар, серенжемар са юкъуз ваь, вири уьмуьрда-гъар юкъуз тухвана къанзава. Хизан чIал хуьзвай сифте чешме я. Ана рахун тавур аял масанра хайи чIалал бажагъат рахада.

► 10

Къамат эбеди ийин!

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

15-февралдиз Махачкъалада общественный деятель, алим, РД-дин лайихлу экономист Абдулкафар Исакович АГЪМЕДОВ (1929-2018) рикел хуьнин мярекат киле тухвана. Ана республикадин руководстводин, агъсакълрин Советдин векилри, Халкъдин Собранидин депутатри, Ахцегь райондин кыл Осман Абдулкеримова, Азербайжандай атанвай лезгири, Агъмедован мукъва-кылийри, дустари, республикадин меркезда авай лезги интеллигенциядин ва СМИ-рин векилри иштиракна. Бязи юлдашрин рахунар агъадихъ курелди гузва.

Бажарагълу тележурналист, РД-дин искусстводин лайихлу деятель Гуьлера Камиловади залдавай бур А.Агъмедован умуьрдинни яратмишунин рекъихъ галаз танишарна, рагъметлудан экъу къамат ва лайихлувиер рикел хжун, къейдун патал парабуроз трибунадихъ теклифна. Экрандилай А.Агъмедовакай документальный фильмайрай клусар къалурна.

- Абдулкафар Агъмедов пара рекъерай бажарагъ авай зурба кас тир. Адаз неинки са Ахцегьар, гъакл Дагъустан, Азербайжан, Россия - вири инсаният пара кландай. Ихътин кас рикел хжуналди, адан мурдар-весиар киле тухун патал къенин йикъан чи къайгъурикай рахадай мумкинвал хъанва, - мярекат ачухналди, къейдна РД-дин Халкъдин Собранидин Председателдин заместитель **Магъмуд МАГЪМУДОВА**.

Энрик МУСЛИМОВ, РД-дин милли политикадин ва диндин месалайрин рекъий министр. - 1929-йисуз Бакуда дидедиз хъайи Абдулкафа-фара Азербайжан пата гъамшалугъ яз вичин руьгъдин са пай туна. Хайи халкъдин са пай гъана авайвилай касди 1998-йисуз "Дагъустан-Азербайжан" общество арадал гъана ва общественный и тешкилатдин куьмекдалди халкъар агудиз, абурун арада дуствилин, культурадин, тарихдин алакъяр мягъкемариз алахъна. Эхъ, и важиблу кваллах ада вичин хушуналди, общественный тешкилатдин куьмекдалди агалкъунралди тамарна.

Юрий САГИТОВ, экономикадин илимрин доктор, профессор. - Абдулкафар Агъмедовахъ галаз дуст хъунин къисметдал за дамахава. Бажарагълуди вири рекъерай бажарагълу жеда лугъудайвал, ам общественный деятель, хъсан тешкилатчи, экономист журналист ва къени кылихрин камаллу инсан тир. Пешекарвилни инсанвилни ерияр сад хъиз вине тирвилей ам вири крада квенквечи - башчи хъана. Экономикадин рекъий Агъмедован проектар къе республикадин

экономика вилик тухунин стратегиядин бинеда гъатнава.

Осман АБДУЛКЕРИМОВ, "Ахцегь район" МР-дин кыл. - Абдулкафар Агъмедов хътин кыгъалар рикел хуьниз, абурулай чешне къачуниз чун мажбур я. Районгълийрин рикел ам виридалайни не тижалу регъбер яз алама. 1961-йисуз, 32 йисавай жегъил итим яз, райондин киле акъвазай ада 8 йисан къене Ахцегьар тамам шегъердиз элкьюьрна. Кылди къачуртла, къелемлухарни багълар артухарна; емишар хуьдай чкаяр, ГЭС-дин къанал, чъем-нисси хкуддай ва "Сельхозтехника" карханааяр, механизмишнавай МТФ-яр арадал гъана. "Къизил дерадин" мяденра геолого-разведкадин кваллахар тешкилна; республикада сифте яз телеретранслятор, АТС, аэропорт, Гъалибвили 20 йисан шадлухдай Баркаллувилин обелиск эцигна; чкъизвай куьгъне квалерин чкадал "Самур" мугъманхана, "Шалбуздагъ" универмаг, спортдворец, поликлиника, райбольница, школяр, "Цийи дунья" газетдин редакция патал типографияни галай дарамат, музыкадин школа, халкъдин театр, Хуьруьга, Луткуна, Цуруьга, Къакла, Хине, Къурушдал ва Мугъмандин къышлахра клубар эцигна; "Цуьквер сувар", "Яран сувар", "Маргъухъанрин сувар" арадал хъана; Мегъарамдхуьруьн зонада Цийи Усур ва Цийи Гъуьгъез хуьрер кутуна ва ик мад. Нетижата Октябрдин 50 йисан юбилейдиз Ахцегь район КПСС-дин ЦК-дин, СССР-дин Верховный Советдинни Совминдин гъилляй-гъилиз къеведай яру пайдахриз лайихлу хъана.

Гъажибуба РУСТАМОВ, общественный деятель. - Абдулкафар Агъмедов заз Ахцегъиз кваллахал атай 1962-йисалай чиди. Чун киле дустар хъана. Зи машгъур ата-буба, тарикъатдин шейх Ярагъ Мегъамед эфендиндин лайихлувиер, пак твар-кар арадал хъиз куьмек авурди Абдулкафар я.

А.Агъмедован умуьрдинни яратмишунин баркаллу кваллахар рикел хжунин хуш келимаяр **Къурбаналийрин Камрана, Гъуьгъалийрин Айваза, Эчегъви Абира**, Ахцегь райондин культурадин управленидин начальник **Къистер ГЪАНИЕВАДИ**, жегъил шаир **Сулейман СУЛЕЙМАНОВА**, МВД-дин отставкада авай полковник Агъалар Пулатова, лезги писателрин Союздин правленидин председатель **Максим АЛИМОВА**, алим **Султанверди ЭМИРОВА** лагъана. Абуру, ватанперес касдин тварунихъ Ахцегърин са куьче ягъуналди, адан къамат районгълийрин риклера эбеди авунин теклиф гана.

Эхирдай Абдулкафаран стха, РФ-дин лайихлу энергетик, республикадин Общественный палатадин член **Эседуллагъ АГЪМЕДОВА** мярекатда иштираккай вирибуруз чухсагъул лагъана.

Цийи дарамат ачухна

Алатай жуьмядиз Махачкъалада, республикадин онкоцентрада, са сменада 200 кас къабулдай мумкинвал гузвай поликлиника ва 40 койка авай стационар ачухна.

Республикадин онкологиядин центрадин (вилликая - диспансердин) алава дарамат эцигуьни 2012-йисуз эгечнай. Амма пулдин такъатар бес тахъун себеб яз гуьгъуьнлай ам акъвазарнай. Объект эхциг хъувун 2018-йисуз давамарнай. Дагъустандин здравоохраненидин министрстводин делилралди, ам акъалтарун патал федеральный бюджетдай 350 миллион манат чара авуна.

- Республикада чебни нурурин диагностика патал алай аямдин вири истемешунрив къунвай тадаракарди, УЗИ-дин аппаратдалди, эндоскопиядин техникадалди, МРТ-далди (магнитно-резонансный томограф) таъмин, са сменада 200 кас къабулдай мумкинвал гузвай поликлиника ва 40 койка авай стационар ишлемишиз вахкуни онкологиядин азарар сифтегъан стадийра амаз дуьздал акъуддай ва идахъ галаз сад хъиз азарлуьрив вахтунда лазим куьмек агакъардай мумкинвал гуда, - лагъана дарамат ачухуьниз талукъарнавай мярекатдал РД-дин Гъукуматдин Председателдин Сад лагъай заместитель Анатолий Къарибова.

Адан гафаралди, цийи поликлиникадин кваллах азарлуьрин къулайвал фикирда къунал-

ди кардик кутунва, яни абурувай чеб ина ахтармишун патал гъам регистратурадикай, гъамни интернетдикай менфят къачуналди нубат къаз жезва.

- Республикадин агъалийривай ина чпихъ виниз тир пешекарвал авай духтуррин куьмек къачуз жеда. Ида агъалийриз, Дагъустандилай къебез фин тавуна, чпин сагъламвал мягъкемардай, идалди пулдин такъатар ва вахт къенятдай мумкинвал гуда. Алай аямдин поликлиникада азарлуьривай меслятар (консультация) ва химиотерапиядикай менфят къачуз жеда. Поликлиникадихъ алай аямдин вири тадаракар ава, - алава хъувуна Сад лагъай вице-премьерди.

Дагъустандин здравоохраненидин министр Жамалудин Гъажибрагъимова чи республикада гъар йисуз рақдин 5 агъзурдав агакъна цийи дуьшуьшар дуьздал акъудзавайдакай, саки 2 агъзур кас и чтуру азардикди рекъизвайдакай хабар гана.

- И гъар са рекъемдихъ са касдин къисмет гала. Къенин юкъуз республикадин здравоохраненидин вилик къвай месэлайрикай сифтени-сифте фикир гана кланзавайди онкологиядин азарар фадамаз винел акъудун ва технологиядин виниз тир махсус куьмек агакъарун я. Онкоцентрада агъалийриз консультацийрин ва диагностикадин куьмек гун патал алай аямдин поликлиника ачухун онкологиядин азарар фадамаз винел акъудунин карда важиблу кам я, - къейдна ада.

Хъсан къимет гана

Кваллахдин рекъий Дагъустанда мугъманвиле авай Россиядин Федерациядин просвещенидин министр Сергей Кравцова Дагъустандин Кыл Владимир Васильеван иштираквал аваз киле феий совещанидал республикада образованидин хиле хъанвай нетижайриз еке къимет гана.

Вичин рахунра Сергей Кравцова республикадин Къилиз образованидин хиле кваллахдиз фикир гунай сагърай лагъана.

Министрди суьгъбетна хъи, совещание башламш жедалди вилик ам Дагъустандин Гъукуматдин Председатель Артем Здуновахъ галаз санал алай йисан мартдиз ишлемишиз вахкудай Махачкъаладин мектебикай садаз мугъман хъана. Ада а кардиз фикир гана хъи, шегъердин и районда важиблу месэла - пуд сменада клелунин месэла гъялда. Шегъердин мектебра пуд сменада клелун арадай акъудунин месэла ведомстводин кили виридалайни важиблурукай сад яз гъисабзава, гъикл лагъайтла, ам ерилу образованидихъ галаз алакълу я. И терефдай Дагъустанда хейлин кваллах тухузва.

С.Кравцова республикада агалкъунралди гъял-

завай мад са месэладикай - образованидин идараяр автобусралди таъминаруникай лагъана: "Зун гъавурда авайвал, гъеле 10 йисалай гъаф вахтунда ишлемишай вири автобусар дегъшарнава. Алай вахтунда алава налогрин гъисабдай вишдав агакъна автобусар маса къачунва. Им аялрин хатасузвал таъминардай важиблу кваллах я".

Россиядин просвещенидин министрстводин кили мектебар учебникралди таъминарунин кваллахдизни рази жедай къимет гана: "Са вахтунда и месэла республика патал виридалайни кар алайбурукай сад тир. Къе и месэла гъялнава. И кар школайрин директорри ва муаллимрини тестиькарзава".

Адан гафаралди, маса терефрайни тайин тир нетижаяр ава, гъа гъисабдай яз - Государстводин сад тир экзамен тухунин кардани. "За умуд кутазва хъи, и дережа амукъда, ерилу образованидиз талукъ яз са жуьрединин месэлаяр арадал къевдач", - малумарна С.Кравцова. Гъа са вахтунда ада къейдна хъи, ЕГЭ киле тухун - им школьники патал чпин чирвилер са шартлара къалурдай ва абурувай килин ва я юкъван образованидин идарайрик экечиз жедай мумкинвал я.

Илимда агалкъун

Мукъвара Москва шегъерда кардик къай И. М. Сеченован тварунихъ галай МГМУ-да "Вуздин илим. Инновация" международный форумдин сергъятар аваз къе йикъан къене здравоохраненидин хиле кваллахзавай жегъил алимрин конкурс киле фена.

Уьлкведин вири пилерай 1200-далайни гъаф жегъил алимри иштираккай конкурсдин финалдиз 43 алимдин илимдин кваллахар акъатна. Шадвилелди къейд ийин, конкурсдин финалдин паюниз акъатай жегъил алимрин жергедик Махачкъаладин "Астрамед" клиникадин акушер-гинеколог, ДГМУ-дин акушервилерин ва гинекологиядин кафедрин ассистент **Наида Гъанифаевна УРУЖЕВАНИ** ква. Медицинадин рекъе хъсан тежриба ва чирвилер авай духтурди ДГМУ-да медицинадин илимрин доктор, профессор Асият Эседовадин регъбервилек кваз аспирантурада клелзава.

Конкурсдин сад лагъай юкъуз Наидади вичин диссертациядин темадай ("Оптимизация тактики ведения пациенток с метаболическим синдромом в постменопаузальном периоде") клелай докладдиз Москвадин машгъур профессорин президиумди чехи къимет гана.

Къвед лагъай юкъуз конкурсдин нетижаяр къуна ва гъалибчяр дипломралди къейдна. Илимдин вини дережадин конкурсда лайихлу 2-чка къур Наида Уружевадив РФ-дин здравоохраненидин министр Михаил Мурашкоди ва Сеченован университетдин ректор Павел Глыбочкоди диплом вахкана.

Россиядин вилик жергейра авай вузрин арада 2-чка къун дамах ийиз жедай кар я. Чна Наида Уружевадиз кваллахда, илимда мадни еке агалкъунар хъун алхисзава.

★ 23-февраль Ватан хуьзвайбурун югъ я ★

Къегъал цицигъви

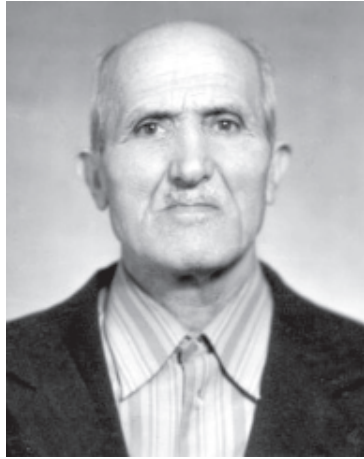
Тегъи МЕГЪАМЕДОВ

ГЪАЖИМУРАДОВ Мегъамедрауф Ватандин Чехи дяведин иштиракчийрикай сад тир. Ам 1906-йисан 5-майдиз Цицигърин хуьре дидедиз хъана. Вири хуьруьнвиар хъиз, амни уьмуьрдин четинвилериз дурум гуз, вичин югъ няни авунал машгъл тир.

Вахт атайла, адаз армиядин жергейриз эвер гана. Ам гуржийрин 414-нумрадин стрелковый дивизи-адиз акъатна.

1941-йисан июлдилай 1944-йисан августдалди военный тупарин командирдин заместителвиле, ахпа 516-нумрадин артиллериядин полкуна 1946-йисан январдалди къуллугъна.

Дяведин рехъ Гъажимурадов

Мегъамедрауфа Керчь шегъер немсерикай азад ийизвай женгера иштиракчилай башламишна.

Керчь азад авурдалай гуьгъуьниз Мегъамедрауфа къуллугъ-

завай подразделениеяр Москва шегъер галай патахъ элкьуьрна. Къизгъин женгера иштиракиз-иштиракиз, сержант Берлиндиз къван фена. Дяве куьтягъ хъайила, Гъажимурадов Мегъамедрауф хайи ерийрал хтана.

М.Гъажимурадов Ватандин дяведин ордендиз, "Кавказ душмандикай хуьнай", "Германиядин винел гъалиб хуьнай", "Жуьртлувиляй" медалприз лайихлу хъана.

Гъажимурадов Мегъамедрауфа дяведилай гуьгъуьниз Бакуда нафт хкудунин рекъяй курсар куьтягъна ва гъа и рекъяй къвалахна.

Дяведин ветеран 1995-йисан 9-декабрдиз рагъметдиз фена. Ам Цицигърин хуьр эвичнавай Агъа Стал-Къазмайрин сурара кучукнава.

Мушибатдин йикъар

Гъамият СЕМЕДОВА,
лезги Чаланни литературадин муаллим

Ватандин Чехи дяведи советрин халкъдин уьмуьрда къетлен гел туна. Къуд йисуз ара датана давам хъайи и завалди миллионралди советрин инсанар телефна, хуьрер, шегъерар барбатна.

Дяведин рикелай тefидай йикъар чавай къвердавай яргъаз къакъатзава. Алай йисуз чна немсерин чапхунчийрин винел Чехи гъалибвал къазанмишайдалай инихъ 75 йис тамам хъун шад гълара къейдда. И важиблу, къетлен вакъидал чавай гъахълудаказ дамах ийиз жеда.

Садазни сир туш хъи, душмандин лап чуру ниятрикай сад Ленинград шегъер къун тир. Немсерин гълкъада гъатай агъалийри, каш, мекъ эхна, хар хъиз гуьллеяр, артиллериядин снарядар къвазвайтани, душмандихъ галаз женг чулуна. Эхирни 1944-йисан январдиз

шегъер душмандин гълкъадай акъудна. И важиблу вакъиадиз талукъ яз Къурагърин 1-нумрадин юкъван школада тарихдин муаллим Алибегова Ифрiza мярекат кыле тухвана.

Муаллимар тир Катикова Зинаидади, Къазиева Шафигади, Алибегова Ифрiza гъа вахтунин карточкаяр ва фан къадар гъазурна, къватл хъанвайбуруз къалурна. Гаф тарихдин муаллим Марият Рагъимхановадиз гана.

- Гуььрметлу аялар, играми

муаллимар, Ленинград душмандин гълкъада хъайи вакъийрикай рахун заз къадарсуз четин я. Шегъердин аялри, дишегълийри, яшлу итимри гзаф азиятриз дурум гана. Невадал алай баркаллу шегъер душмандиз муьтлуьгъ хъанач.

Шегъер саки 900 юкъуз гълкъада хъуникай, советрин халкъдин къегъалвилерикай директор Гъамид Мисриева ва къелунинни тербиядин рекъяй директордин заместитель Валентина Рамазановади суьгъбетна.

Мярекатдал аялри Ватандин Чехи дяведиз талукъарнавай ширирар къелна, дяведин йисарин маиняр тамамарна. Шегъер гълкъада хъуниз талукъ яз гъазурай кинофильмди аялрин зигъинда иллаки къетлен гел туна.

Школада къелунинни тербиядин къвалах вини дережадиз акъудунин, аялриз ватанпересвилеин тербия гунин мураддалди Ватандин Чехи дяведихъ галаз алакълалу мярекатар мукъвал-мукъвал кыле тухуза.

Дирибаш кас

Умрият РАГЪИМОВА, ДГУ-дин студентка

Ризаев Исламан Мевлидинович 1962-йисан 9-майдиз Салларин хуьре дидедиз хъана. Залзала хъайидалай гуьгъуьниз (1969-йис) Испикрин хуьруьз куьч хъана. 5-класдилай къулукъ къелунар Цийи Испика давамарна. Школа акъалтгарайла, армиядиз фена, Самаркандда авай частуна къве вацра жегил аскердин курсара чирвилер къачуна. Отделенидин командир яз Афгъанистандиз рекъе туна. Ина ада интернациональный буржи намуслувилелди къилиз акъудна.

Хайи ватандиз хтай Исламан Мевлидиновича "Агасиевский" совхозда диспетчервиле къвалахна, гъа са вахтунда Махачкъалада Дагъустандин культурадин просветительный училищеда ни къелна. 1986-йисалай культурадин хиле къвалахзава. 1989-1995-йисара сифте инструктор-массовик, гуьгъуьнлай райондин культурадин къвале художественный руководитель яз. Алай вахтунда Испикрин культурадин къвалин методист я.

1994-йисуз Сулейман-Стальский районда "Афгъанистандин дяведа иштираккайбурун союз" жемиятдин тешкилат арадал гъана. Адан председателвиле И.Ризаев хкъяна. И везифаяр ада къени гъакъисагъвилелди, районда авай "афгъанвийриз" вичивай жедай куьмекар гуз, къилиз акъудзава. Райондин общественный крара активвилелди иштиракзавай касдиз автомашинни пишкешна. Ада республикада тешкилзавай "афгъанвийрин" мярекатра иштиракзава. И.Ризаев Махачкъалада кыле феи Дагъустандин халкъарин III съезддин делегат тир.

Рикле мурад армаз...

Рамазан КЪУЛИЕВ

Ватандин Чехи дяведин йисара агъзурралди дагъустанвийри, ватанпересвал къалуруналди, хайи мулкар душмандикай хвена. Фашистрал къачур гъалибвиле кьурушвийрини чпин пай кутуна.

Ислягъ девирдани кьурушвийри Советрин Армиядин жергейра виклегъвилелди, дирибашвилелди къуллугъзава. Къагъриманвал абуру Афгъанистандин дяведани, террористрин дестер чир республикадиз атайлани къалурна.

Хуьруьн жуьртлу рухвайрикай сад Къулиев Рафикни тир. Ам зегъметчи хизанда чехи хъана. Кьурушрин 2-нумрадин юкъван школа куьтягъай Рафик стхяр Ревшанан ва Расиман (абуру вузра къелзавай) гуьгъуьнаваз Москвадиз фена. Адаз меркездин медицинадин 1-нумрадин институтдик экечиз къанзавай. Гъайиф хъи, имтигъанар вахканатани, конкурсдай акъатна. Жегил армиядиз фена, ам Хабаровскдин крайдиз акъатна. Сада ни фикирначир, армияда къуллугъун бедбахтвиле элкьведа, риклин мурад къилиз акъуддай мумкинвал амуькдач лагъана. Ученийра снаряд хъиткъинна ва хасаратвал хъайи аскер госпиталдиз аватна.

Сифтедай адаз къуллугъзавай чкадин духтурри куьмек гана, ахпа Рафик Къулиеваз Ленинграддин военно-медицинадин академиядин хирургри са шумуд сеферда операцияр авуна ва вилериз са гъвечли хътин ишигъ хъана. Къуллугъдин вахт куьтягъ жедалди, жегил госпиталра амуькна.

Бедендал хъанвай хирерин тал акъалт тежерди тир. Ятлани Рафика усалвал къалурзавачир. Четинвилерин вилик муьтлуьгъ жедай къилих тушир аданди. Гадади вичин мурад къилиз акъудуникайни фикирзавай. Адаз Кисловодскда ишигъ зайиф ксариз массажиствилеин чирвилер, вердишвилер гудай колледж авайдакай хабар хъана ва ам аниз фена, колледждик экечина. Им 1989-йис тир.

Студентвилеин вахт акваз-такваз акъатзавай. Вич хътин жуьртлу инсанар, муаллимар, лекцияр, семинарар, зачетар... хирерин тални фикирдай акъатзавай. Гъайиф хъи, са шумуд операциядикай хкатай жегилдин риклихъ вири имтигъанриз жаваб гудай такъат амуькна. 1990-йисан 20-февралдиз тарс физвай вахтунда ам куьтягъ хъана. 23-февралдиз багърийри жегил хуьре кучукна.

Адалай гуьгъуьниз диде Марияни, дах Беширни рагъметдиз фена. Амма чна виклегъ хва, аскер рикелай ракурзавач.

Президентдин Чарчин цIарце аваз

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин
редактор

“НАДЗОР” гафунихъ, М.Гъажиеван “Урус чIаланни лезги чIалан словарда” къалурнавайвал, “*гуьз-чивал*”, “*гуьзчивал ийидай (туху-дай) ксар ва я тешкилатар*” - ма-наяр ава.

Эхиримжи вахтунда, иллаки “циийи демократия” лугьудайди къилиз атайдалай къулухъ, и “надзорар” акъван гзаф хъанва хъи, гуя абур галачиз чавай гъатта ксузни жезвайди туш. И мукъвара чи телевиденидин са каналдай къалурай сюжетри зун чи обществода хъанвай къван “надзорар” - чал, чи кра-рал, уьмуьрдал гуьзчивал тухузвай къурулушар гъисабуниз мажбуьрна: потребнадзор, пожнадзор, охото-надзор, архнадзор, технадзор, лес-надзор, химнадзор, транснадзор, стройнадзор, виннадзор, торгнад-зор, табачный, алкогольный, имуще-ственный, таможенный, проку-рорский, хлебнадзор, ветеринар-ный, посевнадзор, пошивнадзор, санитарный, фармацевтический, обрнадзор, патентнадзор, мад ва мад “надзорар”.

Аламат я. Рикел чIехи шаир В.Маяковскийди вичин вахтунда кхъей “Прозаседавишеся” шиир

Гъа саягъда “хлебонадзор” лугьудайди амаз, “хлебопродуктрин объединение”, “хлебо-булочный шейэрин комбинатар, гуьр регъе-дай регъвер квахъна...

Вири жуьредин “надзорар” аваз, “мясокомбинат” лугьудайдини сада “тIуьна”..

“Стройнадзорикай” мад чун рахан тийин. Акъван “надзорар” ава хъи, абуруз чи меркезда законсуз-даказ эцигзавай къван дараматар акъаз амуькна. “Надзорар” яргъал меркезрай гъуниз мажбуьр хъана. Гила “къайда твадай” “надзордикъ” къекъезва.

Гъа саягъда чи тамарин, ятарин, никлеринни багъларин, уьзуьмлук-рин къисметарни “гъялна” куьтягъ-на. Управленияр (“надзорар”) вири ама эхир вири районра...

Чи таможнядал (сергъятдал) алай къван “надзорар” (чпи лугьуз-вайвал, уьлкведин сергъят ва хата-сузвал хуьзвайбуьр) маса гич сана-ни, белки, аквадач. Амма гъик хуь-зва сергъят ва чи хатасузвал?

И “надзорра” сад-къе йисуз хъайивалди, гъатта мектебда пуд-ралдини кIелиз тахъай гачални кваз хандиз элкъезва! “Гъалаллу” риш-ветрикай къизилдин керпичар туь-кIуьриз къалурзава, чеб маса “над-зоррин” гиле гъатдалди.

Чи Самурдин мукъвелни “Бриллиантринди” тIвар акъалтун

Авай къадар

“надзорар”!..

къезва. А чIавуз чиновникри акъ-ван заседанияр звер гузай хъи, бязи вахтара гъа са чиновник гъа са вахтунда са шумуд заседанида ацукъна кIан жезвай. Ихътин дуь-шуйшара абурун къили - са заседа-нида, кIвачери масана “иштиракза-вай”.

Гилани чи са бязи чиновникар гъа са вахтунда са шумуд “надзорда” жезвай хъиз я. “Потребнадзорда” авайди - “торгнадзорда”, “ценообр-надзорда”, “маркетинг-надзорда”, “мониторинг-надзорда” ва икI мад.

“Надзорар” икъван гзаф хъан-вайла, бес краи гъикI еримизза-ва? Чи СМИ-райни аквазвайвал, сюжетрини раижзавайвал, парабур-ру чпи чеб “незва”! “Потребнадзор” авайла, месела, “торгнадзор”, “та-бачный” ва я “алкоголдин” надзо-рар яраб вуч паталди ятIа?

“Антимонопольный” надзор хъайила, “еридин” надзор кезея?

Контрольно-ревизионный над-зор (къурулуш) авайла, счетный палатайри ва я финанстрин контрол-дин къурулушди вучтин гъисабар къазвайди ятIа? Ибурун къилел “казначейство” лугьудайдини ала. Авай са манат гъисабиз, шумуд къурулуш?.. Икъванбуьр аваз хъайи-ла, миллиардар гъикI тарашзава, къецепатазни тухузва?! Банкарин къурулушдивай пул гъисабиз жез-вайди туш жал?..

Гъа ихътин шартIари “хазвайди” тушни бес и чаз къалурзавай къван “надзорар”? Са гуьлуьз авай къван “надзорар” вуч я? (Рыбнадзор, су-донадзор, экологонадзор, торгнад-зор, навигациянадзор, паспортнад-зор, технадзор, миграционный над-зор...)

Икъван “надзорар” аваз, чи гуьлуьн балугъар куьтягъ хъана, гимияр квахъна, балугъарин комби-натарни цIрана...

дуьшуйшдин кар туш. “Надзор-рихъ”, эхъ, гъакъван зурба алама-тар авайди я къван!

Ихътин краи авайвилей, Прези-дентди, икъван чIавалди Феде-ральный Собранидиз рекъе тур ви-чин чарара хъиз, нубатдин сефер-дани уьлкведа (вири къурулушара) ихтиярар гъилевай ксариз (инал “надзорриз”) чпин везифаяр закон-ри истемиззавайвал къилиз акъ-дун лазим тирдакай хейлин хъсан теклифар ганва.

Ихтилат чина экономика, къе-цепатан “санкцияр” лугьудайбуьр илитIунилай, къенепатан татугай-вилерилей аслу тушиз, ян тагана, виниз тир еришралди вилик тухун лазим тирдакай - “*прорывдикай*” физва.

И метлебдиь агакъун патал къилдин ксари ва государстводи чара ийизвай пуларин (инвести-циртин) такъатар, вара-зара та-вуна, хийирлувилелди кардик кут-тун лазим я. “Надзорри” - зиянар ваь, вилик физвай арабдин чар-хара лашар тваз ваь, гъерекай йигинариз куьмек гун, рекъери-лай вири манийвилер алудун тек-лифзава.

Краи икI къиле тухуз хъайитIа, мукъвал тир 2-3 йисан къене уьлк-ведин гъар са регионда зегъметдин цийи чкаяр артух жеда, инфра-структура (тадаракралди, такъат-ралди таъминвал) вилик фида, промышленностди, хуьруьн майи-шатди, яшайишдин амай хилерини, ян тагана, виликди еримизшда. Ван къевдатIа, акъван артух ва мягъкем хъанвай чи “надзоррин” къурулуш-риз?..

Зи кхъинрални “надзор” алачиз туш. Мумкин я, бязибуруз ушнини татун. Гъавилей за инал куьтягъза-ва. “Надзорар” жувакай инжиклу тахъун патал...

Терроризмдиз - ваь!

Нетижайри умуд кутазва, амма...

Нариман ИБРАГЪИМОВ

ЗАЗ ирид-муьжуьд йисан къулухъ хъфиз, хайи республикада арадал атай лап чIуру гъалар рикел хъиз кIанзава. Террористрин, экстремистрин гъере-катрин вилик пад къадай къуватар буш хъайи, жа-ванар, жегилар кIвалерай квахъзавай, тамара, дагълара яракъламиш хъанвай “тамарин стхай-рин” жергейрик экечIзавай, идараяр, туьквенар, кIвалер хъиткъинарзавай, ислягъ инсанар къир-мишзавай вахт. Нубатдин гъужумрин, хъиткъина-рунрин, полицейскийар, жерягъар, прокурорар, че-хи къуллугърал алайбуьр ягъиз кьинин шагидар хъайила, гъар чIавуз куьчейрай полицейскийрин сириставрин ванер атайла, инсанрин беденриз зуз акъатзавай. Веледрин гележегдин гъакъиндай умудсуз жезвай.

Къурхувал, секинсузвал артухаруник са бязи СМИ-рини чпин пай кутуна. Абуру Дагъустан гъа-лар лап чIуру, ягъун-къиникъ авай, законар кваз такъазвай террористрин макан хъиз раижзавай. Республикадиз кас кхезмачир.

Къуватдин къурулушри и вагъши гъалар ара-дал гъизвайбуьрухъ галаз женг чIугъазвачир лу-гъуз жедач. Гуькуматдини талукъ вири органар тер-роризмдикъ галаз женг чIугунал желбзавай. Ми-сал яз, терроризмдикъ, диндин экстремизмдикъ акси кIвалах тухуниз, абурун активвал тамамвилелди туьхуьрдайвал чалишмиш хъуниз РД-дин Прези-дент М. Мегъамедова вичин Чарче хейлин чка га-най. Ада виридаз ван жедайвал лагъанай: “Чна Дагъустандин чилел Россиядин госуьдрствено-стдин саламатвиллиз зиян гуз алахънавайбуьрухъ галаз меслят тежер женг чIугвада. И женг лагъай-тIа, чна вири терефрихъай, къуватдикъ галаз ала-къалу къурулушар ишлемишуналди ва абур ла-зим къадарда артухаруналдини къиле тухуда”.

Тухунни авуна. Гъар са районда, шегъерда, хуьре, идарада, кIвалерани. Жаванар ва жегъи-лар бандитрин таъсирдикъ акат тавун патал вири чкайра кIвалах тешкилна. И кар къени давамар-зава ва хъсан нетижайрни къазанмишзава. Къе-нин шикил, Дагъларин уьлкведикай ийизвай ихти-латар масабур я. Республика вичикай чIурукIа ра-хадай терроризмдинни экстремизмдин макан яз амач. Ина сиясатдин, яшайишдин, экономикадин гъалар пайгардик кутуна са шумуд йис я. Идан гъакъиндай 17-январдиз республикада къиле фейи НАК-дин заседанидал къур нетижайри, авур ра-хунри шагидвалзава.

- Террориствиллин организацияр датIана гъа-лар пайгардикай хъудиз алахъзаватIани, къуват-дин къурулушрин сад тир кIвалахди СКФО-дин мулкуна террористрин активвал агъузарунал гъана. Регионра гъа и жуьредин тахсиркарвилерин къадарни къе сеферда тIимил хъана, - лагъана Россиядин ФСБ-дин председателдин заместит-ель, НАК-дин руководитель Игорь Сироткина. - Дагъустанда лагъайтIа, шаз террориствиллин тах-сиркарвилер авуниз ерли рехъ ганач. И кардиз, чна гъисабзавайвал, гъавурда аваз профилакти-кадин ерилу кIвалах тухуни, регионда терроризм-диз акси гъалар арадал гъидай серенжемар къа-булуни ва НАК-дин мониторингдин кIвалахдин не-тижайрикай менфят къачуни куьмекна.

Къейд ийидай са делил мад ава, - лагъана И.Сироткина. - Къайдаяр хуьдай ва гуькумдин ор-ганрин, муниципалитетрин саналди тир кIвалах се-беб яз, бандитрик ва абурун куьмекчийрик акатза-вай 18 кас закондиз акси гъерекатрикай къерех хъана. Алатай йисуз региондин терроризмдикъ акси комиссиядин аппаратди вичин кIвалах нетижалу-даказ тешкилна. Идахъ галаз сад хъиз, районрин, шегъерин АК-рини чкайрал тухузвай кIвалах гужлу авуна.

Къецепатай республикадиз атанвай чIуру иде-ологиядин таъсирдикъ сифте нубатда къанажагъ бегъем битмиш тахъанвай, кар-кеспидик квачир, образование авачир жаванар, жегъилар акатзавай. Абуьр, гележегдин месляйрикай фикир тийиз, тер-рористрин жергейрик экечIзавай. И чIуру кардин вилик пад къун патал РД-дин терроризмдикъ акси комиссияди жегъилрин арада гъавурдик кутадай, терроризмдин алчах суфат, бинеяр ачухардай са жерге серенжемар къабулна. Ида разивалдай не-

тижайрни арадал гъана. Мисал яз, терроризмдин башчийрин, “тамун стхайрин” таблигъат, къурху кутунин гъерекатар себеб яз, чка-чкада диде-бу-байри чпин аялар школайриз рахкурзавачир. Гъахътинбуьр ахпа террористрин чилинани гъатза-вай. Къе республикада ихътин дуьшуйшарни амач.

Дагъустан Республикадин Къил Владимир Васильева заседанидал къейд авурвал, НАК-дин кIвалахди, къуватдин къурулушри къабулзавай менфятлу серенжемри республикада сиясатдин, экономикадин гъаларни хъсан патахъ дегишарза-ва. И кар тешкикарзавай мисаларни чаз вилерал-ди аквазва. Шаз Махачкъаладин аэропортунай фейи ва атай пассажиррин къадар 1,5 млн касди-лай алатна, яни пассажирар тухун 16 процентдин гъафарна. Ихътин нетижа уьлкведин маса са реги-ондикъни авач. Махачкъаладин гуьлуьн порту-най виликандалай къуд сеферда гзаф нафт даш-мишна. Гъа и саягъда республикадиз къезвай туристрин дестейрин къадарни виниз акъатна, саки - 20 процентдин. Шаз Дагъларин уьлкведикъ галаз таниш жез 850 агъур кас атана. Ида инсан-ри, алишверишдин идарайри, карчийри республи-кадиз ийизвай ихтибардин гъакъиндай шагидвал-зава. Им, гъелбетда, абуруз чпин карчивал, биз-нес вилик тухудай, яшамиз жедай хатасуз, къу-лай шартIар тешкилунихъ галазин алакьалу я.

НАК-дин руководитель И.Сироткина региондин АК-дин кIвалахдикъ еке къимет гана. Гъелбетда, им хъсан лишан я. Амма, РД-дин Къил В.Василье-ва лагъайвал, вилик мадни чIехи ва четин кIвалахар кума. Къилди я министрдивай, я райондин, шегъер-дин муниципалитетдин къилевай, я къайдаяр хуь-дай органрин къуллугъчидивай артухан краи ийиз жедач. Эгер чна вирида, лап хъсан крайилай чеш-не къачуз, тIимил харжияр авуна, тарифлу нетижа-яр къазанмишиз, терроризмдикъ, экстремизмдикъ талукъ яз агъалийрин арада гъавурдик кутунин кIва-лах гегъеншарайтIа, гъа са вахтунда чи уьмуьр-дикъ, яшайишдикъ галаз къан тийизвай идеологи-ядин таъсирдикъ акатайбуьр дуьз рекъел хкидай се-ренжемар артухарайтIа, гъалар мадни хъсанбуьр, къулайбуьр жеда. Инсанри чахъ, гуькумдин орган-рихъ, мадни ихтибарда. Чун ва чна тухузвай кIвалах гъикъван ачуьди, менфятлуи, жергедин инсанриз-ни аквазвайди хъайитIа, агъалийрин патайни гъахъ-тин жаваб агакъда, уьмуьрдин гъар са хилени хъсан патахъ дегишвилер къиле фида. ИкI тирди чаз эхиримжи йисарин нетижайри успатзава. Рес-публикади чIулав перде алуднава, анжах виликди еримиззава. Халкъдин майишатдин гъар са хилел чан хканва. Виринра гъич тахъай хътин цийивилер твазва. Ида инсанрин ругъни хкажзава.

Дугъриданни, тарифлу нетижайри хъсан уьмуьрдикъ умуд кутазва. Амма, вири мурадар къи-лиз акъатайдай къуна, секиндикъ ацукъна виже къе-дач. И. Сироткина лагъайвал, террориствиллин орга-низацияр, идеологар уьлкведа ва регионра чпин таъсирдикъ акатай ксар жагъурунал машгъул я. И кардиз хейлин пуларни харжзава. Идан гъакъин-дай талукъ органри Санкт-Петербургда, Москвада, Татарстанда, Тюмендин областда, Ингушетияда ва гъакI масанрани террористрин мукар, абуьр пулдал-ди таъминарзавай ксар дуьздак акъудуни шагид-валзава. Душман ксанвач. Ада вичин чIуру краи тамамарун патал вири жуьредин серенжемрикай менфят къачуза. Ихътин вахтунда гъар са када-дикъетлувал, мукъаятвал артухарна кIанзава.

И кардик республикадин прокуратуради вичин пайни кутазва. Ада алатай йисуз РД-дин АК-дин къарарар тамамарунин гъакъиндай жавабдарвал хиве авай ксарин (гуькумдин органар, вузар) кIва-лах ахтармишайла, малум хъана хъи, анра феде-ральный законодательстводал амал тийизвай 120 дуьшуйш жагъана. Идан гъакъиндай талукъ ида-райриз 43 чар хъена, къуллугърал алай 13 кас - низамдин, 2 кас административный рекъий жаваб-дарвиллиз чIугуна.

Тайнарайвал, терроризмдикъ ва экстремизмдикъ акси профилактикадин кIвалах тухузвай къуллугъ-чийриз инсанар гъикI гъавурдик кутадатIа, абуьрухъ галаз гъи жуьредин серенжемар тухудатIа чизва-чир. Ихътин гъалар давам тахъун патал РД-дин Къили Гуькуматдин Председатель А.Здуновал ше-гъерин ва районрин муниципалитетрин къилерихъ галаз къилдин совещание тухун тапшурмишнава.

Алатай нумрада чна лезги члалан алфавит ва сифте газет (“Цийи дуьнья”) арадал атунин рекьерикай, а члавуз кыле фейи гъакъикъи женгерикай суьгъбетнава. Абурун кылин ишти-ракчияр яз члехи алим, публицист, литературадин критик, фольклорист Гъажибег Агъмедханович ГЪАЖИБЕГОВАН - газетдин сад лагъай редактордин ва адахъ галаз санал газетдин жавабдар секретарвиле квалалахай зурба шаир, гъакъван еке бажарагъдин сагъиб, гъа са члавуз гъакъван фад уьмуьрдикай магърум авур Алибег Фатахован тварар кунвай. Абурукай гегеншадиз суьгъбет авун чаз кутугнаваз аквазва. Гъикъ хъи, лезги члалал кхъенвай ва чапдай акъуднавай публицистикадин сифтегъан чешнеяр арадал гъайибур гъабур я. Абурун вилик чи вири несилар, руьгъдин члехи кьелерин вилик хъиз, буржлу яз амуькда. Чи вацл абуру арадал гъана, чун а вацун вири шакъаяр михъидаказ, абурлудаказ, гурлудаказ хуьниз мажбур я.

Мердали ЖАЛИЛОВ

* * *

Чи руьгъдин лап къакъан куклушрикай сад тир и къагъриман хва Ахъега Бакудин фяледин хизанда дидедиз хъана. Алим ва литературавед Къ.Х.Акимован “Лезги зарияр” ктабда кьейднавайвал, - 1902-йисан 11-мартдиз.

Гъ.Гъажибегова агалкъунралди Ахъега урус мектебда, Темир-Хан-Шурада агитатордин курсара, Москвада Коммунистический университетда ва аспирантурада чирвилер къачуна. Филологиядин илимрин кандидат-вилин дережа хвейи ам сад лагъай кас я чи лезгийрикай.

Ада сад лагъайда яз лезгийрин ва табасаранрин алфавитар туклуьрна. Сифте яз лезги члалал чапдай газетдин ва “Яру гъед”, “Коммунист просвещение” журналдин редакторвална.

1934-йисуз ам СССР-дин писателрин Союздин членвиле къабулна. Адан алахъунар себеб яз, Москвада сифте яз лезги шаирдин члалар чапдай акъатна (1927-йис). Ада сифте яз чи классикрин - Етим Эминан, Стлал Сулейманан, масабурун эсерриз илимдин рекъелди кьимет гана, сифте яз чи гъикаят-

Гъ.А.Гъажибегов (1902-1941)

гъулвилей бязи вахтара фу тлуьнни адан риклелай апатдай.

Гъажибег датлана са квел ятлани машгъул тир, са квехъ ятлани кьекъедавай ва бязи вахтара себебсуз перишан жедай, хиялри тухудай. Сифтедай зун адан гъавурда гъатзавачир, зун къадарсуз сугъул жезвай, вучиз лагъайтла зи аял вахтар акъатай Къасумхуьрел зун еке ва шад хизанда члехи хъанай. Стхади тар, зани члехи ваха члагъан ягъиз, чун къугъваз-къудгаз вердиш хъанвай. Гила Гъажибеган квалеле сугъулели агъавалзавай. За закди датлана фикирардай: “Им вуч ажайиб инсан я мегер, йифди ксудач, ни ам мажбурзава, вучиз ада къадарсуз кхъинарзавайди я, вучиз гъар са чарчин клус багъаз хуьзва?..”

(“ЛГ”-дин 2002-йисан 7-мартдин нумрадай).

* * *

Гъажибег Гъажибегован ирс кватл хъувуна, несилрив ахъакъарун патал хейлин зегъметар члугур машгъур публицист, илимрин доктор, профессор **Джонрид АГЪМЕДОВА** кхъенва: “Чи халкъди вичин арадай еке бажарагъ авай гзаф ксар майдандиз акъудна. Амма абурукай хейлинбуру чеб тайин тир са рекъай, месела, поэзияда, тарих ахтармишунин карда, драматургияда, живописида... устадар яз къалурна. Ахътин ксарилай тафаватлу яз, Гъажибег Гъажибегов гзаф рекъерай зурба алакьунар авай кас тир, ада илимдинни яратмишунрин кваллахдин пара хилериз итиж ийизвай, гъа рекъера гъакъикъатдани гъейранардай хътин агалкъунарни къазанмишна”.

(“ЛГ”-дин 2000-йисан 13-апрелдин нумрадай).

* * *

Милли журналистика: “Цийи дуьнья”

динни публицистикадин вири жанраяр (макъала, гъикая, репортаж, очерк, фельетон) арадал гъана. Лайихлувилер мадни гзаф тир.

Амма 1937-йисуз ам а вахтунин нубатсуз гъахъсузвилерик акатна. Нажмудин Самурскийдихъ галаз санал адални “халкъдин душман” лагъай чулав тагъма алкурна. Члехи инсан, ватанперес къагъриман гъа жазайрин нетижада 1941-йисан 5-январдиз Коми АССР-дин Печора станциядал дустагъда тунвай вагъши жасусрин гъилелай телеф хъана, эхиримжи “квал” гъана, муркларин яцара, къисмет хъана.

Гъажибегар хътин рухвайрин къаматар риклелай фидайди туш. Адан гъахъвални, Н.Самурскийдин хъиз, 1956-йисуз арадал хъана. Вич хайидалай инихъ 100 йис алатайла, адакай чи алимри, писателри, литератураведри (Дж.Н.Агъмедова, Гъ.Гъ.Гашарова, масабуру) кхъенвай хейлин ктабар, кьиметлу ахтармишунар ахъкатна. Алимдин тварунихъ РАН-дин ДНЦ-дин залда (2002-йис) илимдинни практикадин члехи конференция эвер гана, цудалай виниз алимри метлеблу докладар келна. А материалар кылдин ктаб яз чапдай акъудна.

Чаз адакай жуьреба-жуьре йисара адан дустари, маса ксари лагъанвай гафар, кьиметар гунар риклел хкун кутугнаваз акуна.

Сифте нубатда, алимдикай ва дустуникай **Стлал СУЛЕЙМАНА** лагъай гафар важиблу я. Сулеймана вич Гъажибег “руквадикай” хкудна, алемдиз машгъурайди раижзава:

Эвела ваз салам-дуьа,
Зи риклин ишигъ Гъажибег.
Къенин къалди зунни я сагъ,
Кефияр - ачух, Гъажибег.

Гъайиф жез чун чавай яргъа,
Вучзава зи гъевчи ваха?
Минет хъуй, чан руш Зулейха,
Вуна хъсан хуьх Гъажибег...

“Риклин ишигъ” гъар са касдиз лугъуз хъун мумкин туш. XX асирдин Гомера Гъажибегаз гъахътин кьимет ганва!

* * *

Филологиядин илимрин доктор, профессор, сулеймановед ва эминовед **Ражидин ГЪАЙДАРОВА** Гъажибегаз “Гомеран стха” лагъанва. Ихътин кыл ганвай макъала чи газетдин 1992-йисан 4-апрелдин нумрада чапнава. А макъалада ихътин келимаяр гьалтзава:

“Гъар са халкъдин меденият арадиз атунин рекъе ахътин кьетлен макъамар ва кичевал течир бажарагълу директар жеда хъи, абуру а халкъдин вичин ва адан медениятдин тарихда мягъкем чка къада. Эгер абур анай акъудиз алахъайтла, миллетдин уьмуьрдин рекъин нукъсанвал, адакай са вуч ятлани лап важиблу кими тирди ашкара жеда...”

* * *

Гъ.Гъажибегован-публицистдин ва тешкилатчидин лайихлувилерикай ДГУ-дин профессор, литературавед **Гъажи ГАШАРОВА** икъл кхизва: “Гъажибег Гъажибегова Дагъустанда гъукуматди тешкилай сад лагъай лезги газетдин (“Цийи дуьнья”, 1928-йисан 21-июль) редакторвал ийизва. Бажарагълу алим газет вичин чкадиз гъунин, мухбиррин коллектив кватлуни кардал гзаф алахъна. Адан жафаяр гъавайда феначир. Газет себеб яз мухбиррин арадай чпихъ алакьунар авай хейлин жезгил шаирарни писателар, журналистарни алимар акъатнай...”

(“ЛГ”-дин 2012-йисан 29-мартдин нумрадай)

* * *

Алимвилин алахъунрин ва алакьунрин гъакъиндай фикир желбдай келимаяр Гъ.Гъажибегован уьмуьрдин юлдаш **Зулейха СУЛТАНОВАДИ** лагъанва:

“Ам пакамахъ лап фад къарагъдай ва идарадиз фидалди столдихъ ацукъна кваллахдай. Аламатдин квалалах ам тир хъи, Гъажибег яргъалди столдихъай къарагъдацир, гзагъ-гзагъ пакаман сятдин пудралди кхъинрал алахъдай, лап тлимил ксудай. Вичин гъиле авай кардал рикливай маш-

Гъ.Гъажибегован къисметдиз, ирсиниз, зи фикирдалди, винидихъни лагъанвайвал, сифте яз дуьз кьиметар 2002-йисан 22-мартдиз РАН-дин ДНЦ-да алимдин ва женгчидин 100 йисан юбилейдиз талуькарна кыле фейи илимдин сессиядал гана. Ана Дагъустандин илимдин общественостди, твар-ван авай шаирри ва прозаикри, литератураведри, политологри, журналистикадин векилри иштиракна. Итижлу рахунар ИЯЛИ-дин а члаван директор, академик **Гъажи ГЪАМЗАТОВА** авунай: “Гъ.Гъажибегов хътин касдин тварунихъ ихътин мярекат тешкилун чун вирибуру патал кьетлен сувар я, вучиз лагъайтла Гъ.Гъажибегов, Дагъустандин са жерге маса рухваяр хъиз (Н.Самурский, Ж.Коркмасов, А.А.Тахо-Годи...), XX асирдин илимда, литературада, просвещенида, печатда - санлай вири культурада сифте камар къачурбурукай сад я. Къенин сессия физивай институтдин бинеярни гъа касди кутурбуру я... Ам гурлудаказ башламышай, амма бедбахтивилелди куьтагъ хъайи уьмуьрдин куьруь рехъ фена, 30-йисарин гъахъсуз жазайрин къурбанд хъайи касдин уьмуьр зинданрани дустагъра пучна...”

* * *

Гъ.Гъажибегован гъакъиндай а сессиядал жуван фикирар за ихътин цлараралди раижнай:

Къизилдиз къизил я лагъайди
Авуна аксина рахайди?
Душман я лугъузва дестекдиз,
Ракъинивай нур къачур эркекдиз?
Хайи члал - хазина хвейидаз,
Сердверин серинрай фейидаз,
Къванерал чан гъана рахайдаз
Лугъузва: чара рехъ тухвайд я?..
Гевгъерар, якъутар члаларин
Кватлайди, акализ гъаларихъ,
Гекъигун буьтлуькдив руьгъерин -
Вуч сир я цав такур руьцериנד?..

(КъатI ама)

Нариман КЪАРИБОВ

Риклин гаф

Яшар жезва ви дуьм-дуьз виш,
Тушни им бес зурба дуьшуьш!
Хъсанвилехъ хъухъ мад дегиш,
Гъакъисагъдиз члугъаз зегъмет,
Ай лезет, “Лезги газет”!

Машгъурзавай Лезги ватан,
Йикъалай-къуз тир авадан,
Пакдиз хуьзвай даим адан
Хайи члални - элдин девлет,
Ай лезет, “Лезги газет”!

Уьмуьрлухъ яз ви терефдар,
Жагъур ийиз жуванни твар,
Келзава за вун царба-цар,
Зи патай бул аваз гъуьрмет,
Ай лезет, “Лезги газет”!

Лагъанватлан риклин гаф ваз,
Тикрарда за, лайих акваз,
Ширирани вавди рахаз,
Нариманаз хъанва хесет,
Ай лезет, “Лезги газет”!

Жезва пудкъад йис кье-пака,
Вахъ галаз за хуьз алакъа.
Мадни и рехъ къаз алахъда,
Къуьзуьвилез тагуз муьгълет,
Ай лезет, “Лезги газет”!..

Соня ИБРАМХАЛИЛОВА

Мубарак!

Дагъларилай къарагъай хъиз
нефесар,
Михъи жезва кье чи хурун къефесар.
Хайи халкъдин хъажзавай гъевесар,
Къез виш йисар мубаракрай,
лезгийар!

Лезги члалан “Лезги газет” - хабардар,
Ви гъунарри чка къазва са къадар.
Чи Ватандин рухваяр тир арифдар,
Къез виш йисар мубаракрай,
лезгийар!

Гафарганрин кватлалар гвай
устадар,
Дуьньядин гьал элдиз ийиз успатар.
Ийгин вацл хъиз, гаф илигдай
устларар,
Къез виш йисар мубаракрай,
лезгийар!

“Лезги газет” лезги чилин я дамах.
Куьн - чубанар, чун гъилевай я
чумахъ.
Герек хъайтла, экв куьклуьрдай я
чахмах,
Къез виш йисар мубаракрай,
лезгийар!

Юбилей я лугъуз, хабар чаз атай,
Хийир-дуьа хъурай гъуцарин патай.
Шад тебрикар къабул ая зи патай,
Къез виш йисар мубаракрай,
лезгийар!

Къазалийрин ГЪАСАН

Зи дамах

Кланда гъамиша риклиз
Лезги газет фад кхъиз,
Шад хабарар гъар кваллиз
Алакъзавай хушдиз гъиз.

Лезги газет я, гъелбет,
Зи хайи чилин девлет.
Эцигиз жедач кьимет,
Чандин, руьгъдин я лезет.

Рахадай на чирда члал,
Келда чна, къевез санал,
Дамагда гъар гафунал,
Виш йисан ви уьмуьрдал.

Шекердила мез ширин,
Макъалаяр лап дерин,
Кел авурла гъар са чин,
Регъят жеда тлал риклин.

Тарихдин вун я хъи багъ,
Дидед члалан мерд утагъ,
Зи гъар йикъан хуш уртах,
“Лезги газет” - зи дамах...

Мансур КУБРЕВИ

ЯРАГЪ Мегъамед эфенди тек са лезги халкъдин ваъ, вири Къиблепатаң Дагъустандин, Кавказдин халкъарин тарихдин эменни я. Къиблепатаң Дагъустандин гъар са халкъдиз ам вичинди я лугъудай ихтияр ава. Эфендиди Кавказдин тарихда къунвай къетлен чка, и камалъглидин умуърдин рекъихъ дагълух халкъар патал авай зурба метлеб фикирда къурла, адан биографияда, тухумдин тарихда къундармаяр, тапан ихтилатар хъун кутугнавач. Гьик хьи, ахътин къундармайри Ярагъ Мегъамедан биографиядин амай, якъин тир ва чпел адан ирссагибривай дамахиз жедай делиларни хирде ийида, абурал хъен вегеда.

Чаз алай йисан 6-февралдиз "Лезги газетдиз" **"Халкъдин милли дамах"** твар алаз акъатай Ярагъ Мегъамедакй кхъенвай Агъмедия Магъадован макъалада авай са къундармадикй рахаз кланзава. А макъалада ик кхъенва: *"Алим, арабист Гъалиб Садыкъиди къейдзавайвал, шейхдин члехи бубайрикай тир Незир (Нуъзуър) дагълух Квардал хуърйя Вини Ярагъдал куъч хъана"*.

Ярагъ Мегъамедан ата-буба Ярагъдал куъч хъайи квардалви тир лугъудай ихтилат и шейхдин са неведизни чпин бубайрикай ван хъайиди туш. Муъкуъ патахъай, эгер Ярагъ Мегъамедан ата-буба Ярагъдал Квардал хуърйя куъч хъайиди Гъалиб Садыкъиди "къейдзава" лагъана сада кхъизватла, ада алимди а кар "къейднавай" чкани, чешмени къалурун лазим я. Амма я ярагъвийриз, я амай савадлу инсанриз ахътин чешме малум туш. Виридалайни зурба ярагъвидин тухумдикай са ярагъвидизни хабар авачир и ихтилат бес гьикй арадал атайди я?

ЯРАГЪ МЕГЪАМЕД. Са къундармадал эхир эцигин...

Чи ахтармишунри къалурзавайвал, Ярагъ Мегъамедан тухум квардалви Ярагъдал куъч хъана арадал атанвайди я лугъудай ихтилат 1993-йисалди са чешмедани авачир, а ихтилатдикай ярагъвийриз са хабарни авачир. А йисуз литератор Фейзудин Нагъиева акъудзавай "Лезгистан" журналдиз тарихдин илимдин кандидат Тимур Айтберован урус члалалди кхъенвай "Эпиграфические памятники (из полевых материалов)" твар алай макъала акъатна. А макъалада, Ярагъ Мегъамедан хва Исмаил эфендидин сурун къванцел араб члалалди кхъенвай гафарин мана я лугъуз, урусдалди ихътин келимаяр кхъенвай (журнал "Лезгистан", 1993, №№3-4, 65-чин): *"Эта усыпальница скончавшегося в месяце сафар 1322/1904 года выдающегося ученого, знавшего Ко-ран наизустъ, хаджи Исмаила-эфенди Ярагского, сына шейха, знавшего Коран наизустъ Мухаммеда-эфенди, сына Исмаила-эфенди, сына шейха Маллакамала, сына Назура (который жил в сел. Квардал Курахского района)"*.

Гъа икй, журналдиз акъатай макъалада Ярагъ Мегъамедан невейриз ва адан умуър чириз алахънавай пешекарриз, сифте яз, адан ата-буба Квардал хуърйя я лугъузвай гафар чир хъана. Гъадалай къулухъ а гафар дуъньядиз чклана.

Амма абурун, а гафарин, бинеда таб аваз хъана. И кар чаз Вيني Ярагърин вини патан сурара авай (а хуъруън агъа патад мад са сурар ава) Исмаил эфендидин сурун къванцел кхъенвай гафари тистикъарзава. А гафар сифте яз араб члалай урус члалаз алим Замир Закарияева таржума авунай. Лезги члалаз таржума авуртла, абур ихътин лезги гафариз элкъезва: *"Гъар сад, адал (члел - К.М.) алай, квахъда (рекьиди - М.К.). Им/секин хъайи чка я шейх, зурба алим, гъафиз (Къуръан хуралай чидай кас - К.М.), гъажу Исмаил эфенди, вич хва тир шейхдин, гъафиз Мегъамед эфендидин, вич хва тир Исмаил эфендидин, вич хва тир малла Шихкамалан, вични хва тир Нуъзуъран, вич Ярагъдила тир, - къуй Аллагъ-Таалади абурун сурар пакбуруз элкъуъррай, къуй абурун сурариз нур вегъирай! Вахчуна (къеца - М.К.) ам Аллагъ-Таалади 1322-йисан Сафар вацра (апрель-май 1904-йисан - М.К.)"*.

Маса са гафни Ярагъ Мегъамедан ата-буба Нуъзуъркай Т. Айтберова лугъузвай а къванцел алач, анал хуърерикай анжах Ярагърин хуъруън твар къунва, мад са хуъруън тварни къунвач. И кар араб члал чидай нивай хъайитлани, Вيني Ярагърин къилихъ галай сурариз фена, Исмаил эфендидин сурун къванцел алай гафар келна, ахтармишиз жедда.

Ярагъдал ата-бубайрикай амай, свийя-свивиз атай ихтилатрай чир жезвайвал, Исмаил эфендидин сурун къванцел кхъенвай гафар адан вахан хва тир Гъасан эфендиди кхъейди я. Бес халудин сурал кхъизвай гафар гъа девирда виридалай зурба алим хъайи хтулди кхъин тавуна, ни кхъидай?! Бес хтул Гъасан эфендидиз чир тахъана, низ чир жедай, чпин ата-буба Нуъзуър гъинай ятла? Гъасан эфендиди ва амай невейри Ярагъ Мегъамедан ата-буба Нуъзуър ярагъвийрикай тирди чпи 1904-йисуз Исмаил эфендидин сурун къванцел кхъей гафаралди тистикъарнава эхир!

Аквадай гъаларай, Т.Айтберовавай а къванцел алай гафар туъкъвена таржума ийиз хъанвач. Хъанайтла, адаз Ярагъ Мегъамедан ата-буба Нуъзуър ярагъви тирди чир жедай.

Нуъзуъран хчин твар кхъидайлани, ам вуж тиртла, Т.Айтберован къил акъатнавач. "Лезгистан" журналда ганвай таржумада Нуъзуъран хчиз "маллани" лагъанва, "шейхни". Им жедай кар туш. XIX асирда лезги хуърера "малла" твар медреса куътягъай касдиз гуъвай. Медресадилай артух келай касдиз "эфенди" (араб члалал - "шейх") лугъузвай. Нуъзуъран гада "малла Шихкамал" тир, Т.Айтберова, гъалат хъана, ам "шейх Маллакамал" яз къалурнава. Ярагъ Мегъамедан члехи буба Шихкамала куътягънавайди медреса тир, гъак хъайила, ам "шейх" тушир, "малла" тир. Шихкамалан хва Исмаила "шейх" твар къачуна: медреса куътягъайла, ада мадни кел хъууна. Гъа и шейх Исмаила Вيني Ярагъдал медреса ахъайна, гуъгуънлай адан хва Ярагъ Мегъамеда адакай вири дуъньядиз машгъур келдай чка авуна.

Ярагъ Мегъамедан хва тир Исмаилан сурун къванцел кхъенвай гафарин гъакъиндай гъа ихътин веревирдер арадал къезва. Амма Т.Айтберова, вучиз ятлани, Нуъзуъран тварунилай къулухъ къезвай **"вич Ярагъдила тир"** гафарин чкадал вичин таржумада **"вич Къурагъ райондин Квардал хуъре яшамыш хъайи"** келима кхъена. И келима, гъелбетда, къванцел алачир, таб гафарикай ибарат келима я...

И кар чир хъайи гъар садан мецел сулар къезва: вучиз Т.Айтберова Ярагъ Мегъамедан Квардал хуъруъхъ галаз авачир алакъадикай гафар кхъена, Исмаил эфендидин сурун къванцел кхъенвай гафарихъ гилигна? И суалдиз жаваб авач. Чаз чидайвал, жавабдар инсанри ибур ийидай крар туш...

Гъа и ахтармишунралди Ярагъ Мегъамедан "квардалви" ата-бубадиз талуъ суал агалнавайди яз гъисабиз жедай, эгер

Вини Ярагъар, Исмаил эфендидин сурун къван

1998-йисуз Х.Рамазанова ва А.Рамазанова Махачкъалада урус члалалди "Мухаммад Ярагский - идейный вождь освободительной борьбы народов Кавказа" твар алай ктаб акъудначиртла ва а ктабдин 8-чина ихътин гафар кхъенвачиртла: *"Дагъустандин алим-арабист Гъалиб Садыкъиди гъисабзавайвал, Ярагъ Мегъамедан ата-буба Незир (Нуъзуър) Вини Ярагъдал агъулрин дагълух Квардал хуърйя куъч хъайиди тир. /Ярагъ Мегъамедан/ члехи бубадин твар Шихкамал тир, бубадин - Исмаил"*. И гафарин гуъгуънлай авторри лишан эцигнава, а лишандик баян хганва: гуя и малумат 1991-йисан февралдиз акъатай "Тарих" твар алай журналдин 1-нумрадин 4-чинай къачунвайди я.

Ахтармишайла, чаз акуна хьи, "Тарих" журнал, дугъриданни, Махачкъалада акъатзавай, амма анжах 1994-йисалай акъатиз башламишайди я. Гъакъина а журналдиз Гъ. Садыкъидин макъалаар акъатайди туш. И делил чаз а журнал тешкилай Мурад Атаева тистикъарна.

И кар чир хъайила, мад са суал арадал къезва: вучиз Х.Рамазанова ва А.Рамазанова Ярагъ Мегъамедан ата-буба Нуъзуър Квардал хуърйя Вيني Ярагъдал куъч хъайи кас я лагъай гафар, "Тарих" журналда авачиз-авачиз, авайди хъиз къалурна? И суалдизни жаваб авач...

Гила чун А.Магъадован винидихъ твар къур макъаладал къвен. А макъала акъатайла, парабур автордивай хабар къуна:

Журнал "Лезгистан", 1993-йис

"Уна квекай даях къуна, Ярагъ Мегъамедан ата-буба Нуъзуър Квардал хуърйя Вيني Ярагъдал куъч хъайи кас я лугъузва?" Авторди чаз са живзи вилик рахай Х.Рамазановани А.Рамазанован ктабдин ва 1990-йисан декабрдиз акъатай "Исламские новости" газетдин тварар къуна ва абурла Гъ. Садыкъидин Нуъзуъркай лагъанвай фикир тистикъарзавай гафар ава лагъана. Чна винидихъ лагъайвал, Рамазановрин ктабда а ихтилатар 1991-йисан февралдиз акъатай "Тарих" журналда ава лагъана кхъенва. Амма а йисуз "Тарих" журнал акъатайди туш ва а журналдин акъатай нумрайрани Гъ. Садыкъидин са макъалани авач: "Исламские новости" газетдикай рахайтла, адан 1990-йисан 31-декабрдиз акъатай нумрада, дугъриданни, Гъ. Садыкъидин урус члалалди кхъенвай "Ученый, мыслитель и поэт Мухаммед аль-Яраги" твар алай макъала ава. А макъалада Нуъзуъркай ихътин са келима ава: *"Мегъамед, ярагъви Исмаилан хва, дидедиз хъана 1770-йисуз (гъалат! я: Ярагъ Мегъамед 1772-йисуз дидедиз хъана - М.К.) Куъре ханлухдик акатзавай Вини Ярагърин хуъре (гилан Мегъарамдхуъруън райондик акатзавай чилер). /Адан/ члехи бубадин твар Шихкамал тир, вич Нуъзуъран хва тир"*. Мад са чкадал макъалада Нуъзуъран твар къунва, амма ихтилат адан ватандикай физвач. Яни Гъ. Садыкъиди ана Нуъзуър Квардал хуърйя Вيني Ярагъдал куъч хъайи кас я лагъана кхъенвач. Ахътин гафар Гъ. Садыкъиди кхъенва лугъун таб ихтилат яз акъатзава...

Чна литература тварар къунвай, чпе Ярагъ Мегъамедан ата-буба Нуъзуър Квардал хуърйя Вيني Ярагъдал куъч хъайи кас яз къалурзавай ихтилатар ава лугъузвай вири чешмеяр туплалай авуна, амма а чешмеяр садани ахътин ихтилатар авач.

Белки, Ярагъ Мегъамедан ата-буба Нуъзуър Квардал хуър хана, ахпа Вيني Ярагъдал куъч хъайи кас я лугъузвай "версия" шейхдин тухум чидай пешекаррин арада авайтла? Са шумуд йис вилик абуркай виридалай зурба пешекар тир, вич Ярагъ Мегъамедан неве жезвай профессор А.Р.Шихсаидова а ихтилатдикай икй лагъанай: "Квардалдин версиядикай рахайтла, ам гъалат тир фикир я..."

Ярагъ Мегъамедан азад ва хилас фикиррин дережадиз кхаж жез тахъайла, адакай са гьихътин ятлани милли "игит" авуна, гъа кардин куъмедалди чпин "алимвилин" дережа кхажиз кланзавай авторар, гъелбетда, жезва. Тахъайтла, вучиз Х.Рамазановни А.Рамазанов Ярагъ Мегъамедан ата-буба Квардал хуъруъз ялиз алахънава? Вучиз абур, са бинени авачиз, икй кхъизва: *"Ярагъ Мегъамед асулдай агъул, члалай лезги я?"* Им вуч лагъай ихтилат я? Квардал хуъре яшамыш хъайи гъар са кас агъул тир - икй квел бинеламиш хъана лугъуз жедда? Мисал патал, лезги хуър тир Вيني Ярагъдал са бязи яхуларни яшамыш хъайиди я. Ярагъ Мегъамедаз араб ва туърк члаларни чидай, акй хъайила, ам "асулдай" агъул яз, "члалай туърк я" лагъайтлани жезвани?

Ярагъ Мегъамедан тухум Квардал хуърйя ва я агъулрин маса хуърйя тирди тистикъарзавай са делил къванни авайтла, им маса месэла тир. Амма тарихдихъ галаз таб, дуъз туширвал къадач. Таб, гьикй хъайитлани, са вахтунда винел акъатда. Исятда акъатайди хъиз...

Къайгъусузвал багъишламишдач

Жасмина САИДОВА

Алатай гъафтеда хъайи совещанидал республикадин Къил Владимир Васильева агъалийри тебии газ ишлемишунин рекъе хатасузвилнин истемишунар къилиз акъудун таъминарунин месэладал фикир желбнай.

Статистикадин деллири ачухарзавайвал, республикада тебии газ хатасузздаказ ишлемишунин жигъетдай авай гъалар разивал ийиз жедайбур туш. Анжах алай йисан январь-февраль варцара 18 дуьшьюш арадал атанва, абурун нетижада 40 касдиз зарар ганва.

“Эхиримжи дуьшьюш 15-февралдиз Махачкъалада хъана - къве мертебадин къвале газ хъиткынна, нетижада 53 йисан яшда авай дишегълидал залан хирер хъанва. Бахтун гъана, къвали цай къунач, тахъайтла, мусибатдин гъалар арадал атун мумкин тир. Гъар гъик ятлани, са кар якъин я - газдин хатасузвилнин месэладив агъалияр къайгъусузвилелди эгечлава. Инсанри фикирзава хъи, “газ” гафунхъ галаз алакълу вири месэлаяр газовикрин жавабдарвилек ква. Гъа са вахтунда хатасузвилнин къайдаяр вири ксариз талукъ я”, - къейдзава “Газпром газораспределение Дагестан” ООО-дин исполнительный директор Ризван Гъазимегамедова.

Хатасузвал - сифте чкадал

Газдалди таъминардай хел виниз тир хаталувал авайди я. Эгер гъаф квартирайрикай ибарат къвале яшамаш жезвай са касди газдин тадаракар, мумкин тир нукъсанрин вилик пад къун патал вахт-вахтунда ахтармиш тавуртла, арадал атай бедбахтвиллин нетижада вири къвалериз зарар жеда. Газди вичив къайдасузвилелди эгечлун багъишламишдач. И жигъетдай инсанар къинин асул себебрик акатзава: гум фидай турбаяр ва я маса тадаракар къайдада авачирвилляй къватл жезвай угардин газдалди зегъерламиш хъун ва яшайишдин къвалера газдинни гъавадин къаришма хъиткынуун.

Газдин сетар ва тадаракар хатасуз къайдада хъунин асул шартл абуроз махсус (и рекъай пешекарар тир) карханади вахт-вахтунда технический рекъай къуллугъ авун я. Гъаниз килигна, къвалера авай газдин тадаракар газовикрив ахтармишиз тун важиблу я.

Къетлен хаталувал, къейдзавайвал, газдин колонкайри арадал гъизва, гъик лагъайтла, абур пешекарар тушир ксари эцигзавай дуьшьюшар тлимил туш. Са ни ятлани и кар вичи ийизва, масада лагъайтла, къуншидиз теклифзава. Гъа са вахтунда им эсиллагъ дуьз рехъ туш.

РФ-дин гъукуматди 2013-йисан 14-майдиз къабулай къарардин бинедаллаз (№410), муьштеридив къвалин ва я квартирадин къене авай газдин тадаракариз технический рекъай къуллугъ авуниз (ТО ВДГО ва ВКГО) талукъ яз кутлуннавай икърар хъун чарасуз я. Чир хъана къанда хъи, ихътин икърар тахъуникай муьштеридин къвал газдалди таъминарун акъвазарунин бине жезва. Вучиз лагъайтла, эгер иесиди газовикар лазим ахтармишунар авун патал къвализ ахъай тавуртла (чакай гъафбуру ийизвайвал), абурун вилик ракарар агалайтла, им а касди вичин хизанни, къуншиярни хаталувилек кутунва лагъай члал жезва.

“Газовикривай, газдин тадаракариз технический рекъай къуллугъ авунин бинеда вуч ава лугъуз, мукъвал-мукъвал хабар къада. Гъелбетда, и суал гъахълуди я, гъик лагъайтла, йис патал кутлунзавай икърардихъ чна пул гузва”, - лугъузва идарадин векилди.

Ада гъавурда турвал, ихътин икърардин бинедаллаз, слесарди, куь къвализ атайла, сифтени-сифте газдин прибордин патав азаддаказ физ жезватла, газдин турба приборрихъ жуфтдиз галкълурнаватла, тадаракар авай гъал ахтармишна къанда. Идалайни гъейри, гъаф квартирайрин ва къилдин ксарин къвалерин къецепатан ва къенепатан конструкцияйри тухванвай чкайрал футлярар алатла, абур къай-

дада аватла, турбаяр галкълурнавай чкаяр гъи гъалда аватла килигда. Газ кузвай тадарақди вири режимра къвалахзавай жуьре ахтармишда, пичерин горелкаяр къватл жезвай чиркерикай михъда, кранар алудда ва абуроз язъа. Газдалди таъминарунин къвалахда дегишвилер хъайила, ам автоматламишнавай къайдада акъвазарунин тадаракар гъи гъалда аватла килигда, дуьздаказ туькълур хъийида. Гум фидай ва гъава михъи ийидай системада гъавади члугвадай къуват аватла, гурмагъдихъ турбаяр галкълурнавай жуьре ахтармишда, абонентдиз яшайишда газ хатасузздаказ ишлемишунин къайдаяр чирда.

“Къиле тухванвай ТО ВДГО-дилаи къулхъ муьштериди, эгер и къвалахар, дугъриданни, тамамарнаватла, вахкунин-къабулунин актунал къул члугун лазим я. Гъа ик инсандивай, къвал чими ийидай къезан ва я газдин пич себеб яз, члур гъалар арадал текъведайдак умуд кутуна, архайинвал ийиз жеда. Инал къейд ийин, винидихъ лагъанвай къвалахар тамамарунин къиметар гъар жуьрединбур ятлани, екебур туш. Мисал яз, къуд конфоркади-кай ибарат газдин пичиниз технический рекъай йиса къуллугъ авунин къимет - 330 манат, газдин счетчикдин - 127 манат я. Гъа са вахтунда и къвалахри куь сагъламвал ва эменнидин саламатвал заминламишзава”, - гъавурда твазва Р.Гъазимегамедова.

Къейд ийин, алай вахтунда РФ-дин Къил В.Васильеван тапшургуьдалди республикадин агъалийрин къвалера авай газдин тадаракар ахтармишунин къвалах башламишнава. И кардал МЧС-дин Госжилинспекциядин, газдин ва пожарный къуллугърин векилар машгъл я. Гъаниз килигна, газдин идарадин векилри республикадин агъалийриз ТО-дин икърарар кутлунунин месэладив жезмай къван жавабдарвилелди эгечлуниз эвер гузва.

Рикъл хуьн важиблу я

Зулунни хъуьтлун вахтунда газдин приборри иллаки гужлудаказ къвалахзава. Гъаниз килигна, газдин идарадин къуллугъчири агъалийривай агъадихъ галай меслятриз фикир гун тлалабзава:

- *къайдада авачир газдин приборар ишлемишун къадагъа я;*
- *газдин пичер эцигнавай чкайриз датлана михъи гъава къведайвал авуна къанда (проветривать);*
- *газ кайшла, жезвай продукт гурмагъдиз физвай приборар ишлемишдайла, ана (гурмагъда) гъавади члугвадай къуват аватла ахтармишна къанда. Эгер авачтла, пич ишлемишун къадагъа я. Вучиз лагъайтла, зегъерламишдай шейэр къвале гъатун мумкин я.*
- *газдин пичер авай къвалер ксун ва ял ягъун патал ишлемишмир;*
- *къвалахзавай газдин пичер фикир тагана тамир, абур къвал чими авун патал ишлемишмир;*
- *газдин пичерив аялар агудмир;*
- *приборар пешекаррин куьмек галачиз ремонт ийимир;*
- *пешекаррин куьмек галачиз къвалера газдин системаяр тайинармир, турбаяр санай масаниз акъудмир;*
- *гурмагъар ва гъава михъдай тадаракар, гъакни галкълурдай патрубкаяр, гурмагърин къилер авай гъал вахт-вахтунда ахтармишва ва ВДГО-дин ТО тамамарзавай организациядив абур ахтармишуниз талукъ акттар агакъара;*
- *къетлен фикир шибера (задвижка) авай пичериз це. И алат дуьздаказ ишлемиш тавуни гъаф вахтара бедбахтвиллин дуьшьюшрал гъизва.*

РИКЪЛ ХУЪХ: эгер къвале газдин ни аватла, тади гъалда аварийный къуллугъдиз эверна къанда. Абуров хабар стационардин телефондин - **04**, мобильный телефондин **104** нумрадиз, я тахъайтла къутармишунин къуллугъдин сад тир нумрадиз - **112** - зенг авуналди агакъариз жеда.

Амина МУСЛИМОВА

И йикъара, цийиз кардик кукхунвай “Ачух власть” проектдин сергъятра аваз, “Дагъустан” РИА-дин майдандал РФ-дин экономикадин ва мулкар виликди тухунин министр Гъажи СУЛТАНОВ республикадин массовый информациядин такъатрин векилрихъ галаз гуьруьшмиш хъана, 2019-йисуз Дагъустандин экономикадинни яшайишдин рекъе хъанвай агалкъунрикай суьгъбетна.

Адан гафаралди, сифтедин нетижайри тестикъарзавайвал, республикадин экономикадин асул хилера шаз хъсан патахъ дегишвилер хъанва.

“Къилди къачуртла, инал зун гъасилзавай ва маса гузвай хуьруьн майишатдин суьрсетдин, ишлемишиз вахкузвай яшайишдин къвалерин къадар гъаф хъуникай рахазва. И хилериз серфзавай инвестициярини хъсан нетижаяр гъизва, абурун къадарни, къейд ийин, артух хъанва. Гъа са вахтунда 2019-йисуз бюджетдай чара ийизвай ва яшайишдинни инженервиллин къурулушрин гъал хъсанаруниз харжзавай такъатрин къадарни виле акъадайвал виниз хъанва. Алатай йисуз республикадин бюджетдай и хилериз тахминан 6-7 миллиард манат рекъе туна”, - лагъана Гъ.Султанова.

Министрди гъисабзавайвал, шаз республикадин агъалийрин яшайишдин гъаларни хъсан патахъ дегиш хъанва. Ик, адан гафаралди, вацра къачузвай

ишлемиш тийизвай майдандал - индустриальный парк ачухуниз талукъ икърар гъазурнава.

“И мукъвара, комиссиядин иштиравал аваз, чна ТОСЭР-дин дережа къачуниз талукъ са шумуд проект ахтармишна. Гъа жергедай яз индустриальный “Дагдизель” паркунин мулкунал жедай пуд проектдиз килигна. Мад 5 проектдиз талукъ яз къвалах давам жезва”, - лагъана министрди.

Мад са цийивал - “2020-йисуз инвестициярин программа сифте сеферда яз пуд йисалди туькълурнава ва эхиримжи 20 йисан вахтунда сад лагъай сеферда яз программа тестикъа-

Асул хилера дегишвилер акъазва

юкъван мажибдин къадардал гъалтайла, Дагъустан виле акъадайвал гуьгъуьна авай, алай вахтундани ама. Ик, 2019-йисуз и делилди тахминан 26 агъзур манат тешкилзавай, гъа са вахтунда Россиядин мулкунал ам юкъван гъисабдалди 46-47 агъзур манатдиз барабар я.

“2019-йисан нетижайрай акъазвайвал, юкъван мажибдин рекъем 7 процентдин виниз хъанва, 2018-йисуз и делил тахминан 14 процентдив агакънавай. Инал къейд ийиз къанзава, мажибдин къадар хъажун патал 2018-2019-йисара анжах республикадин бюджетдай 9 миллиард манатдилаи гъаф такъатар рекъе тунва - чи бюджет патал им виле акъадай къадар я. 2020-йисуз и рекъиз 4 миллиард манат серф авун пландик кутунва. Гъа са вахтунда чун вири гъавурда гъатзавайвал, анжах бюджетдин гъисабдай мажибдиз талукъ делилар винизарун мумкин кар туш. Санлай къачурла, экономикади мажибрин дережа виниз хъанвайди гъисс авун лазим я ва бязи хилерай чна и кар ахтармишзава. Месела, эгер мугъманханайрин ва ресторанин къвалахдиз килигайтла, 2019-йисуз чаз мажибрин къадар тахминан 25 процентдин хъаж хъанвайди акъазва”, - къейдна министрди.

Яшайишдинни экономикадин жигъетдай йигиндаказ виликди тухузвай “Каспийск” ва “Дагъустандин Огни” мулкарикай рахадайла, Гъ.Султанова малумаривал, алай вахтунда инвестициярин “Уйташ” майдандал заводар эцигиз башламишнава: стекловолокно ва полиэтилен акъуддай карханаар. Къве заводни алай йисан эхирдалди ишлемишиз вахкуда. Муькуь къве объект - ички квачир хъвадай шейэр акъуддай ва як гъялдай заводар - алай йисуз эцигиз башламишда.

Идалайни гъейри, региондин промышленностдин ва энергетикадин министрстводи “Дагдизель” заводдихъ галаз санал карханадин мулкунал -

рунин гъакиндай къарар гъукуматди январдин вацра, яни финансин йисан эвелдай къабулнава.

Им акл лагъай члал я хъи, республикадин муниципалитетдин, министрстводин, идарадин гъар са агъалидивай финансар чара ийидай объект гъеле пуд йисан виликамаз ахтармишиз жеда. Гъеле исятада йисан сифте къилий бюджетдин такъатар пайзавайбурувай и къвалах башламишайтла жезва. Им яргал вахтуналди тамамардай икърарар кутлунун патал мумкинвал я.

Чна гъеле гиламаз пудратдин карханайрин арада хъун мумкин тир судар-дуванрин, гуьжетрин вилик пад къада. Чи бизнесдиз, гъа жергедай яз эцигунардай карханайриз чна чпин финансинни майишатчиллин къвалах яргал вахтуналди планламишдай мумкинвал гузва.

Гъар са мектебдиз, аялрин бахчадиз, маса объектриз тадаракар, алатар лазим я ва и рекъе производство авай бизнесдивай чара ийидай финансин къадар 3 йисан виликамаз чириз ва вичин къвалах пландик кутаз жеда”, - алава хъувуна Гъ.Султанова.

Малум хъайивал, 2020-йисуз винидихъ лагъанвай программадиз Дагъустан Республикадин бюджетдай чара авун фикирда къунвай финансин къадар 9 миллиард манатдилаи гъаф жеда, им 2019-йисан дережадилаи 1,5 миллиард манатдин виниз тир рекъем я. И такъатар республикадин вири муниципалитетра авай 302 объектдиз чара ийида.

Республикадиз ганвай грант харждай рекъериз талукъ сесер гуниун (11-февралдиз акъалтларна) нетижайриз талукъ суалриз жаваб гудайла, министрди къейд авурвал, тамам делилар гъелелиг гъазур туш. Сесерин нетижаяр сифте ахтармишда, ахпа республикадин Къил В.Васильевахъ галаз теклифар веревирда, гуьгъуьнлай лагъайтла, хъанвай рекъерай къвалах тухуда.

Муаллимрин пар

Али-Буба ЭМИРСУЛТАНОВ

И йикъара зун Докъузпара райондин образованидин управленидин информациядинни методикадин центрадин (ИМЦ) заведующий МАГЪМУДОВ Мадрид Гъажиевичъхъ галаз гуьруьшмиш хъана. Чи арада агъадихъ галай суьгъбет кыле фена.

■ Мадрид Гъажиевич, кунне образованидин управленидин ИМЦ-дин заведующий яз кваллахиз 19 йис я. Квез райондин мектебрин гъалар хъсандиз чизва.

- Райондин образованидин идарайра келзавай аялрин къадар йисалай-суз тимил жезва. Мадни кьейд авуртла, гъвечи классриз къевезвай аялрин къадар гзаф ятлани, 9-классрин аялри келунар давамаруникай кыл къакъудзава, абур юкъван учебный заведенириз гъахъзава. И карни дуьшуьшдинди туш: 11-класс акалтарайла, абуроз ЕГЭ вахуз тахунин кърху ава. Ик, 2018-2019-келунин йисуз 9-классра 182 аялди келзавайтла, алай йисуз нубатдин классра 93 аялди чкаяр кьуна.

■ Къенин юкъуз образованидин еридиз еке дикъет гузва. Эхиримжи вахгара нетижаяр къадай госаттестациядай гзаф рахазва. И рекъй чи мектебра кваллахар гъикъй?

- Малум тирвал, чи уьлкведа образованидин еридиз кыммет гун патал сад хътин къайда арадал гъанва. И жуьреди мектебра келзавай аялрин арада гузвай чирвилерин рекъй мониторинг тухудай мумкинвал гузва. Виридалайни важиблуди ЕГЭ я. 9-классра тухузвай нетижаяр къадай аттестация (ГИА) къвед лагъай чкадал ала. Идалай гъейри, Вирироссиядин ахтармишунрин кваллахарни тухуза. Ик, месела, 2018-2019-келунин йисуз 2 выпускникди "Чирвилера кьеттен агалкьунар аваз" къизилдин медалралди школа акалтарна. ЕГЭ вахунин карда алатай келунин йисуз Усугъчайдин СОШ-дин ученик Пирметов Шумала информациядай, химиядай ва обществознандай кылин 90 балл къазанмишна. Информатикадай адаз лап кылинди тир 97 балл хъана. Клуьд лагъай классрин аялриз талукъ яз. Абуру ГИА вахкудайла, урус чалай, математикадай, биологиядай, обществознандай "вад" кымметар къачуна.

■ Хуьруьн чкадин мектебри девирдин шартларин истемешунриз жаваб гузвани?

артух жезва

- "Алай девирдин мектеб" федеральный проектдин сергьятра ва "Образование" милли проекта чка кунвай Цийи Къаракуьредин СОШ-да гадаяр ва рушар патал "Точка роста" ачухнава. И центрада рекъемрин ва илимдин жуьреба-жуьре хилерай 1-классдилай 11-классрал къведалди шегъердин образованидин маканрихъ галаз барабар шартлар яратмишнава. Центраяр компьютерралди, мини-лекторийралди ва маса герек шейэралди тадаракламишнава.

■ Райондин мектебра аялрин алава образование гъи гьалда ава?

- Районда алава образованидин 9 идара кардик ква. Аялри жуьреба-жуьре терефрай чирвилер къачузва. Абурукай 4 ДЮСШ, шахматрин ва музыкальный школа, аялрин яратмишунрин квал, искусстводин школа кардик ква. Искусстводин школада "Жаван турист", "Хкатуьн ва цун", "Жаван художник", "Гамар хурун" кружокрин тарсар тухуза. Аялриз къадим сеняткарвилерин сирер, чешнеяр чирзава. Зонайрин ва регионрин конкурсра, турнирра чи аялри хъсан нетижаяр къазанмишзава. Алай вахтунда районда алава и проектдал элячунин образованидин идарайра чирвилер къачузвай аялар патал "кылди-кылди персонафицированный пулдалди таъминарунин" кваллах тухуза. 2020-йисан сентябрдилай аялрин алава образованидин къайдадал элячда. И рекъй 201 арза атанва, абурукай 101 къабулнава. Райондин бюджетдай сертификатар гудайвал я.

■ "Кылдин (персонафицированный) финансирование" вуч лагъай чал я?

- 2020-йисалай алава образованидин мектебра чирвилер къачузвай гъар са аялдин квачихъ кылдин сертификат ачухзава. И дуьшуьшда гъар са аялдивай вичиз кутугай алава образованидин терефар хъагъиз жеда.

■ Муаллим мектебдин чин, адан абур я. Районда муаллимрин ери ва къадар гъихътинди я?

- Алай вахтунда чи райондин мектебра 415 педагогди кваллахзава. Абурукай 130 муаллимдихъ

кылин ва пешекарвилерин дережайрай хъсан ерияра ава. Гъайиф хьи, пешекарвилерин дережа кхаждай курсара вири муаллимри иштиракзава. Командировкайрин харжияр тахъуниз килигна, истемешун анжах 10-15 процентдин тамамариж жезва. Мектебра муаллимрал алай пар члехи жезва. Гекъйагъла, абурал 19-21 сят гьалтзава.

■ Жегъил муаллимар гзаф авани?

- Жегъил пешекаррихъ галаз кваллах тухун - им чи вилик акъвазнавай кар алай месэлайрикай сад я. Гъакъикъатдани, чи райондин мектебра математикадай, ингилис, урус чаларай муаллимар бес жезвач. Кытвилерин гъалар Къалажуьрин, Къаракуьредин, Къурушрин, Миграгъ-Къазмайрин мектебра ава. Чна гъеле алатай йисуз РД-дин образованидин ва илимдин министрстводиз чи райондин школаяр патал "Земский учитель" программадай муаллимар рекъе тун патал арза гана.

■ Муаллимрин мажибар гъихътинбуьря?

- Тамам ставка авай жегъил муаллимдин кваллахдин мажиб 19,4 агъзур манат я. Зегъметдин стаж, лайихлувилер авайбуру 22-24 агъзур манат къачузва.

■ Образованидин хиле ИМЦ-дин везифаяр квекай ибарат я?

- Чи тешикатди образованидин идарайриз методикадин жигъетдай кумек гузва.

■ Райондин мектебра чирвилер гуни дережа гъи гьалда ава?

- Лугъуз жеда, Усугъчайдин, Цийи Къаракуьредин ва Авадандин СОШ-ар вилик жергеяра ава. Алай келунин йисуз чна школадин ва муниципальный олимпиадаяр тухвана. Олимпиадаяр 1100 аялди иштиракна. Муниципальный этапдин мектебра тухвай олимпиадаяр 750 касди иштиракна. Абурукай 17 аялди региональный паюниз теклифнавай. Ана Усугъчайдин СОШ-дин ученица Саруханова Сабринади республикадин дережада кыле тухузвай паюна шаз урус эдебиятдай, цини урус чалай сад лагъай чкаяр кьуна.

Чи муаллимар Баркалла алаз

Маида АГЪМЕДОВА

Гъар са касдал вичин уьмуьрда гзаф къадар инсанар дуьшуьш жеда. Адет яз, садбур абурун рикелай фад алатда, муькуьбуру инсандин уьмуьрда, зигинда кьеттен гел тада. Зи кылихриз, уьмуьрдиз пис патахъай таъсир авурбурун къадарни тлимил туш. Амма заз писни хъсан, гъахъни батлул чара ийиз чирайбур зи гуьрметлу муаллимар я. Зун гъамшалугъ абуроз буржулу тирди за жуваз уьмуьрдин тежриба гзаф жердавай гъиссзава. Ихътинбурукай сад тир заз дидед члаланни литературадин тарсар гайи муаллим ИСАЕВА Тамара Играмудиновнадин алакьунри, лайихлувилери зун кьелем гъиле кьуниз мажбуьрна. Ада вичин дурумлу ва гъакъисагъ зегъметдалди къазанмишнавай агалкьунар анжах тариф авуниз лайихлу я.

Т.И.Исаева 1968-йисуз Къурагъа дидедиз хъана. Хуьре школа, 1991-йисуз ДГПУ агалкьунралди акалтарна, ада зегъметдин рехъ Къурагърин 1-нумрадин юкъван школада дидед члалан муаллимвилелай башламишна. Тамара муаллимди сифте йикъалай вичин алакьунралди, жавабдарвал гъисс авуналди, пешедив рикл гваз эгечлуналди, аялрин ва диде-бубайрин арада хуш рафтарвилерин алакъаяр хуьналди гуьрмет къазанмишна. Ам вичи тарс гузвай аялриз чирвилер гуз, абурун зигин ачухариз, фикир хайи члалал, Ватандал желб ийиз алахъзава.

2018-йисуз Тамара Играмудиновна РФ-дин образованидин лайихлу работник, лагъай тварцин, райондин образованидин отделдин гуьрметдин грамотайрин сагъиб хъана. Идалайни гъейри ада "Йисан муаллим - 2008", 2009-йисуз Махачкъалада кыле феийи "Дидед члалан хъсан муаллим", "Йисан муаллим - 2015", гъа и йисуз "Хайи члалан виридалайни хъсан муаллим" лишандик кваз тухвай райондин конкурсрани гъалибвал къазанмишна.

Гъамшиша са жуьреда, са къайдада тухузвай тарсарин кесерлувал зайифди жеда. Ик тахъун патал Тамара муаллимди са шумуд къайдани амал ишлемишзава - гъар са тарс адетдин квалубдинди тушир жуьреда тухуза: тарс-лекция, тарс-куьгун, тарс-сиягъат, тарс-сегъне ва мсб.

Ада тарсар вичи тукьлуьрнавай кабинетда кыле тухуза. Гъар са классдиз талукъ тир ктабри, методикадин пособийри, аялри теснифнавай ва кватнавай материалри кабинетдин метлебувал ва аялрин чирвилер мадни артухарзава. Ана вечерар, кружокар, конкурсар, викторинаяр ва маса мярекатарни тухуза.

Тамара муаллимдин гъилик чирвилер, тербия къачузвай аялри республикадин, райондин олимпиадаяр гъамшиша пишкешдин чкаяр къазва. Аялрин чирвилер деринарун, зигин ачухарун, дидед члал кланарун патал ада гъар жуьре темайрай тарсар тухуза, интерактивный доска ишлемишзава.

- За Тамара Играмудиновнадихъ галаз фадлай кваллахзава. Ам акалтай хъсан инсан, вичин предметдал, аялрал ашукъ, дерин чирвилер, тербия гуз алакъдай муаллим я. Адахъ аялрин гъевес кхаждай, вичин предмет кланардай бажарагъ ава, - лугъузва школадин директор Гъамид Мисриева.

- Тамара Играмудиновна къастунал клеви муаллим, тербиячи хъиз, школадин уьмуьрда кыле физвай вири мярекатрин иштиракчини я, - кьейдзава кваллахдин юлдаш Марият Рагъимхановади.

Аялриз дерин чирвилер, хъсан тербия гузвай адахъ гуьрметлу хизанни ава, ам пуд аялдин диде я.

Къуй квехъ чандин мягъкем сагъламвал, уьмуьрда хушбахвал, дережаяр мадни виниз кхаждай куватар хуьрай, гуьрметлу Тамара Играмудиновна!

Рикелай фич ви
зегъмет,
Алахъай течиз
муьгълет.
Рекъе туна вилик дуьз,
Чирна чаз инсанвал
хуьз.

Тербиядин месэлайрай

Шайдабег МИРЗОЕВ,
РФ-дин Къилин школадин
гьюрметлу работник, просвешени-
дин отличник

Ватанпересвилин тербия гун-им акьалттай важиблу метлеб авай месэла я. Хайи Ватандихь, багъри ерийрихь рикл кун тийизвай кас ахлакьдин жигъетдай гьундурда хьуникай, зегъметда адан гьунарлувиликай рахун, аквар гьаларай, кутугнавач. Гьвечи крар санал агудайла, чехи крар, чехи крайкайни зурбабур арадал къевезвайди я. Инсандиз ватанпересвилин тербия гунин патяхъайни гьа ик лугъуз жеда. Диде-бубадин, хайи чалан, жув акьатай муг тир хизандин, хурууьн, шегъердин къадир авачир касдиз ватанперес лугъуз жедач.

Ватанпересвилин тербия гудай члавуз чкадин шартлар, милли психология, медениятдин ивиар, чехи несилярилай агакънавай чешнелу адетар вилив хвена кланда.

Дагъустандин халкъари ватанпересвилин адетар гьамиша виридалайни вине къаз хъайиди я. Чехи несилярилай шегъидвалзавайвал, хизандин, тухумдин намусдал леке гьидай крар тавун - им ватанпересвилин тербия гунин кваллахдин асул

Халкъдихь акьалтзавай несиляри ватанпересвилин тербия гунин маса къайдаярни авай. Чпин веледрин пакадин ийкъакай фикрзавай диде-бубади тапшурмишай кар къилиз акьудунив рикл гвачиз эгечизавай веледрин чин кудай, кваллах мукьфдивди ийизвай таяр-тушьер абуруз чешне яз къалурдай.

Хизанда аялар диде-бубадин къадир аваз чехи хьун патал хуьре авай тарифлу гадайринни рушарин къени крар раиждай. Кваллин, майишатдин кваллахра чпин диде-бубадиз куьмекзавай веледрин ихьтин гьерекатрал чехибуру къимет эцигдай.

Дагъустанвийрин хизанра аялар тербияламишунин барадай кивенквечи тежриба квалтанава ва агъадихь галай къайдайрал амалзава:

- чехи яшариз акъатнавай диде-бубадиз яшайишдин жигъетдай куьмек гун ва абурун гьуьгуьл къачун;
- хизандин шадвални пашманвал, энгелвилер авачиз, санал паюн;
- стхади ва я ваха кутазавай цийи хизандиз са гьерезни авачиз куьмек гун (квал эцигдайла, мал-къара кутадайла, къаб-къажах къачудайла ва ик мад);
- багърийрин сурарал санал фин, хизанда сада-садаз куьмек гунин вири жуьрейрин серенжемра иштиракун;
- чехи хизан кутун, аялриз яшайишда бакара къведай кеспияр чирун.

Тимил хьанач. Гьа ик цийи жуьредин алакьаяр арадал къевезвай: миресрал гьалч хуьвур миресар алава хъезвай.

Миресрин квалер са магъледа хьун, жуван тухумдикай тир вирибурун эдеб, ахлакь вини дережада хьунин патяхъай датана къайгударвал авун руьгьдин киви къанундиз элкьвена. Марифатдин жигъетдай халкъди амалзавай къайдайрал асаслу яз, са касди вич жемьтдин арада, зегъметда, женгина кутуг тавур тегъерда тухвайла, неинки ада вичи, ам акьатай хизанди, гьак санлай тухумдини жаваб гун лазим тир. Идаз къаншар яз, са касди жемьт патал менфятлу крара къазанмишай агалкъунар ам акьатай хизандин, тухумдин, гьатта санлай хурууьн вири жемьтдин тиварцихъни язавай.

Тухумдин векилрин мешребул крари халкъдин руьгьдин ивири хазина девлетлу ийизвай, тухумдин тивар виниз акьудзавай. Нагьакъан крари лагъайтла, тухумдин тиварцел леке гьизвай. "Жуван тухум беябурмир" - ихьтин тарс - насигъат гудай камаллу агъсакъалри. Дагъустандин халкъарин эдебдин къайдайрал асаслу яз, аялрай ва жегъилрай акьатай кутуг тавур крариз талукь яз серенжемар гьейри касди ваь, тухумда авай гафуни атлузвай ксари къабулун лазим тир. Гьавилляй, эдебдин къанунрал амал авун яз, эгер хизанда адан патяхъай къайгьу чулгва-

Ватанпересвилин адетрин руьгьдаллаз

бине я. Инсан хизанда экуь дуьньядал къевезва, жемьтдин арадинни ам хизандай физва, ам элкьвена хизандин жергедиз хквенни ийизва. Дагъустандин халкъари акьалтзавай несиляри хизанда ватанпересвилин тарсар гунин мураддалди веледар хизанди, тухумди арадал гьанвай яшайишдин, руьгьдинни эдебдин ивири гьавурдик кутунин кваллах тухузвай. Идак акатзава:

- бубади, чехи бубади, улу-бубади къалурай къеьгалвилерикай, жемьт патал авур лишанлу крайкай (женгина, гьуьрче авай члавуз, зегъметда лайхлудакъаз тухун; хизандин, тухумдин лайхлувилерал леке тагун; зайиф, ажуз ксариз куьмекдин гьил яръги авун) вахт-вахтунда кутугай суьгьбетар авун;
- веледар тухумдин, чехи несилярилай лайхлу векилри ишлемишай зегъметдин сенятрихь, мугьманар къабулдай квалле дидгарар яз хуьзвай муьзикадин алатрихь, женгинин, гьуьрчен яракьрихь галаз танишарун;
- чехи несилярилай векилри вирида ишлемишун патал, са гьерезни авачиз, чпин харжийрихь туькьурдай булахрихь, муькьверрихь, маса ширатрихь аяларни галаз санал гелкъуьн.

Аялар сада-садаз куьмек гуз чалимиш хьунин, хизандин эдеблу адетриз вафалувилин руьгьдаллаз тербияламишуниз дагъустанвийри къетлен фикир гуз хъайиди я. Дагъустандин халкъарин руьгьдин хазинада ихьтин келимайри мягъкем чка къунва: "Стха стхадин далу, арха я", "Вичин диде клан тийидайдаз Ватанни клан жедайди туш".

Аялар гьа бинедела сад-садаз вафалуьр яз чехи хьун патал хизанда абуруз стхяр ва вахар куьчеда чуьруькчийрин нагьакъан гьерекатрикай хуьз чирзавай. Эркек веледрин багърийриз архавал авунин ерияр кутун патал бубайри чиб, кваллай экъечина, саниз фидай члавуз абуру чпин чкадал тадай, хизан хуьнин, адахь гелкъуьнин барадай къетлен жуьредин насигъатарни гудай.

Аялриз бинедела диде чал чирун, абуру милли медениятдал рикл алаз вердишарун, хурууьн майишатда тлем акакьдай кваллахрал желб авун, хайи халкъдиз, вири инсаниятдиз хас ахлакьдин, марифатдин къайдайрал амал ийидайбуру яз тербияламишун халкъди хизандин ватанпересвилин буржи яз гьисабзавайди я. Гьвечиизамаз чирвилериз майилвал авур, инсанрин арада чеб чешнелудакъаз кьиле тухвай аялри хизандин тиварцел баркалла гьизва; аялди нагьакъан кар авурла, жемьтдин паттай туьгьметни сифте нубатда диде-бубадин, хизандин тиварцихъ къевезва.

Аялар ватанпересар яз тербияламишунин карда Дагъустандин халкъарин тухумрихь авай адетри еке чка къазва. Дагъустандин хуьрера са гьихътин ятлани тухумдай тушир хизан жагъурун четин я. Адет яз, гьар са тухум хейлин хизанрикай ибарат жезва. Идалайни гьейри, гзаф аялар аваз хьун дагълух хуьрера хизандин мягъкемвилерин, саламатвилерин лишанрикай сад тиртла, гзаф хизанрикай ибарат яз хьун, вичин нубатдай яз, тухумдин гьунарлувилин патяхъай шагьидвалзавай.

Дагъустандин куьгьне хуьрера квалер эцигнавай, магълеяр кутунвай къайдадиз фикир гайитла, аквада хьи, са магъледа са тухумдин векилар бинеламиш хьанва, са магъледа - маса тухумдин векилар ва ик мад. Тухумда тупламиш хьун хизандиз, тухумдин векилри, далудихь архяр галаз, чеб саламат яз гьиссдай мумкинвал гузвай. Дагъустанвийр дегъ девиррилай инихь неинки чехи хизанар кутаза, гьакни гзаф хизанрикай ибарат тухумар хуьз алахъзавай. Якъин тирвал, дагъвийри чпин тухумдин баркаллу, жемьт патал менфятлу крарал ачуьхдаказ дамахзава, нубат атай чкадал чпин тухумдин чешнелу адетар раижзава. Тухум мягъкемарунин, адан итижар лайихлудакъаз хуьнин макьсаддалди дагълара гьвечи тухумар пар квай, кесерлу тухумрик гьуьгуьлудакъаз экечунин дуьшуьшарни

дай итим авачтла, и везифаяр талукь тухумдай тир маса итири къилиз акьуддай. Яшар тамам хьанвай гьар са эркек неинки вичин, гьак багъри тухумдик акатзавай хизанрай тир, бубадилай магърум хьанвай аялрин патяхъайни къайгьу чулгуниз мажбур тир.

Жуван тухумдин хьсан адетар, адан тарих чир хьун, бубайри зегъметда, илимда, спортда къазанмишай агалкъунрикай, Ватандин азадвал, аслу туширвал патал женгера къалурай гьунаррикай хабардар яз хьун Дагъустанда гьар са касдин ватанпересвилин пак буржи яз гьисабзавайди я. Веледрин чпин багърийр лап мукьуйвай чир хьун, абурул кьил чулгун, алакьдай куьмекар гун, абурун къени насигъатрихь яб акалун патал мукьфдивди тербиядин кваллах тухудай.

Тухумдин багъривилин адетрал асаслу яз, мукьва-кьилири гьа тухумдик акатзавай тайин хизандин кашмекъ, дерди-гьал гьикл ятла вахтунда чирунилай гьейри, а хизанда къурмишзавай мярекатрани рикл гваз иштиракун лазим тир. Гьахьтин межлисар кьиле тухудайла, гьар са миресдин хиве тайин везифаяр твадай. Мисал яз къачун чна дагъвийри мехъерар кьиле тухунин къайдаяр. Мехъерин кьил тухумда виридалайни гзаф гьуьрметзавай агъсакъалди, я тахъайтла гьадан теклифдалди акьул - камалдалди тафаватлу жезвай талукь маса миресди къадай. Мехъер вирибуру патал шаддаказ, тешкилудакъаз кьиле фидайвал, мугьманрин къуллугьда жегъил миресар акъваздай. Абуру чамразни сусаз цийи хизан кутун виридалайни вилик мубаракдай. Мехъерин кваллай абуру виридалайни эхирдай хьфидай.

Чи уьлкве, хуьр-квал генвилерихь, хушбахтвилерихь финин мураддалди педагогри, агъсакъалри, тербиячийри, диде-бубайри акьалтзавай несиляри халкъдин ватанпересвилин адетриз вафалувилин ерияр кутунин барадай гьар ийкъан кваллах тухун герек я.

Гьакъикъат хьагъин

Абдул АШУРАГЪАЕВ,
лезги чаланни эдебиятдин муаллим

"Лезги газетдин" 16-январдиз акьатай 3-нумрадин 6-чина лезги чаланни эдебиятдин пешекарвилез талукьарнавай "Лезги чалан пешекарар вучиз кьит жезва?" интервьюди зун тамавилелди къарсуна. Ам 8 суалдикай ва гьакъван жавабрикай ибарат хьун чаз къарагъарнавай месэладин важиблубликай лугъузава. Ихтилат "Лезги газетдин" къилин редактордин заместитель Куругъли Ферзалиеван ва филологиядин илимрин доктор, шаир ва гьикаятчи Фейзудин Нагъиеван арада кьиле фенва. Гьам суалар ва гьамни жавабар ахварай аквазвай киче жедай шикилриз ухшар я. Гьикл туш лугъуз жеда, эгер алимди сад лагъай суалдиз ик жаваб гузвайла: "Ци сад лагъай курсуник лезги кьее руш экечинава. Гьавилляй а рушар ругуд кас авай табасаранрин группадик кухтунва".

Яраб лезги халкъдиз диде чал несиляри агъардай муаллимар кланзамач жал?! Къвердавай кьит жезвай чалан муаллимар пака ни эвез хуьвурай? Фейзудин Рамазановича лугъузвайвал, ци лезгийрихь 1-курс хьаначтла, низ чиде пака ам хъжедатла? Ихьтин гьал, аз чидайди, чи халкъдин векилри Госдумдин вилик, фикир тагана, эцигдай милли чалар чирунин месэладилай къулухъ арадал атана. Яни, алатай асирра хьиз, къени са низ ятлани милли чалар халкъаривай къерех ийиз кланзава.

Чалан пешекарвилез талукь гьакъикъат кьве патални кивенк алайди хьанва: са патяхъай, ам квахьунин, мукьуь патахъай, ам несиляри агъардай кас тахьунин. Кьвед лагъайди виридалайни важиблуди хьун лазим тирдан гьавурда акьун герек я. Пешекарин гуьзчивилик тахъай чала халкъдин арада вичин фасагъатвал квадарда.

Интервьюда авай суаларни гьа и месэладиз талукь я. Ана милли чалариз гьукуматдини артух фикир тагузвайди мад сеферда тестикъар хьийизва.

Чна вири месэляяр гьукуматдин хивез вегиинни дуьз жезвач. Бязи вахтара, вучиз ятлани, ахьтин тату-гайвилер чкайрал алай кабинетрани битмиш жезва. Месела, 2019-2020-келунин йисуз мектебра лезги чалан жигъетдай са бязи дегишвилерни хьанва: 10-11-классра лезги чалаз 1 сят ва эдебиятдизни 1 сят ганва. Икъван члавалди эдебиятдиз 2 сят гузвай эхир. Тарсарин къадар дегиш хьанватлани, планар авайвал ама. Куьне лагъ, агъакъдани муаллим йисан 70 сят фикирда къуна акьуднавай учебникдин материал 35 сятна аялрив агъариз? Деведин жендек цегърен хамуна гьакъ тийидайди гьакимриз чизвачни? Гьавилляй бязи мектебра хайи эдебиятдин тарсар авайвал (2 сят) тунни авунва.

Кружокрин патяхъайни наразивал авуртла жеда. Месела, за лезги эдебиятдин кружок тухуз 37 йис я. И девирда за тухузвай кружокдин кваллах лезги чалалди акъатзавай вири изданийри агъакъна. Шаза гьа и кружокдин иштиракчийрин - аялрин эсеррин "Сифте камар" твар алаз ктабни акьудна. Ци лагъайтла, лезги эдебиятдин кружок атлана, шахматриз ганва. Алава яз амуькьай кружокрини маса предметар "девлетлу" авунва. Лезги районда, лезги мектебда лезги чалаз ихьтин къимет гайила, амайбуру вуч авурай? Чна низ арза хуьвурай?

Заз инал рагъметлу зи иранбубадин кьилел атай са дуьшуьш риклел хкиз кланзава. Ам колхозда къурухчи тир. Райондиз фенвай арзадай чир хъайивал, ада, валарин кланерай чухвана, векъ тухузвайбуруз рехъ гузвай. И кардин патяхъай райисполкомдай атай къуллугъчиди сифте адаз тувьмбугъ авуна, ахпа ам кваллахдилай алудунин месэла квалт хьанвайбурун вилик эцигна. "Зун рази я кваллахдилай алудунал, зи партбилетни хутах. Заз гьазуран кваллах авайди я", - лагъана иранбубади.

"Вуч кваллах?" - хабар къуна тажуб хъайи гьакимди.

"Зи кьве пата авай къуншидизни чижер ава. Абуру чижерин патяхъай гьамиша къалрава. За, жуван айвандал ацукъна, инихъай-анихъ, инихъай-инихъ шумуд чиж атанатла, гьисабда. Абуру заз гьахъни гуда, къални атлуда".

Квалт хьанвайбурувай хуьруьн тавуна акъвазиз хьанач. Куьгьне коммунист гафунивай тухуз тежедайди акур гьаким иранбуба кваллахал тунал рази хьана. Лезги кружокрин къисметни гьахьтинди хьанайтла, хьсан жедай. Амма...

Фейзудин Рамазановича вичин эхиримжи жаваб ик куьтягъзава: "Белки, чалан пешекарин къуватар санал агудунин везифа "Лезги газетдин" редакцияди вичин хивез къачун".

Заз лугъуз кланзава хьи, хайи газетди а везифа вичин хивез фадлай къачунвайди адан чинриз акьатай ва акъатзавай меслятринни гьуьжетрин ялав алай макъалайрай аквазва.

21-февраль - дуьньядин халкъарин дидед чаларин югъ

Эминани Сулеймана
гайиди...Мерд Али ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделедин редактор

ЭХИРИМЖИ йисара дуьньядин гзаф халкъарик чпин чалар авай гьалди къурху кутазвайвилай, чал хуьн, чирун, вилкиди тухун патал жуьреба-жуьре серенжемар къабулзава, мярекатар тешкилзава. Инсанар (парабур) гьерекатдик квайди гьисс тавуна туш.

Лезги чалан гьални, чун хьиз, къадардиз тимил тир маса халкъариндалай тафаватлу жезвач. Чал хирде жезвайди, адал рахазвайбур, кхьизвайбур къвердавай тимил жезвайди гзаф краи къалурзава. Сифте нубатда, жегьил несилриз багъри чалан тямар, къадир, ам гьинай ятла, адан дережаяр гьихтинбур ятла, ерли чизвач, я чиризни кланзавач.

Амма чал, чалан девлетар... Халкъар гьикъван жуьреба-жуьре ятла, гьакъван чаларни гзаф я. Чалаз килигна, миллетрал тварарни атана: лезгиар, урусар, татар, немсер, туьрквер ва масабур. Чал квахайтла?.. Алимри, сиясатчийри, писателри, куьрелди, чалаз къуллугъзавай вирибур куьейдзавайвал, чал квахайтла, халкъни амуькдач. Чалал акъатзавай газетарни, журналарни, адал рахазвай театрни, радиони квахьда. Ихтин гьал фикридизни гьиз кланзавач...

Чна чи милли журналистика, кхьинар, газетар арадал атуьнин тарихдикай са шумуд макъала чапнава. Абурай аквазвайвал, Дагъустандин халкъарин, гьа жергедай яз, чи чаланни кхьинар, газетарни журналар, ктабар акъван регъятвилелди арадал атайди туш. Абу еке магърумвилериз дурум гайила, бязи къегьалри чпин чанарилайни гьил къачурла, ахпа арадал атайбур тирди Гьажибег Гьажибегов, Нажмудин Самурский, Мемей Эфендиев, Алибег Фатахов хьтин ва маса ксарин къисметри субутзава.

Агъзур йисара чахъ чи милли чалан гьарфар, кхьинар, я басма авур литературани хьанач. Араб, фарс, туьрк, эрмени, урус, маса чаларални кхьизвай, кхьей бязи затлар са гьина ятла (Берлинда, Стамбулда, Тифлисида, масанра) чапзавай. Халкъдин гегьенш къатарив а ктабар, газетар агъкъзавайни?

Гьилелди кхьей затларни сад-къведав жезвай. Халкъ саки тамамвилелди савадсуз тир эхир...

Ихтин гьалдай чун хьтин тимил авай халкъар Октябрдин инкъилабди акъудна, гьадан негьажа арадал атай къурулушди чун хвена, культурадин, савадлувилин, экономикадин, маса хилерайни вилкиди фидай мумкинвал гана. Лезгийрикай лезги филология, литература, философия, тарих ахтармишзавай дуьньядиз машгур шумудни са алим, писатель, тарихчи, дипломат, дилмаж, искусстводин устадар хкатна! Хайи чала а дережайри акъудна абу!

Чи классикар тир Куььхуьр Саиданни, Эминанни, Рухун Алидинни, Ярагъ Мегьамеданни, Алкъвадар Гьасананни, масабурунни тварар чаз чирайди чи хайи лезги чал тушни! Чун дуьньядиз чирзавайдини мад гьа чи чал, культура, эдебият я...

Илимдинни культурадин хейлин чешмейра ("Российская газета", "Литературная Россия", масабур) къейдзавайвал, алай аямда россиявийар рахазвай 193 чалакайни 84 нугъатдикай 18 чал тамамвилелди квахьунин царцел ала. И кардик цийи "демократия" гьалиб хьайи 1990-йисалай инихъ иллаки еке юзун, гьерекат акатна. Советрин девирда арадал гьайи са затни (гьа жергедай яз чи чаларал акъатзавай газетарни, журналарни, ктабарни, чапханарни) чав тадай ниатар авач. «Къез клани къван суверенитетар къачу!» лагъайбуру гила «къез клан ятла», хуьх куь чалар, газетарни ктабар лугъзува.

Чна ихтин гьалдиз дикъет тагайтла, чал вуч я лагъана, чи чалал акъатзавай чеб гьаклани тимил тир газетарни, журналарни кхьин тийиз, клел тийиз, гьилляй-вилляй вегьейтла, чун гьа диде-буба течир манкъуртриз элкъуьн яргал аватдач. Квадарун регъят я, хуьн - четин!..

Гьа четинвал авайвилай, ЮНЕСКО-дин къарардалди (1999-йис) милли чалар хуьнин Международной югъ яз тестикъарнава. Амни 21-февралдал ацалтзава. 2000-йисалай инихъ ам сувар яз къейдзава.

Амма чал хуьниз талукъ мярекатар, серенжемар са юкъуз ваъ, вири уьмуьрда - гьар юкъуз тухвана кланзава. Хизан чал хуьзвай сифте чешме я. Ана рахун тавур аял масанра хайи чалал бажагъат рахада.

Чи чал зайиф хьунин, ам арадай акъатунин асул себебкарар чун, диде-бубаяр, чехи яшдин несилар жезвайди гьиссна кланда. Ахпани государстводи чаларин жигъетдай къабулзавай бязи къанунарни абуру хуьнихъ галайбур жезвач. Акъалтзавай несилар (чеб къадардиз тимил халкъарин) милли чалавай, ам чирдай мумкинвилеривай (мектебривай, чапханаривай, ктабривай, газетривай ва ик мадни) къакъудзавайбур гьа "цийи" къанунар тушни?

Батмиш жезвайди къутармишун гьа батмиш жезвайдан везифа я лугъудайвал, милли чалар хуьнин везифани гьа халкъарин къайгъударвилелай аслу жезва. Им гьакъкъат тирди аннамишна кланда, эгер чна чун халкъ яз гьисабзаватла, аннамишзаватла...

Ша чна Эминанни Сулейманан чал хуьн! Чун пашман жедач, несилрини чаз сагърай лугъуда...

Вилин нини хьиз!

Гьажи КЪАЗИЕВ,
РД-дин лайихлу муаллим

ЖУВАН хайи дидед чалакай гзаф шаирри жавагьирар хьтин эсерар кхьенва. Дидед чалал лезги шаирар-классикар тир Етим Эмин, Стлал Сулейман, Алибег Фатахов ва масабур рахана, абуру несилар патал чпин жавагьирар тунва. Заз инал рагъметлу Абдул Фетягъан "Зи лезги чал" ширдай са куплет гьиз кланзава:

*Эминанни Сулейманан саз я вун,
Лезги чилин абурни я, наз я вун,
Мярекат я, берекат я лезги чал,
Зи чан, намус, гьерекат я*

*лезги чал,
Дегъ заманрин суьрет я вун,
лезги чал,
Чи илгъамдин девлет я вун,
лезги чал.*

Ибур чалаз гьуьрметзавай, чалал дамахазавай, адал ашукъ тир шаирдин рикляй акъатай хиялар я.

Чал чир хьун, адакай регъятдаказ ва кутугайвал, фасагъатдаказ менфят къачуз алакьун инсандин руьгьдин девлетлувилин, адан

чирвилерин ва къанажагъдин дережа тайинарзавай эвелимжи уьлчме, терез я.

Гьар са гьукъуматдин бине эвелин-эвел - хизан, хизан лагъайтла, чалан чешме я. Чи мурад гьар са хизанда лезги чалаз гьуьрметун я. Гьайиф хьиз, алай вахтунда гзаф-буру жуван чалаз са акъван фикир гузвач. Гзафбур урус чалал рахазва. Яраб и кардин себеб, сир вуч ятла? Зи фикирдалди, сифте тах-сиркарар аялрин диде-бубаяр я, абуру чпин аялрин рахунрал гьуьрметлу тухузвач.

И кардин - "тегъуьндин" патал хьай зун са шумуд аялдин диде-бубадихъ галаз рахайла, абуру заз ихьтин жавабар гана: "Чан муаллим, валлагъ, чун квалегъ гьамиша лезги чалал рахазвайди я. Абуру урус чал чпин телефонрайни компьютерай килигзавай мультфильмайрай чир жезва".

Я гьуьрметлу бур, а аялриз телефонарни компьютерар къачузвайбур бес гьа куьн - иесияр тушни? Вучиз абуру гьуьрметлувай хьиз, абуру маса мультфильмайриз хьиз, абуру маса вижесуз шейэризни килигзавачни? Ни тухун лазим я а гьуьрметлу бур?

Гзаф квалера лезги чалал акъатзавай "Лезги газет", "Самур", "Кард", "Къурушрин сес", маса газетар, журналар клелзавач, я абуру кхьинни ийизвач. Вилик вахтара хьиз, библиотекайрай аялар патал милли чаларал кхьенвай ктабар къачуна клелуникай зун рахазвач. Дуьз лагъайтла, аялар патал ктабар кхьидай зарийрин къадарни лап тимил я.

Чаз, Усларалай эгечина, чи алимар тир Мегьамед Гьажиев, Ражидин Гьайдарова, Гьахъверди Рамалданова, Агьмедуллагъ Гьуьльмегьамедова, Гьамидуллагъ Мегьамедова, алай вахтунда дестек яз акъвазнавай Нариман Абдулмута-лилова ва маса алимри тунвай аманат - гьунгьуна тунвай чал, вилин нини хьиз хуьн гьар са лезги твар алай ватангьилидин буржи тушни бес!

Чи дидед чал гележегда квахъ тавун патал и карда чна вири къуватар эцигун чарасуз я. Чна чал лезги лагъай твар аламуькун патал чалаз гьуьрметна кланда.

Пака чаз чи гележегдин несилривай "вучиз куьне вилик пад къунач?" лугъудай гафарин ван те-къведайвал. Чал ама - миллетни яшамш жеда, чал амуькдач - миллетни квахьда...

Дидед чал - руьгьдин девлет

Сулейман ПАШАЕВ,
дидед чалан муаллим

*Зи чал рагъ я, ам садранни
ххакъдач.
Зи миллетни гьич къуватдай
аватдач.
Чи дережа мадни виниз акъатда.
Сад хьайитла, чал паталди
лезгиар.*

Мегьамед ИБРАГЪИМОВ

ЗА и макъала дявединни Зегьметдин ветеран Жанлат Примован эсердай къачунвай са клусунилай башламишиз кланзава: "И муькъара зун, пенсия къачуз, сбер-бандин залда ацукънавай. Гьамиша хьиз, инсанни гзаф квай. Кассадин рак ахъайна, анай къакъан буйдин, къелечик яларин, дар либасар, къвачел тик дабанар алай жегьил дишегъли экъечина. Хьуьчуьк чулав тумаждин чанта ква, эрчи гьил япал ала. Ам ван алаз рахазва. Адан рахунри ва акунри инал алайбурун фикир желбна: "Я руш, ты подожди, тади ийимир. Скажи, его видела, ты говорила с ним? Да не спеши. Ладно, жди меня, я скоро там буду..."

Чи патав гвай яшлу дишегълидин вилер ададай алатзавачир. Адаз лап рикивай хьел атанвай. Гьа дишегъли алатнамазди, ам ахъа хъана: - Вагъ вун тахсарадиз фий, дидед чал гьисаба авачир! Куьз аку вичин, дидеддин чал саймиш тийизвай. Ваз дидеди хуралай гайи нек гьарам хьурай...

Им рикл дериндай тлар хьанвай дидеди вичин чалан гьарайдиз эверзавай гьахьлу ажуьгдин сес тир".

А сес къе за тикрарзава. Хайи чалан къисметди зак къурху кутазва...

Дагъустандин халкъдин шаир Расул Гьамзатова вичин вахтунда "Пака зи дидед чал квахьдайди чир жедалди, заз зун къемаз къена кланда" лагъанай. Дидед чал квахъзавайла, рекъиз гьазур хъана

кландач, ам хуьн патал женгиниз экъечина кланда. Заз инал Шагъабудин Шабатаван гафар гьиз кланзава: "Зун къе рекъиз гьазур жезвач, зун хайи дидед чал хуьн патал женгиниз экъечизава."

*Зун бахтлу я, и дуьньядал
атана,
Гьар са квалах за рикливай
къатлана.
Рахазва зун лезги чалал
хайид тир,
Пай я ам заз Зулжалалди
гайид тир..."*

Чалал гьар сада ик дамахун лазим я. Гьелбетда, чалан алем санал акъвазнавач. Чехи алим Р.И.Гьайдарован "Лезги чалан лексика" ктабда къалурнавайвал, чи чалаз урус чалай - тахминан 1400 гаф, араб чалай - 770 гаф, туьрк, иран ва маса чаларайни гзаф гафар атанва. Амма абурукай менфят жуван чала а гафар авачирла ва я термин яз къачун хъсан я. Гьеле В.И.Ленина вичин девирда француз ва ингилсиз чалай атай гафар герек авачир чкадал ишлемишун ишлемишна. "Зачем говорить дефект, когда есть слово недостаток".

Чавайни, месела, буравдин чкадал - урукул, стулдин чкадал куьсри, инвалид - набут, кадр - пешекар, рабочий - фяле, учитель - муаллим, характер - къилих, образ - къамат, число - рекъем, варенье - мураба, магазин - туьквен, власть - гьукум, задание - тапшуругъ, культура - меденият ва ик мадни лугъуз жедачни?

Урусин писатель Константин Паустовскийди жуван дидед чалал рахан тийизвайди вагъшидиз ушар я лагъанай.

И муькъара чна 5-11-классра "Зи хизан" темадай сочинение тухвана. Чехи пай аялри члиз хизанда виридалайни диде кланзавайди къалурна. Дидедиз хьиз, дидед чалазни къимет гана кландачни?

Гзаф аялриз виликан девирдин

хуьруьн майишатдин алатрин, къаб-къажахдин тварар, яни чалай акъатзавай, чпиз чала чка амачир гафар ерли чидач. Месела, ругун, вик, хивелаг, туьрез, йирф, тупуч, сини, леген, циб, кепкир, афтага ва масабур. Идалди чна аялар айибзавач. Эгер аялриз чна и ва маса куьгъне гафар чир тавуртла, са 20-40 йисалай чин тийидай гафарин къадар мадни гзаф жеда. Бязи жегьилри чпин аялар эцигзавай маса тварарини са 30-40 йисалай лезги тварар арадай акъудун мумкин я.

Чал харчи тавун, адан михьивал хуьн патал чахъ районда "Самурдин сес" газет, къве телевидение - "Аран", ОТВ "Шарвили", республикадин "Лезги газет", радио, телевиденида лезги передачаар ава.

Райондин газетда лезги чалал кроссвордар гун тарифлу кар хъанва. И квалахар давамарна кланда ва райондин телевиденидани хайи чалаз талукъ передачаар гьазурна кланда.

Школайрани дидед чал тахайдаз элкьенва. Дидед чал сятар бес тежезвай муаллимар рази хьувун патал «пайзава».

Районда къиле физвай мярекатрал, совещанийрал чи чал ишлемишзавач. РД-дин Халкъдин Собранидиз республикадин Кьилин Чарче лагъанвай: "...Чна дагъустанвийриз талукъ вири ивирииз - дидед чалариз, фольклордиз, музикадиз, куьлериз, халкъдин парталриз - чи халкъарин руьгъ къалурзавай ва дагъустанви яз хуьнин гьисс мягькемарзавай вири ирсиниз къуват гун герек я".

Школадин программайра лезги чалан тарсар тимилярзава. Сифтегъан школадин тарсар урус чалал тухузва... Чна крар чпелай аслу вирибурувай ихьтин сиясат тухун тавун тлаабзава.

Гьуьрметлу ватангьилияр, ша чна жуван дидед чалаз гьуьрмет ийин. Ам хуьн, вилик тухун чи намусдин кар яз гьисабин.

Абдул АШУРАГЪАЕВ

Алкьвадар ад-Дагъистани (Алкьвадар Гъасан эфендидин 185 йисаз талукъ яз)

Са агъзурни муъжуд вишни
Къанни цукуд лагъай йисан
Цувад лагъай октябрь тир
Алахънавай ажеб хъсан.
Вахт гъа им тир ви къисметрин,
Ви макъсадрин куклуш хъайи,
Гъасан ибн Абдуллагъ аль -
Алкьвадар ад-Дагъистани.

Кеферпатан Къафкъаздавай
Имамат, хуър Балахани
Атай чка я фанадиз
Вун, хизандиз гъакъван клани,
Гъич фикирни тийиз маса,
Ахпа вичихъ на рикл кайи,
Гъасан ибн Абдуллагъ аль-
Алкьвадар ад-Дагъистани.

Авар пата ханатлани,
Вун тир халис лезги миллет,
Гъелбетда, ваз Дагъустанда
Ава къени еке гъурмет,
Къуруъ тежез, къилав алай,
Вири умуър вичиз гайи,
Гъасан ибн Абдуллагъ аль-
Алкьвадар ад-Дагъистани.

А ви диде тир Афисат,
Ярагъидин руш хъана ам,
Бубадивай чирвал къачур
Кас яз, халкъдиз хуш хъана ам.
Дамах авур, лайихлу яз,
Дагъустандин халкъдал милли
Гъасан ибн Абдуллагъ аль-
Алкьвадар ад-Дагъистани.

Гъажи Абдуллагъ - ви буба,
Адан буба Къурбан хъана.
Адаз, вичин бубади хъиз,
Мусурман дин иман хъана.
Бубаяр хъиз, чхеи руьгъдин.
Вун акъулдин гъулдан - игри¹,
Гъасан ибн Абдуллагъ аль-
Алкьвадар ад-Дагъистани.

Суннизм, шафиит, мазгъаб
Руьгъдиз бине эцигна на,
Тарихдизни ширатдиз,
Гъа диндиз хъиз, килигна на,
Я бейнида, я фикирда
Са чъавузни тахъай къайи,
Гъасан ибн Абдуллагъ аль-
Алкьвадар ад-Дагъистани.

Чирвилерин гъуьндуьр яз вун,
Юсуф хандин катиб² хъана.
Къиблепатан Табасаран
Къиле тухвай наиб³ хъана.
Къазанмишна аферинар
Гъар чкада вуна фейи,
Гъасан ибн Абдуллагъ аль-
Алкьвадар ад-Дагъистани.

Дуванбегдин везифаяр
Судрани на тамамарна,
Гъахълувилин пад хуьз хъайи,
Гъар са къадакъ тарамарна.
Алахъунар хъана пара,
Халкъдин вилик бегъер гъайи,
Гъасан ибн Абдуллагъ аль-
Алкьвадар ад-Дагъистани.

Пайна умуър шумуд патал,
Гъар са пай ваз сейли хъана:
Философни, тарихчини,
Алим, шаир - вири хъана.
Яратмишай ви теснифрин
Гъар са чар я къе са сагъри⁴
Гъасан ибн Абдуллагъ аль-
Алкьвадар ад-Дагъистани.

Зарафат туш, цикъвед ктаб,
Ви илгъамдин мержан⁵ хъайи.
На тунва чаз икебана⁶
Фанада, вун мугъман хъайи.
Мукъуфдивди къалурна на

Яшайишдин дуьзни игри,
Гъасан ибн Абдуллагъ аль -
Алкьвадар ад-Дагъистани.

Хизан хвена мягъкемдаказ,
Дустариз рикл ахъайна на.
Вугуз хъана кумекдин гъил,
Вак умуд кваз атайла на.
Ихътин къилих, белки, хъана
Бязибуруз лап гъа хинни,
Гъасан ибн Абдуллагъ аль -
Алкьвадар ад-Дагъистани.

Гъавилай вун кландай халкъдиз,
Къара касдин умуьр хъайи,
Исламдинни азадвиллин
Турунин къат - демир хъайи.
Ахъайла вилер элдин,
Ачух хъана девир цийи,
Гъасан ибн Абдуллагъ аль -
Алкьвадар ад-Дагъистани.

И тегъерда мамлекатни,
Иладарни⁷ машгъурна на,
Къени пака - гъамишалугъ
Ви тварцъий чил ацурна на.
Чилел я вун булах, вацл, гъуьл,
Са нурлу гъед цава вили,
Гъасан ибн Абдуллагъ аль-
Алкьвадар ад-Дагъистани.

Са агъзурни куьд вишни цуд,
Сентябрдин цикъвед гуьзел
Куьтыгъ хъана вахт, рухсат яз,
Сад Аллагъди гайи чилел.
Несил туна - ципуд велед,
Малаикдин гелер вири,
Гъасан ибн Абдуллагъ аль-
Алкьвадар ад-Дагъистани.

Афисат, Зайнаб, Абидат
Къизил къушраз ухшар хъанай,
Рейганатни Секинат хуш
Женнет гъуьруь⁸ - рушар хъанай.
Савадлу тир, акъуллу яз,
Чебни гъар са кардал дири,
Гъасан ибн Абдуллагъ аль-
Алкьвадар ад-Дагъистани.

Эркекри ви твар къацурнач:
Фена бубад гелераваз,
Махлукъатдиз хайибур яз,
Ватан, илим риклераваз.
Инсанвиллин сергъятра хуьз,
На авуна муъжуд чхеи,
Гъасан ибн Абдуллагъ аль-
Алкьвадар ад-Дагъистани.

Бес я тек сад риклел хкун,
Веревирдер авун патал,
Фикиррикай а вахтунин
Гъахъунин рекъ⁹ къачун патал,
Ви "Асари Дагъустандин"
Дилмаж хъайи Абдул-Али,
Гъасан ибн Абдуллагъ аль-
Алкьвадар ад-Дагъистани.

Ингъе шикил, инсан адлу,
Ви несилри куьруьдаказ
Хвейи, йисар фенватлани,
Халкъди риклел милидаказ.
Шукур хуьрай, я Ребби, ваз
Чаз илимрин аслан гайи,
Гъасан ибн Абдуллагъ аль-
Алкьвадар ад-Дагъистани.

ЧЕТИН ГАФАРИН БАЯНАР

- 1 Игри - ракъ
- 2 Катиб - секретарь
- 3 Наиб - магалдин чехиди
- 4 Сагъри - тумаж
- 5 Мержан - багъа къаш
- 6 Икебана - багъа затл (экспонат)
- 7 Иладар - диде-буба
- 8 Гъуьруь - женнетдин руш
- 9 Рекъ - вичик асул тям квай шурвадин чин

Мегъамед ВЕДИКОВ

... Йикъак вижевай серинвал акатнавай.
Тамун ценерикай къарагъзавай шагъвар
къвердавай уьткъем жезвай. Им векъ ягъун
патал хъсан вахт я. Амма Абасаз къвалах
ийиз кламачир. Ада вичин умуьрдин и ва-
къиа цийи къилелай риклел хкизвай. Сифте-
гъан сефердила гила, ам а вакъиайрал ге-
нани мукъуфдивди, гъатта куьлуь-шуьлуь-
ярни кваз вилерикай квадар тийиз, яшамш
жезвай. А вахтунда фикир тагана, я туш, къиз-
гъин хъанвай гиссера батмиш хъана, къатлуз
тахъай, а вакъиадин бязи гъерекатри, гила
зигиндин мичли пиплерай хкатиз, къе важиб-
лу чка къазвай. Абаса абур гъарма чпин чкай-
рал эцигзава. Гила ам умуьрда мадни му-
къуфдивди, мадни рикливай яшамш жезва.

“Гъарасатдин майданал” романдай члук

Чанда къуват амачир къужадивай, а вах-
тунда члугур азаб, къе эхкъез тежезвайла,
эхиз жезмачир. Къизгъин гиссерни ам тамам-
вилелди табагъарнава, еке зегъметар члугур-
ла хъиз, галат хъанва.

Абасаз вич инал метлерал акъвазна гъикъ-
ван вахт алатнатлани чидач. Ада ял акъа-
дарзава. Руьгъдин гъелеквал алудзава. Вич
бегъемдаказ галат хъанваз гиссеравайтлани,
Абасан рикл и карди секинарзавачир. Чанда
гъатнавай юргъунвиллиз килигай зегъметдин
нетижани акъаз клан я эхир. Амма Абасан
къенин югъни, са карни арадиз татана, куь-
тыгъ жезва.

Ягъай векъни хъанач. Къужади цеквериз
тамашунар къуна. И ван жемьатдиз хъайитла,
Абасавай мад кимел эхкъечлиз жеда жал?..
Цекверин къушундиз килигиз, югъ акъудай
Абас лугъуз, виридан сивера гъатайтла, вуч-
да? Ам чъулдиз чкванвай яргни серинрин
иеси хъанва. Жафа я Абасан крар.

“Тфу!.. Вун уьзукъара хъуй, я Абас! Ал-
лагъди гайитла, фу-къафун къачуна, дер-
гесни гъаз векъ ягъиз атанвай кас я гъа”, -
вичиз себзава ада. Икъван кагъул кас жеда-
ни? Икъван кичле жедали? Цекверихъай ки-
чела, чандиз хаф акъатна, гъич алай чкади-
лай чларни юаз хъанач. Масадаз ван тахъуй,
валлагъ, хъуьруьнриз аватда. Амма гила
агакъдай затл амачир. Амукъзавайди, ала-
май вахтунда са кап къван чка хъайитлани,
векъ ягъун я. Жуван вилик къванни уьзгъ
жен...”

Абас къарагъна булахдал фена. Сивера
гъатнавай туькуьлвал къванни акъудин, -
ам яд хъун патал чешмедин лекъвел алгъа-
на. Чидач, Абасаз чешмедин лекъве акъ-
вазнавай гъамга хътин цай вичин суфат гъикл
акунатла, легъеда ам яд хъун патал гъазур-
навай сивни гъакл амаз, къах хъана. На лугъ-
уди, ада цъай акъазвай перт хъанвай вичин
суьретдивай хабар къазва: “Дергес гъинава,
Абас? Дергес?..” Абасни вичин суьрет суал-
далди сад-садаз килигзава. Садани жаваб
гузвач. Абуруз къведазни дергес алай чка
чизва эхир. Абуру дергес гъуьлягъ акур чка-
дал, арабадик акатна, патахъ хъанваз, ала-
майди риклел хкизва. Абасан кар михиз члур
хъанва. Векъ ягъ хъувунин умуд мад амукъ-
нач. Гъуьлягъни риклел хтайла, къужадила
зурзунар алахъна: “Ажал хъанач ви... Гила
ахварайни кваз ам акъаз жеда”, - лугъзва
Абаса чешмедай акъазвай вичин суьретдиз.

Абасаз акл тир хъи, гуя а гъуьлягъ, исят-
дани гъужумдиз гъазур яз, къилни хкажна,
вичин къулухъ акъвазнава. Адаз юаз клан-
замач. Анжах чандилай зурзунар алахъна
куьтыгъ хъайидалай къулухъ ада, кин кваз
къил хкажна, къуд паталай вил аладарна.
Абасаз акур затл хъанач. Анжах ахпа ам, цъай
акъазвай вичин суьретдиз темен гузвайди
хъиз, чешмедал алгъана.

“Гила вучда?” - яд хъвайидалай къулухъ
метлерал ацукъна, фагъумзава къужади.
Абасаз мад ийидай кар жагъанач. Дергес
вахчуз физни кламач. Гъуьлягъ авай чкадиз
гъикл фида? Патахъ хъанвайла, адал векъ-
ни ягъиз бажит хъжеда. Эхирни ам, ягъай
векъер къватлна, арабадиз вегъена, хуьруьз
хъфидайвал хъана. Амма къужадин зи-
гъинда цекверин къушунди тунвай квал гъе-
ле амазмай. Микробди гайи къурхуни рикле
туьхуьннавач. Къужадидай цеквериз са вил
ягъ тавуна акъвазиз хъанач. Адаз акурди
мадни тажуб жедай кар тир. Абурун къушун-
дин са пай агъадалди хквезвай. Чпивни гъар
садав гъа чеб къван лацу цел гвай. “Гъина-
вачтлани, чпин къвал-югъ гъаз куьч жезвай-
бур я, - фикирнай Абаса. - Чпин какаяр ху-
тахзава”. Амма гъакъкъат акл тушир. И ми-
чли-шуьгъруь рангунин цекверин къушунди,
гъа чеб хътин са тайифадин “шегъер” дар-
бадагъна, абурун шарагар авай какаяр-це-
лер къакъудна, чпиз тухузвайди къужади
чизвачир. Цекверин къушунди гъеле целе-
ра-какайра амай шарагар есирвиллиз тухуз-
вай. Гъар са шейинин умуьрдин метлеб, ге-
лежегдин несил арадиз гъун я. Абасаз чиз-

вачир, и цекверини чпин сихилдикай тир са
гъи ятлани тайифадин гележег тарашна-
вайди. Абуру гележегдикай магърум авун-
вайди. Гила дуьньядиз пайда жезвай ша-
рагриз дуьньядин экв есирвиллин вилерай
аквада. Санлай вири несилди есирвиллин
залан зегъметдилай умуьр башламишда.
Абуруз дуьньядин укъуьни цуру, писни
хъсан чир жедач. Вучиз лагъайтла, абуру чпин
сихилдин, тайифадин руьгъдин девлетди-
кай, ирс яз бубайрилай къвезвай зигъин-
дикай магърумнава. Абуру есирар яз дуьнь-
ядиз атана. Абуруз чпин умуьрдин макъ-
сад луклвал авун яз аквада. Эгер цекверин
къушундин и сир чир хъанайтла, Абаса, гъел-
бетда, гъабурузни фа-шистар, фашизмдин
иман гвай кафирар лугъудай. Цекверин къу-
шунди къуьдди абурув чпиз недай суьрсет
къватлиз турдалай къулухъ, гъелбетда, ша-
рагар тергда.

Лукран умуьрдин макъсад гъвечли я.
Ам са нин ятлани игътияжар тамамарналди
куьтыгъ жезва. Артухан суьрсет абуруз гу-
нихъ са метлебни амукъзавач.

Абасазни Гитлеран фашистри концлагер-
ра аялрин киллерални писликвилер гъайи-
ди хъсандиз чизвай. Акъадай гъалда, инсан
яратмишдайла, Къадираллагъди адан зи-
гъин дуьньядал вичи яратмишай гъашарат-
рин, вагъширин, гъайванрин - вирибурун зи-
гъинрикай къватлна, арадиз гъана. Вагъши-
дин, гъашаратдин, я туш, гъайвандин тебят-
дикай хкатнавай, адан къизмиш гиссерни
арадиз гъанвай Иманди агъавал авун, адан
микроб инсанрин зигъиндиз чуькун - им еке
тир мусибат я...

Абас я, лекъре хъиз, лув гайи, я, гъаша-
рат хъиз, чилелай галчур хъайи кас туш.
Ам вичиз Аллагъди гъикл ганатла, гъакл ин-
санрин арада яшамшни жезва. Аллагъдин
патай хци гисслувал ганвай ада, вичин гис-
сери гъикл лугъузвайтла, гъакл умуьрдани ий-
извай. Ам гъахъвиликай, инсанвиликай
магърумнавай кас тушир. Гъавилай Абаса
вуч авуртлани, вуч лагъайтлани, адан гъавур-
да вири инсанар хъсандиз акъанни ийизвай.
Ингъе ада исъятдани, вичин ламни араба гъи-
на аватлани тийижиз, векъер са чкадал
къватзава. Адан вилик исъятда акъвазнавай
месэла, арабадиз вегъедайвал, векъер са
чкадал къватлун я. Ада ам къилизни акъуд-
зава. Гъа месэла къилиз акъудналди исъят-
да яшамшни жезва...

Куь ихтиярар Загранпаспорт гьикI къачуда?

Икъван чIавалди загранпаспорт къачун патал инсанар четинвилерал ацалтзаватIа, гила и къуллугъ республикадин гьар сана кардик квай МФЦ-дин идарайривайни къилиз акъудиз жезва. И паспорт къачуз кланзавайбуру МФЦ-диз агъадихъ галай документар гун лазим жеда:

- РФ-дин паспорт;
- загранпаспорт (эгер дегши хъийизватIа);
- 1 шикл (3x4);
- СНИПС;
- 18-27 йисан яшда авай итимири военный билет (эгер аваз хъайитIа);
- аскервиле къуллугъ тавунвайбуру военкоматдай справка;

- *дишегълийри эвленмиш хъунин гъакъиндай шагдаатнама (эгер эвленмиш хъанватIа);*
- *госпошлина гайивилин документ (госпошлина МФЦ-дин идарадани гуз жеда).*

ГОСПОШЛИНАДИН КЪАДАР

Эгер загранпаспорт чIехи инсанриз къачузватIа, госпошлинадин къадар 5000 манат я, 14 йисан яшдив агакъ тавунвай аялриз ятIа - 2500 манат.

Къейд ийин, эгер пошлина "Госуслуги" порталдин куьмекдалди гуз хъайитIа, ватандашриз 30 процентдин къезилвал жеда. Месела, эгер порталдин куьмекдалди гайитIа, чIехи инсанри - 3500 манат, 14 йисан яшдив агакъ тавунвайбуру 1750 манат гун бес жеда.

Винидихъ къалурнавай къиметрихъ къачур загранпаспорт адан сагъибдывай 10 йисан муддатда ишлемишиз жеда. Загранпаспорт тахминан са вацран муддатда гъазурда.

Чи ватанэгълийр - гьар сана

Дагълар муьтIуьгъариз...

ширдан гъавурда акъуна. Ихътин фикирдал атай жегъилди вичиз вуч итижлу ятIа, гъа рехъ хкъадай къарар къабулна.

"Жуван фикирдик квай, рикI алай кар къилиз акъатун патал гьар са жегъил сифте нубатда вич вичихъ агъун герек я. Майилвилери гъинихъ ялзаватIа, гъа рекъихъ фин лазим я. Нетижарни гьерекарилай аслу жеда", - ибретлу меслят къалурзава жегъил шикилчиди.

Шикилар ягъунал ам геле вуздин 2-курсуна клелдай чIавадай (2014-й.) машгъул я. Сифтедай ада, вири шикилчийри хъиз, вичиз акур, вич феи чкайра жуьребажуьре шикилар язвай. Гуьгъуьнлай шикилар ягъунал ам Дагъустанда машгъул хъана. Дагъустандин ажайиб тIебиатдиз гила шикилчидин

вилералди килигай жегъилдик хайи ерийрин шикилар чIугвадай ашкъи акатна. Нетижада ада вичин танишриз, дустариз, гъакI вири уьлкведиз Дагъустан къалурна.

Гуьгъуьнлай ам неинки тIебиатдин шикилар ягъиз, гъакI мукувай такур пипериз сиягъатриз физ гатIунна. Сиягъатчивилерал, шикилчивилерал ва туриствилерал рикI алай итижлу инсанрихъ галаз таниш хъайидалай къулухъ ватанэгълидиз Къиблепатан Дагъустанда туриствал вилик тухунин инфраструктурадин гьалар хъсанзавачирди чир хъана. Амма бегенмиш тежедай

хътин гьалари жегъил пешекардиз вичин рикI алай тешкиллувилерал кардал машгъул хъуниз манийвал ганач.

Анзор Агъамирзоева къейдзавайвал, четин месэлайрикай сад чи ерийра туристар патал мугъманрин квалер къит хъунихъ галаз алакълуди я. Адан фикирдалди, туриствилерал хел вилик тухун патал чкадин агъалийри чарасуз шартIар тешкилнавай мугъманхана, квалер арадал гъун герек я.

Шикилчидихъ галаз авур суьгъбетдай малум хъайивал, дагълухъ бязи хуьрера мадин четин месэлайрал ацалтзава. Къилди къачуртIа, агъалийриз туристар-мугъманар къабулиз клан жезвач, гъатта пул теклифайлани, бязибур рази жезвач. Гъелбетда, им дагъвийри чпиз хас тир мугъманпересвилерал адетар къуватдай вегъенва лагъай чIал туш. Аквадай гьаларай, гагъ-гагъ ацалтзавай ихътин дуьшуьшарни, винидихъ къейд авурвал, гъаф мугъманар санал къабулдай мумкинвилер тахъунихъ галаз алакълуди я.

Къейд ийин, алай вахтунда Анзор Агъамирзоев Москвада яшаммиш жезва ва ана вичин пешедин рекъай чирвилер артухарзава.

"Инсанриз Къиблепатан Дагъустандин гьар са пипI итижлу я, абуру чи республика махарик жедай ихътин суьгъуьрлу чкадив гекигъзава. Гъа са вахтунда гъафбуруз Дагъустандиз къевез кичезва", - лугъзава Анзора.

Анзорахъ гележегда туризм вилик тухудай ниятар ява. Адан фикирдалди, туриствал вилик тухуни дагълухъ хуьрер кIвачел ахкъалдарда. Хийирлу кардал машгъул ватанэгълидихъ къуй агалкъунар хуьрай!

Гьар са инсандиз вичин рикI алай кардал машгъул жез клан жеда. Бегъем фикир тагунин ва я гъалатI хъунин нетижада маса пеше хкъагъитIани, рикIин майилди инсан вичиз муьтIуьгъарда. Чи жегъил ватанэгъли **Анзор АГЪАМИР-ЗОЕВНИ** вичиз хуш кардал пешекарвилелди, жемият патал менфятлувилелди машгъул хъанвай шикилчи я.

Ам 1995-йисуз Мегъарамдхуьре дидедиз хъана. Мектеб куьтIагъадалай къулухъ юриспруденциядин рекъай Дондал алай Ростов шегъердин университетдик экечIна. Амма са къадар чIавадай ам юриствал вичин пеше ту-

Къез чидани? Риомаджоре

Италияда Риомаджоре тIвар алай лап гъевчи, амма фикир желбдай аламатдин шегъер ава. Ам шегъер я лугъузни жедач, уьлкведин агъалийри а чкадив коммуна лугъузза. Риомаджоредин сад-садан кулавай квалер, дараматар тик рагал экIа хъанва. Раган а патахъ Лигурийский гуьл гала. Дараматар къадим девирдинбур, амма гъамиша къати рангаринбур яз хуьзва. Ана юкъван асиррин ибадатхана, гъевчи тавханаяр, туьквенар ва кафеярни кардик ква. Итижлу делил ам я хъи, ана автомобилрин гьерекадал къадагъа ала, гъавилей гъевчи шегъерда са машинни аквадач.

Гъеле XIII асирда грекдин зулумрихъай катай ксари бине кутур Риомаджоре Грециядин островрин адетдин хуьруьз ухшар я. ГуьтIуь даркалри, кIлари юкъван асиррин девирдик хабар гузватIани, алай вахтунда ана Италиядиз хас шад уьмуьрди агъавалзава.

Риомаджореда 1485 кас яшаммиш жезва. Патав гуьл гъавилей агъалийрин асул тIуьнни балугърикай ва гуьлуьн маса суьрсетрикай ибарат я. Шегъердин къилихъ галай тепейра агъалийри салан майвар, гъафни-гъаф зейтун ва ципицIар битмишарзава.

Риомаджоре тIебиатдал рикI алай инсанрин, туристрин фикир желбзавай гуьрчег, ажайиб чка я.

Дуьньяда

Къил хкажзава

Китайдин здравоохраненидин милли комиссиядин сайтда кхъенвайвал, коронавирус акатнавайбурун къадар 70 агъзурдав агакънава. Делилар "Lenta.ru" чешмеди раижна.

Эхиримжи делилралди, вирус акатнавайбурун къадар 72436 тирди тестикъарнава. Эхиримжи суткада азардикди 142 кас къена. И вахтунда Китайда коронавирдикди кхъенвайбурун къадар 1868 касдив агакънава. Гъелбетда, вирусдихъ галаз вири жуьредин серенжемралди женг чIугвазва. Къилди къачуртIа, вирус акатнавай 12552 кас азарханайра сагъар хъийиз алакълуда.

Идалай вилик биостатист ва эпидемиолог А. Лонджиниди къейд авурвал, Чилел яшаммиш жезвай халкъдин пудай са паюник цийиз пайда хъанвай коронавирдик акатун мумкин я.

Къятидаказ чIанвай азардик ВОЗ-ди (Всемирная организация здравоохранения) "COVID-19" официальной тIвар ганва.

Рафтарвилериз

къимет гана

Россиядинни Туьркиядин арада хъсан алакълар ава, амма им Москва Анкарадихъ галаз вири кра-ра рази жеда лагъай чIал туш. Ихътин фикир Россиядин МИД-дин къил С.Лаврова Мюнхенда хатасузувилерал рекъай киле феи конференциядал лагъана, хабар гузва "Новости" РИА-ди.

Лаврова къейд авурвал, гьар гъи кве уьлкве фикирда къуртIани, абурун арада гъич са месэладин патахъайни тамамвилелди разивилер жедач. Адан гафаралди, Россиядинни Туьркиядин арада Сириядин Идлибдин гъакъиндай кутIуннавай икьрар Россиядин терефди террористрин тилитрихъ галаз женг чIугуникай къил къакъудунихъ галаз алакълуди туш.

РикIел хкин, 2018-йисан сентябрдиз Сочида Россиядинни Туьркиядин саммит киле феи вахтунда Идлибда гьалар пайгардик кухтунин гъакъиндай меморандумдал къулар чIугунай.

Ислягъвилерин терефдар

Россия Ливияда гьалар сиясатдин рекъай къададик кухтунин, ислягъвал хуьнин терефдар я. Госдумадин оборонадин рекъай комитетдин председателдин заместитель Ю.Швыкина ихтилатзавайвал, Россияди кве уьлкведин арада киле феи рахунрин сергъятра аваз тайнарай къайдаяр чIурдач. Идакай «Новости» РИА-ди хабар гузва.

Ю. Швыкина къейд авурвал, Ливияда гьалар пайгардик кухтунин гъакъиндай сифте яз рахунрик къил кутурбур Россия ва Президент В.Путин я.

"Дуьшуьшдикай менфят къачуналди, Ливия яракълалди, даяедин суьрсетралди таъминариз алахъзавай вирибур чна тахсирлу яз гъисабзава", - лагъана Госдумадин векилди.

Алатай гъяддин юкъуз Мюнхенда Ливиядин гъакъиндай международный комитетдин сад лагъай гуьруьш киле фена. И комитет арадал гъунин къарар 19-январдиз Берлинда киле феи конференциядал къабулна.

Идалай вилик Германиядин къецепатан крарин министр Х.Мааса Ливиядиз яракълар ракъурунин карда са жерге тахсиркарвилериз рехъ ганвайдакай малумарна.

Б.Асадак тахсир

кутуна

Туьркиядин "Адалатлувилерин ва еримлувилерин партиядин" пресс-секретарь О.Челика Сириядин президент Б. Асадан яракълу къушунрик баришугъвал чIурунай 20 агъзур сеферда къван тахсир кутуна. Идакай "Anadolu" агентстводин чешмеди хабар гана.

"Асадан гьерекари Идлиб вилайатда баришугъвилерин гьалар тахминан 20 агъзур сеферда чIурна", - кхъенва чешмеда. Гъа са вахтунда Сириядин президент Асада малумарайвал, уьлкведин яракълу къушунри Алеппо ва Идлиб вилайатар, къецепатай арадал къевезвай манийвилеризни килиг тавуна, азад хъувунин гьерекатар давамарда.

Россияди ва Туьркияди ягъунар къунин гьерека-тар акъвазаруник къил кутунатIани, январдин вацра Сириядин къуватри Идлибда боевикриз акси серенжемар киле тухвана. Гуькуматдин къуватри къилиз акъудай гъужумдин нетижада Идлибдин къал-къиж авай саки са пай мулкар къаз алакълуда.

Чин гъазурайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

понеделник, 24 февраля

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00 Время новостей Дагестана. Итоги
08.05 «Заряжайся!» 0+
08.15 «Здравствуй, мир!» 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Х/ф «Балтийское небо» 0+
11.40 «Годекан» 6+
12.10 «Служа Родине» 12+
12.30 «Мир сквозь танец» Совместный концерт ансамблей танца «Лезгинка» и «Нохчо» 12+
14.55 Х/ф «Ключи от неба»
16.30 Время новостей Дагестана
16.55 Спектакль Тбилисского русского драматического театра им. А.С. Грибоедова «АЛЖИР.»
18.45 Передача на табасаранском языке «Мил»
19.30 Время новостей Дагестана

ПЕРВЫЙ

20.00 Х/ф «Тучи покидают небо» 12+
21.55 «Учимся побеждать»
21.55 «На виду» 12+
22.30 Время новостей Дагестана
22.50 «Угол зрения» 16+
23.20 Д/ф «Классические герои неклассических войн» 16+
00.30 Время новостей Дагестана
00.55 Д/ф «Горянка, покрывшая небо» 12+
01.15 Передача на табасаранском языке «Мил»
01.50 Д/с «Тайны века» 16 с. 16+
02.45 Х/ф «Капитан» 12+
04.25 «Дагестан туристический» 6+
04.45 Передача на табасаранском языке «Мил»
05.20 «Учимся побеждать»
05.35 Х/ф «Ключи от неба»

РОССИЯ 1

4.50 Т/с «Комиссарша». (16+).
6.00 Новости.
6.10 Т/с «Комиссарша». (16+).
6.50 Играй, гармонь любимая! (12+).
7.35 Часовой. (12+).
8.05 Здоровье. (16+).
9.10 Люди и тигры. (16+).
10.00 Новости.
10.15 Жизнь других. (12+).
11.15 Видели видео?
12.00 Новости.
12.15 Видели видео?
13.30 Т/с «Триггер». (16+).
21.00 Время.
21.30 Т/с «Триггер». (16+).
22.30 Док-ток. (16+).
23.30 Вечерний Ургант. (16+).
01.10 Х/ф «Эйфория». (16+).
1.50 На самом деле. (16+).
2.45 Про любовь. (16+).
3.35 Наедине со всеми. (16+).
5.00 Комедия «Крепкий брак». (12+).
6.50 Комедия «Иван Васильевич меняет профессию».
8.50 Сто к одному. (12+).
9.40 Т/с «Девять жизней». (12+).
19.00 100янов. (12+).
20.00 Вести.
20.30 Х/ф «Герой». (12+).
23.00 Х/ф «Экипаж». (12+).
1.40 Т/с «Родина». (16+).

НТВ

5.10 Д/ф «Путь к победе. Деньги и кровь». (16+).
6.00 Х/ф «Отставник». (16+).
8.00 Сегодня.
8.20 Х/ф «Отставник 2». (16+).
10.00 Сегодня.
10.20 Х/ф «Отставник 2». (16+).
10.30 Х/ф «Отставник 3». (16+).
12.30 Х/ф «Отставник. Один за всех». (16+).
14.40 Х/ф «Отставник. Спаси врага». (16+).
16.45 Т/с «Невский. Чужой среди чужих». (16+).
19.00 Сегодня.
19.25 Т/с «Невский. Чужой среди чужих». (16+).
23.20 Д/ф «Секретная Африка: Атомная бомба в Каолахири». (16+).
0.25 Х/ф «Такая порода». (16+).
3.30 Боевик «Трио». (12+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
6.50 Х/ф «Нина». (16+).
15.05 Мелодрама «Моя новая жизнь». (Украина). (16+).
19.00 Мелодрама «Подкидыш». (Украина). (16+).
22.55 Т/с «Условия контракта 2», 1 и 2 с. (16+).
1.00 Т/с «Брак по завещанию». «Возвращение Сандры», 1 и 2 с. (16+).
2.50 Мелодрама «Дело было в Пенькове». (16+).
4.25 Мелодрама «Исчезновение». (Россия - Украина). (16+).
5.55 Домашняя кухня. (16+).
6.20 6 кадров. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

5.30 Х/ф «Белые Росы». (12+).
7.10 Детектив «Полицейский роман». (12+).
9.00 Комедия «Женщины из Майами». (16+).
10.35 Д/ф «Борис Щербаков. Вечный жених».
11.30 События.
11.45 Х/ф «Дорогой мой человек».
13.55 Смех с доставкой на дом. (12+).
14.30 Московская неделя.
15.05 Д/ф «Женщины Олега Ефремова». (16+).
15.55 90-е. Папы Карло шоу-бизнеса. (16+).
16.50 Хроники московского быта. (12+).
17.40 Детектив «Срок давности». (12+).
21.35 Детектив «Капкан для Золушки». (12+).
0.20 События.
0.35 Детектив «Капкан для Золушки». (12+).
1.30 Т/с Генеральская внучка
3.00 Х/ф Всадник без головы
4.35 Большое кино. Всадник без головы. (12+).

ЗВЕЗДА

6.00 М/ф.
6.25 Х/ф «Небесный тиход».
8.00 Новости дня.
8.15 Не факт!
13.00 Новости дня.
13.15 Не факт!
18.00 Новости дня.
18.15 Т/с «СМЕРШ». (16+).
22.55 Т/с «Молодая гвардия». (16+).
2.45 Х/ф «Горячий снег».
4.25 Х/ф «В небе «Ночные ведьмы»».

вторник, 25 февраля

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на табасаранском языке «Мил»
08.00 «Заряжайся!» 0+
08.05 Мультфильм 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Х/ф «Капитан» 12+
10.50 «Учимся побеждать»
11.10 Д/ф «Классические герои неклассических войн» 16+
12.55 «Человек и право»
13.55 «На виду» 12+
14.30,16.30 Время новостей Дагестана
14.55 Х/ф «Шестнадцатая весна» 0+
16.55 Х/ф «Обратной дороги нет» 1 с. 12+
18.10 Концерт «Музыкальный майдан» 12+
18.45 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»

ПЕРВЫЙ

19.30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
20.00,23.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «Подобности» 12+
20.45 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
21.40 «Молодежный микс»
21.55 «Человек и вера» 12+
23.20 Д/ф «Одаривающий золотом» 1 с. 12+
23.45 «Память поколений. Александр Ситковский»
01.00 Время новостей. Махачкала
01.15 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
01.50 Д/с «Тайны века» 17 с. 16+
02.45 Х/ф «Огонь на поражение» 12+
04.05 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
04.50 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
05.25 Х/ф «Шестнадцатая весна» 0+

РОССИЯ 1

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.25 Доброе утро.
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).
12.00 Новости.
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Давай поженимся! (16+).
16.00 Мужское/Женское. (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.30 На самом деле. (16+).
19.40 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время.
21.30 Т/с «Триггер». (16+).
22.30 Док-ток. (16+).
23.30 Вечерний Ургант. (16+).
01.10 Право на справедливость. (16+).
1.10 На самом деле. (16+).
2.10 Время покажет. (16+).
3.00 Новости.
3.05 Время покажет. (16+).
09:00 Канал национального вещания «Шалбуздаг» (на лезгинском языке)
11:25,14.25,17.00,20.45 Вести-Дагестан
18:30 Парламентский вестник
18.55 Педагог с большой буквы.
19.25 Акцент. Аналитическая программа Ильмана Алипулатова
5.00 Утро России.
9.00,11.00,14.00 Вести.
9.25 Утро России.
9.55 О самом главном. (12+).
11.45 Судьба человека с Б. Корчевниковым. (12+).
12.50 60 минут. (12+).
14.45 Т/с «Тайны следствия».
17.25 60 минут. (12+).
18.30 Прямой эфир. (16+).
20.00 Вести.
21.00 Т/с Женские секреты
23.15 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
2.00 Т/с По горячим следам
3.40 Т/с «Сваты». (12+).

НТВ

5.10 Т/с «Псевдоним «Албанец»». (16+).
6.00 Утро. Самое лучшее.
8.00 Сегодня.
8.20 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с «Морские дьяволы». (16+).
13.00 Сегодня.
13.20 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.25 Следствие вели... (16+).
17.10 ДНК. (16+).
18.10 Т/с «Пес». (16+).
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Пес». (16+).
21.00 Т/с «Невский. Тень архитектора». (16+).
23.10 Основано на реальных событиях. (16+).
0.00 Сегодня.
0.10 Поздняков. (16+).
0.20 Он вот такой, Владислав Галкин! (16+).
1.25 Т/с «Морские дьяволы».
3.45 Т/с «Псевдоним «Албанец»». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
6.45 Д/с «Эффекты Матроны». (16+).
7.45 По делам несовершеннолетних. (16+).
8.45 Давай разведемся! (16+).
9.50 Тест на отцовство. (16+).
11.55 Д/ф «Реальная мистика». (16+).
12.55 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
14.45 Д/ф «Порча». (16+).
15.15 Мелодрама «Подкидыш». (16+).
19.00 Мелодрама «Наседка». (Украина). (16+).
23.10 Т/с «Условия контракта 2», 3 и 4 с. (16+).
1.20 Т/с «Брак по завещанию». «Возвращение Сандры», 3 и 4 с. (16+).
3.05 Д/ф «Порча». (16+).
3.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
4.50 Д/ф «Реальная мистика». (16+).
5.35 Тест на отцовство. (16+).
6.25 6 кадров. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.10 Доктор И... (16+).
8.45 Х/ф «Солдат И.Бровкин»
10.35 Д/ф «Любовь Соколова. Без грима». (12+).
11.30 События.
11.50 Т/с «Она написала убийство». (США). (12+).
13.40 Мой герой. (12+).
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Отец Браун». (Великобритания). (16+).
16.55 Естественный отбор.
17.50 События.
18.15 Детектив «Московские тайны». (12+).
22.00 События.
22.35 Осторожно, мошенники. Алло, мы из банка!
23.05 Д/ф «Вячеслав Тихонов. Нерешительный Штирлиц». (16+).
0.00 События. 25-й час.
0.35 Петровка, 38. (16+).
0.55 Т/с Генеральская внучка
2.25 90-е. Папы Карло шоу-бизнеса. (16+).
3.05 Приговор. Американский срок Япончика.

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром. (12+).
8.00 Новости дня.
8.20 Специальный репортаж. (12+).
8.40 Т/с «Небо в огне». (12+).
10.00 Военные новости.
10.05 Т/с «Небо в огне». (12+).
13.00 Новости дня.
13.20 Т/с «Небо в огне». (12+).
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Небо в огне». (12+).
18.00 Новости дня.
18.30 Специальный репортаж. (12+).
18.50 Д/с «Охотники за нацистами». «Травники» - школа палачей. (16+).
19.40 Легенды армии с Александром Маршалом. Александр Гусев. (12+).
20.25 Улика из прошлого. (16+).
21.15 Новости дня.
21.30 Открытый эфир. (12+).
23.05 Между тем. (12+).
23.40 Т/с «Молодая гвардия».
3.20 Х/ф «Перегон». (16+).

среда, 26 февраля

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
08.00 «Заряжайся!» 0+
08.05 Мультфильм 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «Испанские города XXI века» 16+
09.30 Х/ф «Огонь на поражение» 12+
11.05 «Память поколений. Александр Ситковский»
11.45 Д/ф «Горянка, покрывшая небо» 12+
12.05 «Подобности» 12+
12.55 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
13.55 «Человек и вера» 12+
14.30,16.30 Время новостей Дагестана
14.55 Х/ф «Танкер «Дербент» 0+
16.55 Х/ф «Обратной дороги нет» 2 с. 12+

ПЕРВЫЙ

18.20 «Арт-клуб» 0+
18.45 Передача на даргинском языке 12+
19.30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
20.00 Время новостей. Махачкала
20.20 Проект «Мы - народ российский. Дагестан многонациональный»
20.50 «Здоровье» в прямом эфире
21.50 «Городская среда»
23.20 «Аутодафе» 16+
00.00 Д/ф «Гомер XX века»
01.00 Время новостей. Махачкала
01.50 Д/с «Тайны века» 18 с. 16+
02.45 Х/ф «История любви»
04.25 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана» 12+
05.00 «Городская среда»
05.25 Х/ф «Танкер «Дербент» 0+

РОССИЯ 1

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.25 Доброе утро.
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).
12.00 Новости.
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Давай поженимся! (16+).
16.00 Мужское/Женское. (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.30 На самом деле. (16+).
19.40 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время.
21.30 Т/с «Триггер». (16+).
22.30 Док-ток. (16+).
23.30 Вечерний Ургант. (16+).
01.10 На самом деле. (16+).
1.20 Время покажет. (16+).
3.00 Новости.
3.05 Время покажет. (16+).
3.40 Наедине со всеми. (16+).
09:00 Канал национального вещания «Алшан» (на цахурском языке)
11:25,14.25,17.00,20.45 Вести-Дагестан
18:30 Телеверсия торжественного собрания, посвященная Дню защитника Отечества
5.00 Утро России.
9.00,11.00,14.00 Вести.
9.25 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.45 Судьба человека с Б. Корчевниковым. (12+).
12.50 60 минут. (12+).
14.45 Т/с «Тайны следствия».
17.25 60 минут. (12+).
18.30 Прямой эфир. (16+).
20.00 Вести.
21.00 Т/с «Женские секреты». (16+).
23.15 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
2.00 Т/с «По горячим следам». (12+).
3.40 Т/с «Сваты». (12+).

НТВ

5.15 Т/с «Псевдоним «Албанец»». (16+).
6.00 Утро. Самое лучшее.
8.00 Сегодня.
8.20 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с «Морские дьяволы». (16+).
13.00 Сегодня.
13.20 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.25 Следствие вели... (16+).
17.10 ДНК. (16+).
18.10 Т/с «Пес». (16+).
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Пес». (16+).
21.00 Т/с «Невский. Тень архитектора». (16+).
23.10 Основано на реальных событиях. (16+).
0.00 Сегодня.
0.10 Последние 24 часа.
1.05 Т/с «Морские дьяволы».
3.45 Т/с «Псевдоним «Албанец»». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 Д/с «Эффекты Матроны». (16+).
7.25 По делам несовершеннолетних. (16+).
8.25 Давай разведемся! (16+).
9.35 Тест на отцовство. (16+).
11.30 Д/ф «Реальная мистика». (16+).
12.35 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
14.25 Д/ф «Порча». (16+).
14.55 Мелодрама «Наседка». (Украина). (16+).
19.00 Мелодрама «Неслучайные встречи». (Украина). (16+).
23.05 Т/с «Условия контракта 2», 5 и 6 с. (16+).
1.10 Т/с «Брак по завещанию». «Возвращение Сандры», 5 и 6 с. (16+).
3.05 Д/ф «Порча». (16+).
3.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
4.50 Д/ф «Реальная мистика». (16+).
5.40 Тест на отцовство. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

5.45 Ералаш.
6.00 Настроение.
8.10 Доктор И... (16+).
8.45 Х/ф «Иван Бровкин на целине». (12+).
10.40 Д/ф «Александр Панкратов-Черный. Мужчины без комплексов».
11.30 События.
11.50 Т/с «Она написала убийство». (США). (12+).
13.40 Мой герой. (12+).
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Отец Браун». (Великобритания). (16+).
16.55 Естественный отбор.
17.50 События.
18.15 Детектив «Московские тайны». (12+).
22.00 События.
22.35 Линия защиты. (16+).
23.05 Д/ф «Звезды против воров». (16+).
0.00 События. 25-й час.
0.35 Петровка, 38. (16+).
0.55 Т/с Генеральская внучка
2.25 Д/ф «Женщины Олега Ефремова». (16+).

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром. (12+).
8.00 Новости дня.
8.20 Т/с «Небо в огне». (12+).
10.00 Военные новости.
10.05 Т/с «Небо в огне». (12+).
12.40 Т/с «Забывший». (16+).
13.00 Новости дня.
13.15 Т/с «Забывший». (16+).
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Забывший». (16+).
18.00 Новости дня.
18.30 Специальный репортаж. (12+).
18.50 Д/с «Охотники за нацистами». «Алекс «Лютый». (16+).
19.40 Последний день. Сергей Ильюшин. (12+).
20.25 Д/с «Секретные материалы». (12+).
21.15 Новости дня.
21.30 Открытый эфир. (12+).
23.05 Между тем. (12+).
23.40 Т/с «Молодая гвардия».
3.30 Х/ф «Шел четвертый год войны...» (12+).
4.50 Д/ф «Особый отдел. Контррозведка». (12+).

четверг, 27 февраля

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+

пятница, 28 февраля

РГВК
06.45 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на аварском языке «Поданги памалги заманги» 12+

ПЕРВЫЙ
5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.25 Доброе утро.
9.55 Модный приговор.

РОССИЯ 1
09:00 Канал национального вещания «Даргала анксы» (на даргинском языке)
11:25,14.25,17.00,20.45 Вести-Дагестан
18:30 Мир Вашему дому

НТВ
5.15 Т/с «Псевдоним "Албанец"». (16+).
6.00 Утро. Самое лучшее.
8.00 Сегодня.

ДОМАШНИЙ
6.30 6 кадров. (16+).
6.35 Д/с «Эффекты Матроны». (16+).
8.10 Д/с «Лариса Лужина. За все надо платить...»

ТВ-ЦЕНТР
5.50 Ералаш.
6.00 Настроение.
8.10 Д/с «Лариса Лужина. За все надо платить...»

ЗВЕЗДА
6.20 Д/с «Кронштадт 1921».
8.00 Новости дня.
8.20 Д/с «Кронштадт 1921».

суббота, 29 февраля

РГВК
07.00,08.30,16.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на кумыкском языке 12+
08.00 Мультфильм 0+

ПЕРВЫЙ
6.00 Доброе утро. Суббота.
9.00 Умницы и умники. (12+).
9.45 Слово пастыря.
10.00 Новости.

РОССИЯ 1
08.40 Местное время.
11.20 Местное время. Вести-Дагестан
5.00 Утро России». Суббота.

НТВ
5.15 ЧП. Расследование.
5.45 Х/ф «Криминальный квартал». (16+).
7.25 Смотри.

ДОМАШНИЙ
6.30 Д/с «Эффекты Матроны». (16+).
7.15 Мелодрама «Нахалка».

ТВ-ЦЕНТР
6.10 Комедия «Осторожно, бабушка!». (12+).
7.55 Православная энциклопедия.

ЗВЕЗДА
5.45,8.15 Т/с «Государственная граница». (12+).
8.00 Новости дня.
9.00 Легенды музыки.

воскресенье, 1 марта

РГВК
07.00,08.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+

ПЕРВЫЙ
5.00 Т/с «Комиссарша». (16+)
6.00,10.00,12.00 Новости.
6.10 Т/с «Комиссарша». (16+)

РОССИЯ 1
4.20 Х/ф «Провинциальная мадонна». (12+).
8.00 Местное время. Воскресенье.

НТВ
6.10 Центральное телевидение. (16+).
8.00 Сегодня.
8.20 У нас выигрывают! (12+)

ДОМАШНИЙ
6.30 6 кадров. (16+).
6.55 Мелодрама «Проводница». (16+).

ТВ-ЦЕНТР
5.45 Х/ф «Любовь по-японски»
7.30 Фактор жизни. (12+).
8.05 Х/ф «Добро пожаловать, или Посторонним вход воспрещен».

ЗВЕЗДА
5.30 Д/с «ВДВ: жизнь десантника». (12+).
6.00 Т/с «Государственная граница». (12+).

КУЛЬТУРА 24 ФЕВРАЛЯ ПО 1 МАРТА

ПОНЕДЕЛЬНИК
6.30 М/ф «Кот Леопольд».
7.40 Х/ф «Солнце светит всем».
9.10 Обыкновенный концерт с Эдуардом Эфириным.

СРЕДА

6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40
Новости культуры.
6.35 Пешком...
7.05 Правила жизни.

ЧЕТВЕРГ

6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40
Новости культуры.
6.35 Пешком... Москва царская.
7.05 Правила жизни.

ПЯТНИЦА

6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40
Новости культуры.
6.35 Пешком... Москва речная.
7.05 Правила жизни.

СУББОТА

6.30 Библейский сюжет. «Фазиль Искандер. Пыры Валтасара».

СУББОТА

6.30 М/ф: «Приключения доменника», «Дом для Кузика».

ВОСКРЕСЕНЬЕ

6.30 М/ф: «Приключения доменника», «Дом для Кузика».

РАДИО

ПОНЕДЕЛЬНИК
11.10. Вести «Дагестан»
11.30. Родитомаша
ВТОРНИК
11.10. Вести «Дагестан»
11.30. «Актуально».

Программа гъзаурайди - Н.ВЕЛИБЕГОВА

Чал

Лезги ФЕТГЪУБЛАГЪ

Чахъ, лезгийрихъ, вири хилерай хъиз, хайи члалан месэлайрални рикливай машгул хъайи, зурба кваллахар кьилиз акъудай халис ватанпересар - члехи алимар хъана. Тимил ятлани, исятдани авачиз туш. Инал члалан алимарин ва абурун кваллахрин тварар кунин гереквал авач. Чаз абур тунвай зурба ирсинин къадир хъун важиблу я. Зи ихтилат къенин интернетдин девирда пайда хъанвай "члалан алимарикай", "ватанпересарикай" я. Хайи члалал кхъиз чин тийиз, чпел жуьреба-жуьре тахаллусар эцигна, интернетдин соцсетра пайда хъанвай бязи "циийи алимар" "Лезги газетда" цлуд ийсаралди зегьмет члугунвай, еке тежриба авай, кваллах давамарзавай пешекарриз "тарсар" гуз алахънава. Кьилди къачуртла, газетдин сайтда эцигнавай макъалайрин кланик чпин къейдер кхъизвай бязибуру "икл кхъимир, акл кхъимир, ам чи гаф туш, -миш, -суз, -лу суффиксар чи члала авайди туш" лугъуз, чеб къайгъударар хъиз къалурзава. Хейлин маса

Зиянлу, шит ихтилатар...

аффиксри хъиз, инал тварар кунвайбуруни чи члала цийи гафар арадал гъизва. Ни вуч лагъятлани, абур бегьерлу суффиксар я. И месэлар алибри фадлай субутнава.

Чи члала глаголдин гафар арадал гъидай "-миш" ва прилагательнир арадал гъидай "-лу", "-суз" суффиксар фадлай ава. Вучиз ятлани, гила пайда хъанвай бязи "циийи алибри" и твар кунвай аффиксар ишлемиш тавун, абур квай гафар чи члала гадарун теклифзава. Ажайиб теклиф я! Абур акъудунин ихтирар ни ганвайди ятла? Муькуь патахъай, вири халкъди ишлемишзавай гафарал вучиз, ни ва гъи жуьреда къадагъа эцигнавайди я? Ихътин суалриз "циийи алимарикай" гъеле садани жаваб ганвач. Гузни жедач. Члала гьерекатар тибибур я. Амма илимдин рекъелди ам къайдадик кутунин везифаяр, са шакни алачиз, алимарин, пешекаррин хиве ава.

За къасухдай кавычкайра тунвай "циийи алимарин" тилит Азербайжан патан лезгийрикай ибарат я. Азербайжан члалан гафар чи члалай акъудун теклифзава. Мисал яз, "ахтармишун" гафунин чкадал "ахтарун" теклифзава, "инжиклу авун" - "инжик авун" ва икл мад.

Гъа са вахтунда и ва я маса гафар азербайжанринбур яни, туркеринбур яни, лезгийринбур яни - и месэла тамамдиз тестикъарзавай делилар, кьилди къачуртла, гафарин менсеб тайнардай гафарганарни чахъ авач. Гъавилляй сада "халис лезги гаф я", муькуьда "азербайжанрин

гаф я", пуд лагъайда "араб гаф я" лугъуз, зиянлу, герек авачир ихтилатар, манасуз гъуьжетар кьиле тухузва. За твар кунвай клеретдик фадлай къелем гъилевай сад-къве касни ква. Икьван члалалди чпин макъалайра адетдин члалал кхъей сад-къведа, вучиз ятлани, гила "къуьлдай макъам" дегишнава. Гьалар муракабур я.

"Зун ватанперес я" лугъуз, хуруз гъуд язавайбур, Гъажи Давудан шикил эцигна, чеб къайгъударвалзавайбур хъиз къалурзавайбуруни авачиз туш интернетдин майданра.

Къетлендаказ къейд ийиз кланзавайди ам я хъи, члалан алибри, муаллимри ихътин фикирар садрани лагъанач. Акъалтлай бинесуз ва шит ихтилатар тирвилляй. Бес "циийи алибриз" вуч кланзава? Абуруз ни басрух гузва? Ихътин ксар чи члалан месэлайривай Аллагъди яргъаз авурай!

...Гаф кватай чкадал "электрикламиш", "финансламиш", "планламиш" хътин чи кхъинра мукьвал-мукьвал дуьшуьш жезвай сад-вад гафуникайни ихтилатиз кланзава. Вилик вахтара электричестводин лампадиз "электрик лампа" лугъудай. (И жигъетдай чи писателрин эсерри шагъид-

валзава. Мисалар гъунин чарасузвал авач). "Электрик" гаф электротехникадин рекъей кваллахзавай пешекар хъуниз килигна, урус члалан "электрификация" гафунин чкадал чна "электрикламишун" кхъин, къурулушдиз фикир гайитла, дуьз жезвач. Мисал яз, урус члалан рахунра газдин промышленностдин къуллугъчидиз "газовик" лугъуда. Амма чна "газификация", "газифицировать" гафарин еринда "газовикламишна" кхъизвач къван. Им морфемикадин, гафар арадал атуниин къайдайрив къан тийизвай жуьре я. "Газламишна" кхъизва. Гъавилляй чна урус члалай атанвай гафарик "-ламиш" акалдайла, абурун къурулушдиз фикир гана кланда. Эгер а урус (месела, **финансы, план**) гафар чи члалаз таржума ийидай мумкинвал аватла, гъа и рехъ къун хъсан яз аквазва.

Амма **делилламишун, умумиламишун, лезгиламишун...** ва хейлин маса гафар чи члала хъана, ава, амукьни ийида. Халкъдин члалан мумкинвилерал гужуналди садавайни сергьятар эцигиз жедач. Арифдар Стлал Сулеймана лагъайвал, **"батлудаз гъахъ лугъуналди, яд гъиз жеч гъич сафуналди"**. Чал вичин алемда дегишвилер арадал гъивезвай, вилик физвай ва ибурухъ галаз сад хъиз, а дегишвилерив къурвал къвердавай тартибда гъатзавай такъат я.

"Цийи алибриз" гъайбур, зи фикирдалди, бинесуз теклифар, шит ихтилатар я. Куьне гьикл фикирзава, гъурметлу лезги члалан муаллимар, алимар?

Спорт

Юсуф Азизован гъурметдай

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

15-февралдиз Белиждин 2-нумрадин юкъван школада, и поселоқдин администрациядин къилин къуллугъдал кваллахай Юсуф Азизович АЗИЗОВ риклел хкуниз талуькарна, Дербент райондин къиблепатан зонадин школайрин командайрин арада волейболдай ачух турнир кьиле фена.

Ана Агълаб, Хазар, Луклар, Нуьгди, Белиж хуьрерин, Белиж поселоқдин хкъягъай командайри иштиракна. Турнирдин судьявиллин везифаяр Идрисов Закира тамамарна.

Мярекатда Белиж поселоқдин къил Рамиз Гъабибулаева, поселоқдин депутатрин собрани-

дин председател А.Сефербегова, райондин ва поселоқдин собранийрин депутатри, школайрин директорри, общественный тешкилатрин векилри, Ю. Азизован багърийри ва масабуру иштиракна.

Анал рахай Р. Гъабибулаева, А.Сефербегова, рагъметлудан дустари - Эседуллагъ Саидова, 3-нумрадин СОШ-дин директор М. Магъмудова, спортшколадин директордин заместитель Н. Ахундова ва масабуру Ю. Азизован уьмуьрдинни кваллахдин рекъикай, инсанвиллин кьилихрикай лагъана ва ам эбеди яз поселоқдин агъалийрин риклера амукъдайди къейдна.

Къизгъин ва итжлу къугъунрин нетижада Белиж поселоқдин командади - 1, Хазар хуьруьн - 2, Белиж хуьруьн командадини 3-чкаяр къуна.

Юсуф Азизован багърийрин, поселоқдин администрациядин ва "ОТЕГ" фирмадин патай турнирда иштираккай командайрин вири иштиракчийриз къиметлу пишкешар гана.

Къивекъечи чкаяр къур командайриз медалар, грамотаяр ва къиметлу пишкешар гана.

Поселоқдин администрацияди Белижда кьиле тухузвай кваллахрик къуьн кутунай ва культурадинни спортдин мярекатра активвилелди иштирак авунай командайрин тренерин зегьмет гъурметдин грамотаяр ва къиметлу пишкешар гуналди къейдна.

Рагъметлудан багърийри турнир тешкилайбуруз ва иштиракчийриз сагърай лагъана.

Дин

Вахтунин къимет

Агъмад МЕГЪАМЕДОВ,
Мегъарамдхуьруьн райондин
имамрин советдин председателъ

Шукур хъурай Сад тир Аллагъдиз - вири алемрин Халикъдиз!

Аллагъди и дуьньядиз инсан гъайдалай къулухъ адан уьмуьрдин гьар са нефесдин гъахъ-гъисаб башламиш жезва.

Вахтунихъ еке къимет ава. Гъайиф хъи, инсанри гзаф дуьшуьшра уьмуьр бада, са хийирни авачиз акъудзава. Амма вахтунин инсан уях хъун, уьмуьрдин къимет гъикъван екеди ятла, адан акъулди къатлун, ам дуьз рекъел атун вилив хуьзвач.

Гъа икл, инсанди вичин уьмуьрдилай лезет къачузмай къван, я туш ам и дуьньядин крарал машгулзамай къван, адан вахт акваз-такваз эхирдиз мукъва жезва. Гзаф инсанри къатлузивайвал, вахт тади кваз катзава.

Гъакъикъатдани, чи уьмуьр зарбдиз физва. Эгер инсандивай вахтунин къимет къатлуз жезвачтла, ам Къияматдин юкъуз са затни гвачиз амукъда. Имам аль-Бухариди вичин женгинин юлдаш Алидин гафар агакъарна: **"Къе - кваллах, пака - гъахъ-гъисаб"**.

Чи къенин югъ Аллагъ-Таалади гьар са касдиз и фана дуьньяда багъишнавай вахт я. Чун ам менфятлудаказ кьиле тухуз алахъна кланда. Яни гьар са бенде Аллагъди вичин хиве тунвай везифаяр тамамвилелди кьилиз акъудиз ва уьмуьрдин гьар са декъикадикай жезмай къван гзаф хийир къачуз алахъун лазим я. Аллагъдин разивал ва Эхиратдин няметар къазанмишун патал.

Чи пакадин югъ Къияматдин югъ я. А юкъуз чна и экъуь дуьньяда авур гьар са амалдай, кардай жаваб гуда.

Мугъаммад пайгъамбарди (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) лагъанва хъи, Къияматдин юкъуз гьар са касди 4 суалдиз жаваб гана клан жеда. Абур уьмуьрдиз, бедендиз, чирвилериз ва эменнидиз талуькбур я.

Гъакъикъатда, гьар садавай уьмуьр гьикл кьиле тухванатла, беден гьикл ишлемишнатла, диндай бес къадар чирвилер къачунатла ва Аллагъди ганвай ризкъи, мал-девлет гъи рекъериз харжнатла, хабар къада.

Сад Аллагъди лагъанва: **"Эгер куьне Захъ ва Къияматдин ийикъахъ инанмишвал ийизватла, Адакай кичле хуьхъ, Адан вири буйругъар кьилиз акъуд, куьне куьн гунагърикай хуьхъ"**.

Гьар са касди агъа дуьньяда вичиз гъихътин савкъатар гъазурнаватла, гъадакай фикирун лазим я. Вахтунихъ галаз алакълу яз и дуьньяда чаз чарасуз тир шейэр мад ава: чна къимет тагузвай жегъилвал ва сагъламвал.

Мугъаммад пайгъамбарди (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) лагъанва: **"Жув 5 затлунив вахтунда агакъара, тахъайтла, абурун чкадал маса 5 затл къведа:**

- къуьзуь жедалди жегъилвилекай лезет хкудун;**
- начагъ жедалди сагъламвилекай менфят къачун;**
- кардик акатдалди азад вахт ишлемишун;**
- игътияжвал жедалди девлетдикай менфят къачун;**
- рекъидалди жуван уьмуьрдин къайгъуу члугун"**.

Диндин месэлайриз талуьк суалар пайда хъайитла, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз кхъихъ.

Жегъилвал жуван гележег хъсанарун патал зегъмет члугвадай лап хъсан вахт я. Жегъил вахтара зигъин хъсан хъайила, инсандивай диндин чирвилерин дерин къатар чириз жеда ва уьмуьрдин кар алай илимарин куклушар муьтлугъгариз алакълда.

Жегъилвал уьмуьрдин гзаф къуватлу са пай я. Им Сад Аллагъди чакай гьар садаз хъсан крар авун патал ва Эхиратда, абурлаулай рази хъана, абуруз регъим ийидайвал ганвай вахт я.

Амма, гъайиф хъи, инсанрин члехи паюни и кардиз клевелай фикир гузвач ва Эхиратдин югъ къведаиди риклелай ракъурзава. Жегъил йисара инсандиз вич гъамиша жегъилдаказ амукъдайди хъиз ва вири крарихъ агакъдайди хъиз я. Гзафбуру лугъузва: **"Гъеле гъинава?"**

Бязибур, са къадар яшариз акъатлайла, яшлу хъайила, гъакъикъатдин гъавурда гъатзава: вахт къулухъ элкьуьр тежжедайди, уьмуьр бада ракъурайди, геж хъайиди къатлузва. Яшлу хъунивай инсан зайиф, адан къуват ва сагъламвал тиммил, нетижада ам гзаф крарикай магърум жезва. Яни жегъил вахтунда кьилиз акъудиз жедай крар, яшлу хъайила, адавай хъжезвач.

Сагъламвал ахътин нямет я хъи, ам жувахъ амачирла, ахпа инсан адан гъавурда акъазва. Уьзуьрди инсан агажарзава, адан гьерекатар ва умудар акъвазарзава. Гзаф къадар инсанри чпин уьмуьрдин азад вахт, хийир авай са кардал машгул тахъана, ял акъадариз, жуьреба-жуьре къугъунар ийиз акъудзава. Гъа и жуьре инсанри чпин къил бейхабар бедбахтвилек кутазва.

Мугъаммад пайгъамбарди (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) лагъанва: **"Сад Аллагъди чаз гзаф затлар ганва. Амма и затлариз инсанрин члехи паюни лазим къадарда къимет гузвач ва я кваз къазвач. Инсанри къимет тагузвайди ва кваз къан тийизвайди сагъламвални азад тир вахт я"**.

Мадни Гъасануль Басриди лагъанва: **"Заз ахътин жуьредин инсанар акуна хъи, абур еке жавабдарвилелди ва дикъетдалди чпин вахтуниз динаррилайни диргъамрилай зурба къимет гузва"**.

Халкънавай гьар са шейиниз вичин эвелни ава, эхирни. Гъакл хъайила, гъикъван яргълалди чун яшамил хъайитлани, уьмуьрдихъ, гьикл хъайитлани, эхир авайди я.

Са шакни алачиз, и дуьньяда гьар са касди вичин уьмуьрда авур гунагърин, гъалатрин ва пис крарин патахъай жаваб гуда.

Ислам динди чав вахтунин метлебувал къатлуз тазва. Мусурман динди инсандиз вахт менфятлудаказ акъудиз чирзава ва гунагъарни гъалатлар тавуниз эвер гузва.

Къуй Аллагъ-Таалади чакай Вичи чаз ганвай уьмуьрдин, вахтунин къадир авай, адаз къимет гудай ва ам лазим тир рекъера ишлемишдай инсанар авурай. Амин!

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информатизациядин, алакъадин ва массовый коммуникациярин министерство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪИЛИН РЕДАКТОР

М. И. ИБРАГЪИМОВ

(+78722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН

ЗАМЕСТИТЕЛЬ

К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ

66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЪ

Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ

66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН

Н. М. ИБРАГЪИМОВ

66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН

Ж. М. САИДОВА

66-00-63

КУЛЬТУРАДИН

Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ

66-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН

М. А. ЖАЛИЛОВ

66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН

Р. С. РАМАЛДАНОВА

66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ

66-00-62

КАССА

66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР

М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ

Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР

Н. ИБРАГЪИМОВ

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакъадин, информационный технологийрин ва массовый коммуникациярин хиле гуьзчивал авунин рекъай Федеральный къуллугъдин Дагъустан Республикада авай Управлениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистрация авуна.
Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420
Макъалаяр редакцияди тукъубур хъийизва. Макъалайриз рецензияр гузвач ва абур элкьвена вахкузвач. Редакциядинни макъалайрин авторрин фикрар сад тахъун мумкин я. Газетда чап авун патал теклифнавай материалра гъанвай делирлин дуьзвиллин ва керчеквиллин патакъай жавабдарвал авторрин чпин хиве гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован проспект, 1 "а". Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249

Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахкана - 17.50

Газет "Издательство" "Лотос"
ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,

Пушкинан куьче, 6.

Тираж 6442

И - И лишандик квай материалар гъакъидихъ чапзавайбур я.

12 - Икъван яшар хъанвайбуру келрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты "Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкъала

БИК - 048209001

ИНН - 0561051314/КПП - 057101001

Р/Сч - 40601810100001000001

Л/Сч - 20036 Ш60090

“Бунтчи шаир” риклел хкана

М. АГЪМЕДОВА

И йикъара Къурагърин 1-нумрадин юкъван школадин дидед члалан муаллим Гъамият Абдуллаевнади лезги литературадин диб яратмишай чи районгъли, вичел “бунтчи шаир” твар акъалтай Къуьчхуьр Саидан уьмуьрдиз ва адан яратмишунриз талукъ яз “Ачух тарс” тухвана. Къ.Саидан экуь къамат ачухарунин карда 6-8- классрин са жерге аялри чпихъ артиствиллин алакьунарни авайди къалурна.

Шаирдин уьмуьрдикай ва адан яратмишунрикай муаллим Гъ.Абдуллаевнади ва гъакъ хейлин аялри гегъеншдаказ суьгъбетна. Инал тарсунин иштиракчийри Къ.Саидахъ гъакъкъатда кесиб халкъ патал женгина къетлен бажарагъ хъайиди, ам клусни кичлевал авачи, ханаризни беглериз акси экъечайди ва ада девлетлуяр вичин яявлу шииралди русвагъ авурди рикливай

гъиссна. Халкъди Саид вичин регъбер яз къуна, гъамиша адан терефдал хъана.

Тарсуна кинодин экрандикайни гегъеншдиз менфят къачуна. Адалай аялриз Къуьчхуьррин куьгъне хуьр, Саида диндин тарсар къачур медреса (ихътин медресаяр хуьре къвед авай), хуьруьн патарив гвай гуьзел яйлахар, къилихъ галай такабур Кетин дагъдин этегар, хуьр куьч хъанвай Бугъда-Тепеда Саидаз ачухнавай гуьрчег памятник, маса важиблу затларни акуна. И кардини тарс метлебу авуна.

Тарсунин эхирда шаирдин члалариз хъенвай манийрихъ яб акална. Аялрин гъакъ Къуьчхуьр Саидан уьмуьрдиз талукъ хейлин сегънеярни къалурна.

Муаллимри тарсуниз лап виниз тир къимет гана. Тарсарилай алава яз тухузвай ихътин мярекатри аялрин зигъинда дерин гел тадайдахъ чун мад сеферда инанмиш хъана.

Икни жеда къван!

Кицин къайгъуяр

С.А.АБДУРАШИДОВ

Рутул райондин Хъуьлуьдрин хуьруьнви Камалов Забит вахт-вахтунда кап-тлат ийизвай, мискиндай азан гузвай феки я. Ада хиперни хуьзва. И кар, за къатлайвал, адалай пара кици тамамарзава. Забита чаз ихтилат авурвал, хипер гъаз къуза патаз феки кици Мици дагъда гурцулар хада. Няни хъайила, хипер хуьруьз хкана, кици элкьвена вичин шарагрин патав хъфида. И кар акур Забит пака суьруь гъаз вич фида. Са арадилай са

квекай ятла хабар гузвайди хъиз адан къаршидиз кици къведа. Кицин гуьгъуьна аваз феки Забитаз гила гурцулар аквада.

Гуьгъуьнин юкъуз Забита хипер Самур вацун гуьне патаз тухуда. Кицини къведа, иниз хипер рекъе тваз. Лапагар члуруз агакъайла, кици элкьвена вичин шарагрин патав вацун муькуь патаз хъфида. Югъ няни хъайила, кици гена лапагар авай дагъдиз хтана...

Гурцулар са бубат къвачел акъалтайла, кици гурцуларни галаз суьруьдин гуьгъуьниз физ хъана... Забитан кицин тариф магъалда гъатна.

Чан алай фикрар

ДЕМИР-БЕГ

- ✓ Чакай ахмакьар ийиз алакь тавурбур чна ахмакьрай къазва...
- ✓ Халикъди ганвай паюнал зун рази я, зи нефсинин иштягъар къилди къаз хъайитла.
- ✓ Тарихни зигъин меслят тежедай къанлуяр я.
- ✓ Бажарагъ цлакай куьрсарнавай портрет туш. Бажарагъ туьрез я, гъамиша цана авай.
- ✓ Душманрин гъалатри дустарин агалкъунрилай артух шад ийида.
- ✓ Ацукъдай къулай чка жагъайла, чна айибунар кваз къадач.
- ✓ Жувалай виклеьг дустар - жегъилзамаз, акьуллубур - яш хъайила, ахмакьбурни къуьзуь хъайила клан жедач.

“ЛГ”-дин 7-нумрадиз акъатай кроссворддин жавабар:

ДУЪЗ ЦИАРАРА: 1. Кулак. 4. Афата. 7. Ака. 9. Рычал. 10. Алакьа. 11. Уртабаб. 12. Нунуш. 14. Асари. 16. Аванс. 19. Чирагъ. 20. Аслан. 22. Бурав. 23. Маина. 24. Алвер. 25. Шабаш. 28. Ихлас. 31. Атлас. 34. Межевир. 35. Дегъне. 36. Мевер. 37. Рух. 38. Диета. 39. Явшан.

ТИК ЦИАРАРА: 1. Куьрен. 2. Лачин. 3. Калуш. 4. Араба. 5. Авара. 6. Авари. 7. Актив. 8. Арбен. 13. Украина. 15. Салават. 16. Агъбаш. 17. Акъраб. 18. Саваш. 19. Чам. 21. Нур. 26. Алжир. 27. Ахвах. 28. Имдад. 29. Легъзе. 30. Смена. 31. Армия. 32. Лаваш. 33. Серин.

С.М.Агъмедов

И йикъара милли искусстводал, телевиденидални журналистикадал рикл алай вирибурув еке магърумвал агакъна. Яргъалди тефей залан азардикди Дагъустандин халкъдин артист, машгур члагъанчи, СНГ-дин майданра къиле феи гзаф килигунринни конкурсрин гъалибчи, эхиримжи йисара “Дагъустан” РГВК-дай лезги члалал тешкилзавай “Вахтар ва инсанар” твар алай программадин редактор, санлай вири чи милли члаларин телепрограммайрин дирекциядин киле хъайи Савмудин (Исамудин) Мирземегъамедович Агъмедов рагъметдиз фена. Ам чидай вирибуру адахъ яс члуьгъазва, сада-садаз сабуарун гузва.

С.М.Агъмедов 1956-йисан 15-майдиз Къурагъ райондин Урсунрин хуьре дидедиз хъана. Гъеле аял члалай адан рикл милли музыкадал алай, гъавилар ам хуьруьн школа акъалтарнамазди Дербентдин музучилищедик экечина (1972-йис), гъанайни музыкадин члехи алемдиз гъахъна. Жуьреба-жуьре конкурсра, фестивалра, килигунра иштиракиз, адан твар, Дагъустанда хъиз, Бакуда, Ростова, Москвада, Ивановода, Новосибирскда, Актауда, масанра машгур хъана. И рекъери ам Азербайжандин машгур музыкант, члагъан ягъунин устад Афтандилазни мукъва авуна.

Вичин бажарагъди Савмудин Мирземегъамедович “Дагъустан” РГВК-диз гъана, ина яргъал йисара Милли алатрин ансамблдиз регъбервална, радио-да ва телевиденида музыкадин программариз редакторвална. Гъа са вахтунда заочно ДГПУ-

дин филологиядин факультетни акъалтарна.

2006-йисалай инихъ ам “Дагъустан” РГВК-дин редакторвиле, 2014-йисалайни милли телепрограммайрин дирекциядин руководителвиле тайинарна.

И дирекция ва милли программаяр адал атуник адан еке лай ква. Телетамашачийриз ада халкъдин лап вафалу ва гуьрметлу рухваряни рушар машгурна, абурун къегъал краралди акъалтзавай несилар халисан ватандашар, зегъметдал, уьмуьрдал, искусстводал ашукьбур яз тербияламишуниз къуват гана.

С.М.Агъмедован зегъмет адаз “РД-дин лайихлу артист” (1995-йис), “РД-дин халкъдин артист” (2003-йис) - гуьрметдин тварар, журналистикадин рекъай “Дагъустандин къизилдин лекъ” премия ва диплом, маса шабагъар гуналди къейдна. Адан риклик яратмишдай крап, хуш майилар гзаф кумай. Амма ажал инсафсуз я.

Чна рагъметлудан хизандиз, мукъва-къилийриз, санал къвалахайбуруз, вири багърийриз башсагълуьгъвал гузва. Савмудин (Исамудин) Мирземегъамедовичан руьгъдин къамат чи риклелай садрани алатдач.

“ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН” редакциядин коллектив.

Малумат

Гуьрметлу газет келзавай ватандашар! **26-февралдин йикъан сятдин 3-даз** Махачкъалада, Р.Гъамзатован тварунихъ галай Милли библиотекада чи машгур юрист, писатель, филологиядин илимрин кандидат **Сардар Абилян (Межидован)** яратмишунриз талукъ мярекат жеда. Милли литературадал рикл алай вирибурувай ана иштиракиз жеда.

Тешкиллувилин комитет.

Малумат

Гуьрметлу тамашачияр! **26-февралдиз, сятдин ругудаз (18:00)**, Махачкъала шегъердин Урус театрдин гъевчи залда Лезги театрдин коллективди, гуржийрин писатель **Нодар Думбадзедин** романдин бинедал алаз эцигнавай “**Зун, баде, Илко ва Илларион**” тамаша къалурда. Режиссёр ва сценарист - **Георгий Тавадзе**. Билетрин патакъай телефондин и нумрадиз **8-938-783-58-60** зенг авуртла жеда.

“Сулейман-Стальский район” муниципальный райондин администрациядин къуллугъчийрин коллективди ва райондин собранидин депутаты **Исамудин АГЪМЕДОВ** кечмиш хъунихъ галаз алакьалу яз адан хизандиз ва мукъва-къилийриз башсагълуьгъвал гузва.

Ахцегъ райондин Къакарин хуьррай тир Азизагъаев Падрудина играми **БУБА** кечмиш хъунихъ галаз алакьалу яз Каспийск шегъердин больницадин къилин духтур Расим Рагъимович Рамазановаз, рагъметлудан вири багърийриз, дериндай хажалат члуьгъналди, башсагълуьгъвал гузва.

Махачкъалада авай имамаш-Шафиидин тварунихъ галай мискиндин имамди ва векилри Дагъустандин халкъдин артист **Исамудин АГЪМЕДОВ** рагъметдиз финихъ галаз алакьалу яз адан хизанриз ва вири багърийриз башсагълуьгъвал гузва.

Украинадин Харьков шегъерда кардик квай лезгийрин медениятдин “Самур” обществондин векилри Дагъустандин халкъдин артист **Исамудин АГЪМЕДОВ** кечмиш хъунихъ галаз алакьалу яз адан хизанриз ва вири багърийриз башсагълуьгъвал гузва.